

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**TEREKE DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASININ
SOSYO-EKONOMİK HAYATI (1698-1718)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge SALARGA

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TEREKE DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASININ
SOSYO-EKONOMİK HAYATI (1698-1718)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge SALARGA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Şenol ÇELİK

Balıkesir, 2019

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201312517014 numaralı Özge SALARGA'nın hazırladığı " Tereke Defterlerine Göre Balıkesir Kazasının Sosyo-Ekonomik Hayatı (1698-1718)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 14/06/2019 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan

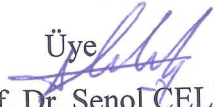
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL

Üye

Prof. Dr. Şenol ÇELİK

(Danışman)

Üye

Dr. Öğrt. Üyesi Serdar GENÇ

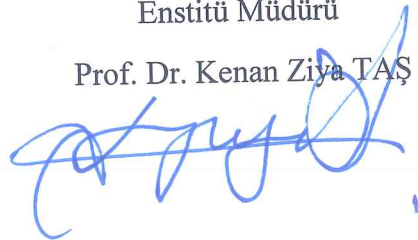

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

11.07/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik tarihinin aydınlatılmasında önemli bir yere sahip olan kaynakların başında tereke defterleri gelmektedir. Bu defterlerde kişilerin ikamet ettikleri yer, aile yapıları, servet durumları, hayat tarzları, giyim kuşam zevkleri, ev eşyaları, alacak ve borç gibi pek çok sosyal ve kültürel içerikli veriler yer almaktadır.

Tezimizde, Balıkesir Şer'îye Sicillerinden 711, 712, 713, 714 ve 715 numaralı defterlerde kayıtlı olan 207 adet tereke kaydı değerlendirilerek Balıkesir'in sosyo-ekonomik yapısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmamıza tereke kayıtlarının çevirisi ile başlanmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlanmış tablo ve grafiklerle desteklenmiştir.

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 1698-1718 yıllarını kapsayan Balıkesir şeriye sicilleri ve Balıkesir'in tarihi ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Balıkesir şeriye sicillerinde yer alan tereke kayıtlarındaki bilgiler doğrultusunda tereke sahiplerinin isimleri, ikamet ve vefat yerleri, unvanları, medeni halleri ve mirasçıları hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise tereke kayıtlarında yer alan kişilerin servetleri ve mal dökümlerinin neler olduğu belirtilmiştir.

Çalışma konusunun belirlenmesinden, çalışmanın bitimine kadar her aşamada bana destek olan ve yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Şenol ÇELİK'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu süreçte yardımlarını eksik etmeyen bölüm hocam Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI ve Dr. Öğretim Üyesi Serdar GENÇ'e teşekkür ederim. Çalışmam sırasında bana her zaman kolaylık sağlayan İSAM Kütüphanesi ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi personeline, ayrıca Balıkesir Yazma Eserler Kurumu Müdür ve personeline teşekkür ederim. Çalışmam süresince her türlü desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen biricik babam Mehmet SALARGA'ya ve biricik annem Özgül SALARGA'ya ve bu zorlu süreçte bana destek olan arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Özge SALARGA

ÖZET

TEREKE DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASININ

SOSYO-EKONOMİK HAYATI (1698-1718)

SALARGA, Özge

Yüksek Lisans, Tarih Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şenol ÇELİK

2019, 116 Sayfa

Osmanlı Devleti'nin sosyal ve kültürel tarihinin aydınlatılmasında önemli kaynaklardan biri de şeriye sicilleri içerisinde kayıtlı olan terekelerdir. Bu kayıtlar kişilerin vefat ettikten sonra geride bırakmış oldukları her türlü mal, eşya, alacak, borç gibi sosyal hayata dair bilgiler vermektedir. Bu çalışma 1698-1718 tarihleri arasında Balıkesir'deki tereke kayıtları taranarak belgelerdeki bulgular doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Balıkesir tereke kayıtları üzerine yaptığımız çalışmamızın giriş bölümünde tezimizdeki amaç ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında Balıkesir adının menşei, kurulduğu yer, tarihi ve idari gelişiminden bahsedilmiştir. Birinci bölümde ise şeriye sicilleri, Balıkesir şeriye sicilleri, sicillerde yer alan tereke kayıtlarının oluşumu, bunlar kaydedilirken izlenen usul ve tereke üzerinde mirasçıların hakları üzerine bilgi verilmiştir. İkinci bölüm de ise Balıkesir şeriye sicillerinde yer alan 1698-1718 yılları arasındaki tereke kayıtları incelenerek kişilerin yaşadıkları ve vefat ettikleri yer, unvanları, medeni halleri, varisleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise kişilerin servet miktarları, gayrimenkulleri, giyim-kuşamı, ziynet eşyaları, ev eşyaları, hububat, kitaplar hakkında bilgi verilerek Balıkesir'in sosyo-ekonomik yapısı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer'îye Sicili, Balıkesir, Tereke

ABSTRACT

SOCIO-ECONOMIC LIFE IN BALIKESIR ACCORDING TO THE INHERITANCE REGISTRIES

SALARGA, Özge

M.A, Department of History

Supervisor: Prof. Dr. Şenol ÇELİK

May 2019, Pages 116

One of the most important sources to enlighten the social and cultural history of the Ottoman Empire is the estate records included in the court records. These records provide information about the social life of all kinds of goods, goods, receivables, debts that people have left behind after they died. In this study, the estate records in Balıkesir between 1698-1718 were investigated and evaluated in accordance with the findings in the documents.

In the introduction part of the study on Balıkesir estate records, information about the aim and method in the thesis were given. Then, the origins of the name of Balıkesir, its location, its historical and administrative development were mentioned. In the first chapter, the court records, Balıkesir court records, the formation of the estate records in the court records and the procedure followed when they were recorded as well as the rights of heirs on estate were discussed. In the second chapter, the estate records between the years of 1698-1718 in Balıkesir court records were examined and where the people lived and died, their titles, marital status, their heirs were indicated. In the third chapter, information on the wealth of people, real estate, clothing, jewellery, household items, cereals, books etc. was given and the socio-economic structure of Balıkesir were attempted to be clarified.

Key Words: Court Records, Balıkesir, Estate

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO VE GRAFİKLER.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
Amaç	1
Yöntem	1
BALIKESİR ADININ MENŞEİ.....	1
BALIKESİR'İN KURULDUĞU YER	2
BALIKESİR'İN TARİHİ VE İDARİ GELİŞİMİ.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	7
ŞERİYE SİCİLLERİ VE TEREKE KAYITLARI	7
A. Şer'îye Sicilleri ve Balıkesir Şer'îye Sicilleri.....	7
1. Şer'îye Sicilleri	7
2. Balıkesir Şer'îye Sicilleri.....	8
B. Şer'îye Sicillerindeki Tereke Kayıtları	9
1. Tereke Kayıtlarının Özellikleri ve Tanzimi.....	9
C. Şer'î Miras Hukuku Açısından Tereke Kayıtları.....	14
1. Tereke Üzerindeki Haklar.....	14
2. Şer'î Miras Hukukuna Göre Varisler ve Hakları	15
İKİNCİ BÖLÜM.....	20
TEREKE KAYITLARINA AİT VERİLER İŞİĞİNDA BALIKESİR'DE SOSYAL HAYAT.....	20
A. Tereke Sahiplerinin İsimleri ve İkamet Yerleri.....	20
B. Tereke Sahiplerinin Vefat Ettiği Yer ve Vefat Ediş Halleri	23
C. Tereke Sahiplerinin Unvan, Görev ve Meslekleri	26
D. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu ve Mirasçılara Göre Dağılımı.....	31
1. Medeni Hallerine Göre Dağılımı	31
2. Varis Sayılarına Göre Dağılımı	32
3. Varislerin Yapısına Göre Dağılım	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	38
TEREKE KAYITLARINA GÖRE BALIKESİR KAZASINDA EKONOMİK HAYAT.....	38
A. Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları	39
1. Kadın ve Erkeklerin Mal Varlığı	39
2. Unvan ve Meslek Sahiplerine Göre Mal Varlığı	41
3-Merkezde İkamet Eden Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları	42
4- Köylerde İkamet Eden Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları	42
B. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları	46
1. Gayrimenkul Mallar.....	46
2- Menkul Mallar	50
C. Alacak, Mehir, Borç, Vasiyet	85
SONUÇ	87
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	97

TABLO VE GRAFİKLER

Tablo 1: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Mahalleler ve Kişilerin Cinsiyetleri

Tablo 2: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Köyler ve Kişilerin Cinsiyetleri

Tablo 3: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettiği Yerler

Tablo 4: Tereke Sahiplerinin Unvan Dağılımları

Tablo 5: Terekelerde Çok Eşli Olanlar ve Çocuk Dağılımları

Tablo 6: Kadın ve Erkeklerin Servet Dağılımları

Tablo 7: Tereke Kayıtları İçerisinde Bulunan Kitaplar

Grafik 1: Tereke Sahiplerinin Medeni Durumları

Grafik 2: Tereke Sahiplerinin Ağırlıklı Mirasçı Dağılımı

KISALTMALAR

BŞS: Balıkesir Şer'ıye Sicili

Üni: Üniversite

Ens: Enstitü

İ.A: İslam Ansiklopedisi

DiA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Ed: Editör

Çev: Çeviren

Nr: Numara

Vr: Varak

Vb: Ve benzeri

C: Cilt

S: Sayı

GİRİŞ

Amaç

Çalışmamızın temel amacı Balıkesir'in 711, 712, 713, 714, 715 numaralı sicilleri içerisinde yer alan 207 tereke kaydı taranarak ve değerlendirilerek Balıkesir'in sosyal ve ekonomik durumunu tespit etmektir.

Yöntem

Balıkesir'in sosyal ve ekonomik durumunu 207 tereke kaydı kullanılarak değerlendirilmeye çalışıldığı bu araştırmada belgeler taranarak ortaya çıkan veriler sonucunda diğer kaynaklardan da yararlanılarak konu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

BALIKESİR ADININ MENŞEİ

Balıkesir şehrinin kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu bilinmediği gibi, isminin menşei de açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu konuda yazılmış olan eserlerde değişik isimlerden bahsedilir. Bunlar; Akhyraous, Akira, Hadrianoterai Paleocastro, Balıkısra (Belikisra), Balıkesrî ve Balıkhisar (Balakhisar)¹, Polikayseros, Balıkasrî, Balıkisrâ'dır².

Roma ve Bizans dönemlerinde İzmir civarından İstanbul istikâmetindeki yol üzerinde Akhyranous ve Hadrianoterai şehirleri yer almaktaydı³. Balıkesir civarında ilk defa adı geçen yer Achiraus'dur. Buranın şehirden 25 km doğuda bulunan Kepsut'un yerinde olduğu düşünülmektedir. Buraya sonraları Hadrianutherai (Hadrianus'un müstahkem belgesi) kurulmuş olup, Kepsut'un 5 km doğusundaki Beyköyü'nde bulunan harabelerin buraya ait olduğu tahmin edilmektedir⁴. Balıkesir'in kurulduğu yer ve ismi o dönemlerde kesin olarak bilinemediğinden Akhyraous ya da Hadrianoterai'den birinin Balıkesir şehri olması gerektiği üzerinde durulmuştur⁵.

Bir görüşe göre "Balıkesir" ismi "Palaio Kostro" (Eski Hisar) manasına gelen eski Grekçe isimden gelmiş olmalıdır. Balıkesir isminin nereden geldiği konusunda

¹ Aynur Ünlüyol, *Şerhiyye Sicillerine Göre XVIII. Asrın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730)*, Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Ens. Doktora Tezi, Bursa 1995, s. 10.

² Kerim Kâni Akpınarlı, *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*, Balıkesir 2009, s. 17.

³ A. Ünlüyol, *Aynı tez*, s. 10.

⁴ Besim Darkot, "Balıkesir" maddesi, II, *İA*, s. 276.

⁵ A. Ünlüyol, *Aynı tez*, s.10.

öne sürülen bir başka kelime de bir zamanlar buralara hükmeden ulus olan Perslerden “Peliy Kestri” Persçe kelimedenden gelmiş olduğudur⁶.

Uzunçarşılı Karesi Vilayeti Tarihçesi eserinde, Balıkesir diğer yakıştırma rivayetlere göre güya (Balı Kasrı) Fars vezirlerinden birinin ismine ait olduğu için (Balı Kısra)’dan ve yanlış tertip ile (Poli Kayseros)’dan bozma olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Türkçe’de Balık kelimesinin şehir anlamına gelmesi dolayısıyla (Balık Hisar) Hisar şehri demektir. Bugün İstasyon caddesinin bir kısmını da içine alan ve (Sahn-ı Hisar) adı verilen Hisariçi Mahallesini örnek olarak vermiştir. Akiraos Kasabası sonradan Adriya Nutere adını almış burayı ele geçiren Türkler Balık Hisar adını vererek burayı genişletmişler ve Balık Hisar adı sonradan Balıkesir olmuştur⁷.

Aynur Ünlüyol ise; XVI. Yüzyıl Tapu-tahrir Defterleri ve XVIII. Yüzyıl şeriiye sicillerinde Balıkesir adının “Balıkesir” şeklinde geçtiğinin belirtmiştir. “Kesir” kelimesinin Arapça da çokluk ve bolluk anlamına geldiğini düşünerek, Balıkesir’in de balı çok olan şehir olduğunu ifade etmiş. İncelemiş olduğu şeriiye sicillerinde balın çok üretildiğini gösteren bir kayda rastlamadığını fakat üzüm bağlarının yoğun olduğunu ve şarap üretiminden elde edilen hasılatı gösteren sicil kayıtlarını tespit ettiğini belirtmiştir. Bu sebeple Balıkesir adının Balıkesir’den değil de Bağıkesir’den türemiş olabileceğini iddia eder⁸.

BALIKESİR’İN KURULDUĞU YER

Anadolu’nun kuzeybatısında yer alan Balıkesir ve çevresi Antikçağda Mysia bölgesi olarak ifade edilmekteydi. Mysia ismi bir Thrak kavmi olan ve Thrakia’dan gelen Myslerden alınmış ve bunların kalabalık olarak yaşadığı bölgeye de Mysia ismi verilmiştir⁹.

⁶ Aydın Ayhan, “Antik Tarih”, *Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, Ankara 1997, s. 10.

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1925, s. 48-49.

⁸ A. Ünlüyol, *Aynı tez*, s. 12.

⁹ Ahmet Akşar, “Tarih Öncesi Dönem: Hellenistik Dönemden Bizans’a: Eskiçağda Balıkesir ve Çevresi”, *Balıkesir Kent Tarihi*, Ed. A. Duymaz, Balıkesir 2012, s. 77.

Yapılan sınırlı arkeolojik araştırmalardan, bölgenin tarih öncesi devirlerden itibaren yaşanılan bir yer olduğu anlařılmaktadır¹⁰. Balıkesir civarında ilk defa adı geçen şehir “Achirous”dur. Buranın şimdiki şehirden 25 km uzaklıkta ve Kepsut’un yerinde olduğu tahmin edilmektedir. Sonraları bunun yakınında Hadrianotherai adında başka bir şehir kurulmuştur. Burası Kepsut’un 5 km doğusunda olan Beyköyü’nde bulunmaktaydı¹¹.

Balıkesir’in Ortaçağ geçmişinde en çok cevap aranan soru kuruluş efsanesiyle ününü günümüze kadar korumuş bir eski yerleşim olan Hadrianotherai ile şehrin bağlantısıdır. Zeynep Mercangöz’ün makalesinde yer alan ifadede, genellikle Balıkesir’in bulunduğu yerde konumlandırılmış olan bu kent F.W Hasluck’a göre, Kyzikos ve Miletopolis’ten Pergamon’a giden yolun ortasında bulunmaktaydı. L. Robert ise, onun şu anki stadyumun bulunduğu yerde aranması gerektiğini belirtmiştir. Efsaneye göre, imparator Hadrianos başarılı bir av partisi sonrasında bu kenti kurmuştur. W. Ramsay, Bizans belgelerinde Hadrianotherai’in Kyzikos’a bağlı bir piskoposluk olarak varlığına işaret etmiş fakat ona göre bu kent daha sonra yerini Akhyraous’a bırakmıştır. Akhyraous, Balıkesir ile özdeşleştirilen bir diğer kent olup W. Ramsay’e göre; ya Hadrianotherai’a Bizans’ın verdiği bir isimdi ya da ona komşu başka bir yerleşim yeri ydi. Akhyraous’un Mysia’da Makestos nehrine bakan bir yerde olduğu ve bugünkü Balıkesir’in yakınında bulunduğu araştırmacılar tarafından kabul gören bir olgudur¹².

Akhyraous’un önem kazanarak Hadrianotherai’nin yerini alan komşu bir yer olabileceği ve Hermos (Gediz) ile Kaikos (Bakırçay) vadilerinden Miletopolis (Mihalic) ve Constantinople’a giden yolun üzerinde bulunabileceği de belirtilmektedir. Bugünkü Balıkesir’in bulunduğu bölgenin o zamanki adı ise “Akira” olarak ifade edilmektedir. Asıl kasabanın şuan ki yerinde bulunmayıp İlyaslar Mezarlığı’nın bulunduğu yerde yani bugünkü Atatürk parkında kurulmuş olabileceği ya da Balıkesir ovasının (Akira, Akira Campus) doğusunda bulunan Yılandağı eteklerinde aranması gerektiği söylenmektedir.

¹⁰ Mücteba İlgürel, “Balıkesir” maddesi, *DİA*, V, s. 12.

¹¹ K. K. Akpınarlı, *Aynı eser*, s.17.

¹² Zeynep Mercangöz, “Bizans ağında Balıkesir” *Bitek Kent: Balıkesir*, edt. Filiz Özdem, İstanbul 2003 s. 35-36.

Aynur Ünlüyol'un tezinde yer alan ifadeye göre; Bedriye Tolun, Balıkesir'in yeni kurulmuş bir yer olduğunu ve ilk kısımlarının Hisariçi, Yıldırım, Karaoğlan, Kayabeğ, Eski kuyumcular ve Oruçgazi mahalleleri olduğunu belirtmiştir. Balıkesir, Bizans zamanında önemli bir yerleşim alanı olmasa bile küçük bir yerleşim birimi veya askeri bir üs olmalıdır. Ovanın batısında ve dağların etekleri ile Sahn-ı Hisar Mahallesi yakınında kurulmuş olan yer Karasioğullarının bölgeye yerleşmesi ile büyümeye başlamış olmalıdır¹³. İbn Battuta Seyahatnamesinde, Balıkesir'in kalabalık bir nüfusa, zengin ve şirin çarşılara sahip olduğundan bahsetmektedir¹⁴.

Asıl kentin şuan ki Karatepe denilen yerde kurulduğu da söylenmektedir. Balıkesir'in şuan yerine Karasi oğulları döneminde yerleşildiyse de bugünkü Yıldırım Camii'nin yerinde eski bir Roma tapınağının bulunması ve yakınındaki Gazi Okulu'nun temelleri atılırken Roma mezarlarına rastlanması, mermer sütunların bulunmuş olması, Balıkesir'in bugünkü yerinde Karasi oğullarından da daha eski çağlarda oturulabilir olduğunu ortaya çıkarmıştır¹⁵.

BALIKESİR'İN TARİHİ VE İDARİ GELİŞİMİ

Bugünkü Balıkesir tamamen Küçük Asya'nın Mysia adı verilen kısmında yer almaktaydı. Mysia bölgesi Küçük Asya'nın kuzeybatısında yer alıp kuzeyinde Marmara Denizi batısında Çanakkale Boğazı ve Ege, güneyinde Lidya, doğusunda Adırmaz çayı ile çevrilmiştir. Bu sınırlar kesin olmamakla birlikte Mysia bölgesi bazen Lidya, Biga, Bitinya ve Gönen çayları arasında kalmıştır¹⁶.

Mücteba İlgürel'in makalesinde yer alan ifadede; Strabon'a göre Bitinler, Mizler ve Frigler bölgenin en eski sakinleridir. Bitinya milattan önce VI.-IV. Yüzyıllarda Perslerin egemenliği altındaydı. Bundan sonra Balıkesir sırayla İskender İmparatorluğu, Seleukoslar ve daha sonra Bergama Krallığı'nın eline geçmiştir. Balıkesir, Bergama Krallığı'nın ortadan kalkması sonucunda Roma İmparatorluğuna bağlanıp Asya eyaletine dâhil olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesinden sonra Doğu Roma İmparatorluğu topraklarında kalmıştır. VII.

¹³ A. Ünlüyol, *Aynı tez*, s. 12-13.

¹⁴ Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, I, çev: A. Sait Aykut, s. 428.

¹⁵ A. Ayhan, *Aynı makale*, s. 11.

¹⁶ İ. H. Uzunçarşılı, *Aynı eser*, s. 3.

yüzyıldan itibaren İstanbul kuşatması için gelmiş olan İslâm ordularının da burada konaklamış oldukları bilinmektedir¹⁷.

Selçuklu Hükümdarı Alparslan, 1071 Malazgirt Zaferi ile Bizans ordularını yenmiş ve Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır. Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın emrindeki ordular zaferden kısa bir süre sonra İznik'i alıp başkent yaptıkları gibi Balıkesir dâhil olmak üzere Anadolu'nun batı bölgelerini fethetmişlerdir.

Türkler Anadolu'ya geldikten sonra, 1076 yılında Misya şehrini alarak burada Türk hâkimiyetini kurmuşlardır. I. Haçlı Seferinden sonra Balıkesir ve İznik yeniden Bizans hâkimiyetine girmiştir. Balıkesir ve çevresinin kesin olarak Türk hâkimiyetine girmesi 1300 yıllarında olmuştur. Danişmendli Beyliğini kuran Kalem Bey, oğlu Karası Bey ile birlikte Misya olarak geçen Balıkesir ve Çanakkale şehirlerini fethetmiştir. Bunun üzerine Karası Beyliği kurulmuştur¹⁸.

İbn Battuta'ya göre Balıkesir, Karesi Bey tarafından kurulmuş¹⁹ olup oğlu Demirhan buraya büyük oranda Türkmen grupları yerleştirmiştir. 1304 yılında Erdek'te sahile çıkan Bizans kuvvetleri ile Karesi Beyliği çarpışmışlardır. Karesi Bey, Moğollardan kaçıp Anadolu'ya gelen Türkler ile Ece Halil Bey kumandasında Dobruca'dan gelen Türkleri Balıkesir ve çevresine yerleştirmiş şehrin nüfusu hızla artmıştır²⁰.

Karesi Beyliği bu şekilde oluşurken beyliğin doğusunda Osmanlı Beyliği, güneyinde Saruhan ve Germiyan Beylikleri kurulmuştur. Osmanlı Beyliği 1300'lü yılların başından itibaren Karesi Beyliği'ne komşu olmuştur. Karesi Bey'in ölümünden sonra beylik oğulları arasında paylaşılmıştır. Üç oğlundan biri olan Demirhan Bey Balıkesir'e, Yahşihan Bey ise Bergama'ya hâkim olmuştur. Dursun Bey ise Orhan Bey'in himayesine girmek zorunda kalmıştır. Demirhan Bey'in kötü yönetimi sebebiyle halk onu Dursun Bey'e şikayet etmeye başlamıştır. Şikayetlerin artması sonucunda Dursun Bey beyliğin idaresini ele geçirmek için yardım karşılığında kuzey bölgelerini Osmanlı Beyliği'ne vereceğini söylemiştir. Bunun sonucunda Orhan Bey Balıkesir üzerine yürümüş, Demirhan Bey direnemeyerek

¹⁷ M. İlgürel, Aynı makale, s. 12-13.

¹⁸ Mustafa Çetin Varlık, "Balıkesir", *Uluslararası Balıkesir'e Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu (7-8 Kasım 2013, Balıkesir) 'na Sunulan Bildiriler*, ed. Ş. Çelik- S. Genç, Balıkesir 2014, s. 21.

¹⁹ E. İ. Battûta Tancî, *Aynı eser*, s.428.

²⁰ M. İlgürel, Aynı makale, s. 13.

Bergama'ya kaçmıştır. Bergama kalesine kadar gelen Dursun Bey'in kaleden atılan bir okla ölmesi üzerine Orhan Bey Bergama'yı kuşatmıştır. Demirhan Bey, Orhan Bey'e teslim olmak zorunda kalmış, bunun sonucunda Orhan Bey beyliğinin kuzey kısımlarına hâkim olarak Osmanlı Beyliği'nin sınırlarını genişletmiştir. Truva tarafları bir süre daha Demirhan Bey'in oğlu Süleyman Bey'e bırakıldıysa da kısa bir süre sonra bölgenin neredeyse tamamı Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bergama'nın Osmanlı topraklarına katılması I. Murad'ın ilk yıllarına rastlamaktadır.

Balıkesir'i ele geçiren Orhan Bey, burayı iktâ olarak oğlu Süleyman Paşa'ya vermiştir. Bölge Osmanlı hâkimiyetinde Karesi sancağı adı altında bir sancak olarak idare olunmaya başlanmıştır. Sancağın merkezi Balıkesir'dir. I. Murat padişah olunca oğlu Yakup Çelebiyi sancakbeyi olarak buraya tayin etmiştir. 1393 yılında Yıldırım Bayezid döneminde Anadolu Beylerbeyliği'ne dâhil etmiştir. Karesi sancağı bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Rumeli fetihlerinde de etkili olmuştur. İlk defa buradan Trakya'ya göç Karesi bölgesinden yapılmıştır. Trakya'dan da bir kısım gayrimüslim aile Gelibolu yoluyla Karesi bölgesine yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti Karesi Beyliğini hâkimiyet altına alarak büyük bir avantaj elde etmiş ve bunu en iyi şekilde kullanarak devletin gelişme sürecine katkı sağlamıştır²¹.

XIV. yüzyılın ilk yarısından itibaren XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlı Devleti'nin idarî yapısı içinde sancak durumunda bulunan Karesi, 1841'de eyalet teşkilatının değiştirilmesi ile Hüdavendigar vilayetine bağlanmıştır. 1845 yılında ise Manisa vilayet haline getirilince Karesi sancağı buraya bağlanmış fakat bir süre sonra yeniden Hüdavendigar sancağı içinde yer almıştır²². 1880 yılında Biga'nın ilhak edilmesiyle Karesi Vilayeti oluşmuştur.

Balıkesir Vilayeti 1888 yılında kaldırılarak tekrar Hüdavendigar vilayetine bağlanmış ve 1909 yılında Karesi müstakil mutasarrıflık olmuştur. 1923 yılında sancak teşkilatı kaldırılınca Karesi de vilayet olmuştur. 1926 yılında ise tarihi hanedanlara mahsus vilayet isimlerinin kaldırılması ile "Balıkesir Vilayeti" ismini almıştır²³.

²¹ Zübeyde Güneş Yağcı- Serdar Genç, *H. 1256/ M. 1840-41 Tarihli Balıkesir Nüfus Defteri*, Bursa 2013, s. 12-14.

²² A. Ünlüyol, *Aynı tez*, s. 18.

²³ Göst. yer.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞERİYE SİCİLLERİ VE TEREKE KAYITLARI

A. Şer'îye Sicilleri ve Balıkesir Şer'îye Sicilleri

1. Şer'îye Sicilleri

İktisadî ve içtimai tarihin en önemli kaynakları arasında bulunan şer'îye sicilleri, bulundukları yerde hükümete ait her türlü vazifeleri yapan ve halkın her durumda tek mercii bulunan idarî ve kazaî yetkiye sahip kadılar tarafından tutulan ve gerektiğinde tekrar kullanılmak üzere korunan defterlerden oluşmuştur²⁴. Sınırların genişlemesine paralel olarak kadılık vazifesinin halife adına başkası tarafından yürütülmesi usûlü kabul edildikten sonra kadıların çalışma alanlarının genişlemesiyle, bu yüzden bunların tuttukları defterlerin önemi de artmıştır²⁵.

Şeriye sicillerinde dava kayıtları vakfiyeler, alım-satım olmak üzere noterlik alanındaki birçok hukukî işlemlerin kaydedilmesine ilişkin adlî kayıtların yanı sıra, idarî alanda da reayanın dilek ve şikâyetlerini ihtiva eden maruzlar, bir hizmet ya da göreve dair atamaları âmir ferman, berat ve nişan, malî ve askerî alanda merkezden gelen her türlü buyruldular ayrıca narh koyma, esnafların teftişi gibi belediye hizmeti alanına giren konular²⁶, evlenme ve boşanmalar, miras taksimleri ve vasiyetler, kamuya ait olan binaların imar ve tamir bilgileri²⁷, köle ve cariye alım satımları ile bunların medenî ve hukukî halleri²⁸ de yer almaktadır. Şer'îye sicillerine, mahkeme defterleri, zabt-ı vakayi sicilleri, sicillât defteri, sicil-i mahfuz, sicil veya kadı defterleri de denilmiştir²⁹.

Bazı büyük şehir kadılıklarında oluşturulan siciller, içerdikleri kayıtların konusuna göre, müstakil defterler şeklinde tutulmuştur. Bunlar hüccet, ferman, narh,

²⁴ Said Öztürk, *Askerî Kassama Ait On yedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri*, İstanbul 1995, s. 19.

²⁵ Cahid Baltacı, “Şer'îye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu'na Sunulan Bildiriler*, İstanbul 1985, s. 127.

²⁶ Nasî Aslan, “Millî Arşivimiz İçerisinde Şer'îye Sicilleri Eğitim ve Terminoloji Problemi”, *I. Millî Arşiv Şurası (Tebliğler-Tartışmalar) 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998, s. 187-188.

²⁷ Esra Karayel Muhacir, “Tarihsel Bir Veri Olarak Şer'îye Sicilleri”, *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe İsmail E. Erünsal'a Armağan*, II, İstanbul 2014, s. 1044.

²⁸ Necmeddin Dinçer, “Mahkeme Sicilleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, sayı 6, s. 8.

²⁹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 19.

vakıf muhasebesi, ihtisab ve tereke defterleridir. Daha küçük kadılıklarda ise aynı deftere çeşitli konular kaydedilmiştir. Öte yandan siciller sadece şehir halkı için tutulmayıp, köylerde yaşayanların çeşitli meselelerine dair kayıtları da içermektedir³⁰.

Şer'îye sicilleri, önemli tarihî olayların ve şahsiyetlerin, tarihî ve hukukî müesseselerin, mahallî yer isimlerinin, bölgesel ticarî hayatın ayrıntılı olarak tespitinde çok önemlidir. Sosyal hayatı yansıtan en önemli belgeler olması nedeniyle o dönemin toplum yapısı, eğitim sorunları, eğitim düzeyi, kadının sosyal statüsü ve sosyal olaylar hakkında en güvenli bilgiyi şer'îye sicillerinden alabiliriz³¹.

Yunus Uğur'un makalesinde yer alan ifadede, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, sicillerin dört yüz yıllık Türk tarihinin aydınlatılmasındaki önemli katkısına dikkat çekmekte, T. Mümtaz Yaman ise sicilleri hazine-i evrak derecesinde bir kaynak olarak belirterek bu kaynağın Osmanlı tarih ve kurumlarını anlamadaki yerini vurgulamaktadır³².

Şer'îye sicilleri Türk Tarihinin XV.-XX. yüzyıllar arasındaki döneminin anlaşılması açısından başvuru en önemli kaynaklardandır. II. Mehmet döneminden, Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar devam eden dönem içerisinde, tarihin bütün çalışma alanlarına ait bilgi bulunmaktadır³³. Bu bilgiler sosyal tarih, sanat tarihi, ekonomi, antroponomi ve toponomi gibi hemen hemen sosyal bilimlerin ve tüm toplumun gereksinim duyduğu istatistiklere imkân verebilen oldukça geniş bir yelpazesinin olduğu görülmektedir³⁴.

2. Balıkesir Şer'îye Sicilleri

Balıkesir şeriye sicilleri Ankara Milli Kütüphanede ve İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Sicillerin mikrofilm örnekleri İstanbul'da Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nde de bulunmaktadır.

³⁰ Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul 1988, s. 1.

³¹ N. Aslan, Aynı makale, s. 188.

³² Yunus Uğur, "Mahkeme Kayıtları (Şer'îye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, I, 1, 2003, s. 305-306.

³³ Orhan Avcı, "Kültür Tarihi Kaynağı Olan Şer'îye Sicillerinin Türk Millî Arşivciliğine Katılması", *I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar) 20-21 Nisan 1998*, Ankara 1998, s. 195.

³⁴ Nejdettin Ertuğ, "18. Asır İstanbul Şer'îye Sicillerinde, Miras ve Satış Hüccetlerindeki Sosyal Nitelikli Verilerin Değerlendirilmesi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sayı 11, İstanbul 2004, s. 29.

Balıkesir şer'iye sicillerinden 711, 712, 713, 714, 715 numaralı defterlerin içerisindeki tereke kayıtları araştırmamıza esas teşkil etmektedir. 711 numaralı defter 105 varaktan oluşmaktadır. Varakların sayfaları rakamlarla numaralandırılmıştır. Bu defterin içerisinde 31 adet tereke kaydı tespit edilmiştir. Bunlardan 25'si erkek altısı ise kadın terekesidir. 712 numaralı defter 102 varaktır. Bu defterde 37 adet tereke kaydı bulunmakla birlikte 28 adet erkek tereke kaydı ve dokuz adet kadın tereke kaydı vardır. 713 numaralı defter 116 varak olup bunların içerisinde 65 adet tereke kaydı vardır. Bu tereke kayıtlarının 49'u erkek 16'sı kadın terekesidir. 714 numaralı defterin başlangıç yılı Hicri 1123 bitiş yılı ise Hicri 1124'tür. Ebadi 15-42 olup içerisinde 78 varak bulunmaktadır. Burada yer alan 42 adet tereke kaydından 31'i erkek 11'i kadın terekesidir. 715 numaralı defter ise 100 varaktır. Bu defterde ise 32 adet tereke kaydı olmakla beraber 23'ü erkek dokuzu kadın terekelerine aittir.

B. Şer'iye Sicillerindeki Tereke Kayıtları

1. Tereke Kayıtlarının Özellikleri ve Tanzimi

a. Tereke Kayıtlarının Oluşumu

Terike, vefat eden kişinin bıraktığı mal olarak ifade edilmekle birlikte "tereke" şeklinde kullanım genel kabul görmüştür. Bu terim kaynaklarda "muhallefet" olarak da geçmektedir³⁵. Terekeler, kadı sicilleri içerisinde dağınık halde bulunan ve bazı büyük şehirlerde müstakil defterler halinde tutulan bu vesikalardır. Bunlar ölenlerin geride bıraktıkları menkul ve gayrimenkul her türlü malların ve alacak, borç, hibe, vasiyet gibi tasarruflarla meydana gelen hakların ayrıntılı bir envanteri durumundadırlar³⁶. Kadı sicilleri içerisindeki en büyük alt belge gruplarından biri olan terekeler sadece İstanbul, Bursa, Edirne gibi büyük şehirlerde ayrı defterler halinde düzenlenmişlerdir³⁷.

Kazaî ve idarî yetkisi olan kadılar, gerekli durumlarda vefat eden kişilerin geride bıraktıkları mal varlıklarına el koyarlardı. Daha sonra bunları şer'î hüküm ve

³⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul 1983, s. 460.

³⁶ Ömer Lütfü Barkan, "Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, III /5-6 Ankara 1993, s. 1.

³⁷ İlker Er, "Balıkesirli Tereke Sahipleri Hakkında Sosyokültürel Açından Bazı Değerlendirmeler (1670-1700)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XII / 21 (Balıkesir 2009), s. 369.

esaslarına göre varisleri varsa miras taksimini yaparak mirasçılarının haklarını verirler varisleri yoksa Beytülmal adına mirası alırlardı. Kadılar, yanlarında bulunan kassam adı verilen görevliler aracılığıyla kendilerine geçen muhallefati bütün ayrıntıları ile tereke veya kassam defterleri denilen müstakil defterlere kaydettirirdi³⁸.

Tereke kayıtlarıyla ilgili önemli bir nokta da terekelerin kadılığa geçmesi meselesidir. Çünkü kaydedilen tereke kayıtları tüm terekelerin veya ölümlerin belli bir kısmını göstermektedir³⁹. Tereke kayıtları bir şehirde yaşayan halkın iktisadî durumunu tam olarak yansıtamaz. Çünkü her toplumda özellikle geleneksel toplumda, insanlar sorunlarını kendileri çözecek durumdayken resmî makamlara başvurmazlar ve aile mirasını kendileri taksim ederlerdi. Bazı durumlarda ise tereke taksimine müracaat etseler bile malları gizlemişlerdir⁴⁰. Tereke kayıtlarının kadılığa intikal etmesi için genellikle şu üç şarttan birinin olması gerekmektedir:

Mirasçılar arasında anlaşmazlık olması,

Varisler arasında bulug çağına ermemiş çocukların olması

Vefat eden kişinin varisinin olmaması

Bu durumda kişinin serveti devlet hesabına geçerdi. Ayrıca kişinin ölmemiş olsa da uzun zaman ortalarında olmaması yani kaybolması ayrıca devlet hizmetinde bulunan ve askeri olarak tanımlanan kişilerin miraslarıyla onların taksiminde de devlet olaya dâhil olmaktaydı. Bu gibi durumların dışında kadıların miras taksimine karışması doğru değildi⁴¹.

Terekenin kadı tarafından taksim edilmesi, ancak ilgili kişilerin isteği doğrultusunda mümkün olmaktadır. Kadı, terekeyi zorla yazamazdı. Ancak mirasçı olan kimse bulug çağına erişmemiş bir çocuk ise o zaman kadı yetimin hakkını korumak için müdahale edebilirdi. Kadı şer'î hükümlere göre mirası taksim eder, varisler arasında herkesin payını verir buna karşılık resm-i kısmet adında vergi alırdı.

³⁸ Said Öztürk, "Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda İstanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı", *İstanbul Araştırmaları*, III (İstanbul 1997), s. 22-23.

³⁹ İ. Er, Aynı makale, s. 369.

⁴⁰ İlber Ortaylı, "Kent Tarihinde Kaynak Sorunları", *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadî ve Sosyal Değişim Makaleleri*, I, s. 141-142.

⁴¹ İ. Er, Aynı makale, s. 369-370.

Bu esaslar, Osmanlı padişahlarının hükümleri ile kanun maddesi olarak ayrıca sultânî kanunnamelerde yerini almıştır⁴².

b. Tereke Kayıtlarında İzlenen Usul

Tereke kayıtları genel olarak dört kısımdan oluşmaktadır.

Vefat eden Kişinin Tanıtımı: Bir tereke kaydında tereke sahibinin ve babasının ismi, yaşadığı yer, varsa dinî, meslekî, sosyal statü ve zümrelerini belirten unvan ve lakapları ayrıca tereke sahibinin ölüm yeri ve ölüm hali de belirtilmektedir. Vefat eden kişinin ailesinden olan eş veya eşlerinin ismi, çocuklarının cinsiyetleri ve sırasıyla büyük (kebir) veya küçük (sagır) olduğu belirtilerek tek tek isimleri varsa ünvan ve lakapları, anne ve babası hayatta ise onların isim, ünvan ve lakapları ve bunların mirastan hisselerine düşen miktarlar ayrı ayrı kaydedilirdi. Ayrıca, İslâm miras hukukuna göre, mirastan pay alacak olan diğer akrabalar da belirtilmektedir⁴³. Terekenin, sadece isimleri zikredilen mirasçılara ait olduğu belirtildikten sonra belgenin düzenlendiği tarih, yıl, ay ve gün yazılarak ikinci kısma geçilir. Eğer vefat eden kişinin varisi yoksa bu ifade edilir ve bunun üzerine tereke kadı tarafından hazineye gelir olmak üzere Beytülmal eminine verilirdi⁴⁴.

Mirasa Konu Olan Menkul ve Gayrimenkul Malların Dökümü: Bu bölümde mirasa konu olan menkul ve gayrimenkuller varsa bunlar sıralanır. Burada yer alan malların fiyatları altlarına kuruş ve para değerinden yazılırdı. Bu sıralamada herhangi bir kural bulunmamakla birlikte eğer varsa Mushaf-ı Şerif en başa yazılır. Sonra sırasıyla diğer kitaplar ve bağ bahçe gibi taşınmaz mallar gelmektedir. Terekeyi şu alt başlıklar halinde sıralarsak; kitap, gayrimenkul, nakit, alacak, köleler, yük, binek hayvanları, davar, sığır, ticari emtia, ev eşyası, giyecek, kumaş, ziynet eşyası, mutfak eşyası, silah ve silah takımı, at takımları, alet edevat, yazı malzemesi,

⁴² Halil İnalcık, “15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimai Tarihi Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4 (İstanbul 1953), s. 52.

⁴³ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, Muhiddin Tuş, “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, I*, Ankara 1992, s. 100.

⁴⁴ Ali Aktan, “Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749)” *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu’na Sunulan Bildiriler (16-17 Nisan 1998)*, Kayseri 1998, s. 48.

gıda maddesi, müteferrik mallar şeklindedir. Terekedeki mallar kaydedildikten sonra “cem’an yekun” yazılarak bir çizgi çekilerek toplam tutar rakamla yazılır⁴⁵.

Borç, Masraf vb. Gider Kalemlerin Dökümü: “Minha’l ihracat” başlığı altında toplanan bu bölümde⁴⁶, ilk önce vefat edenin cenazesinin uygun bir şekilde kaldırılması için gerekli olan techiz tekfin masrafları yapılır. Daha sonra ölünün kişilere ait borçları ve kefaret gibi borcu varsa ödenir. Ölenin borçları bıraktığı mirastan fazla olunca hâkimin kararıyla tereke sattırılarak bedeli alacaklılar arasında dağıtılmaktadır. Borçlar ödendikten sonra sıra vasiyetlerin yerine getirilmesine gelir. İslâm hukukuna göre, mirasçılar bulunan kişi malının ancak üçte birini vasiyet edebilir ve bu oranı aşan vasiyetler mirasçıların izni olmadan gerçekleştirilemez. Fakat başka mirasçı olmazsa malın hepsi vasiyet edilebilirdi⁴⁷. Daha sonra terekenin paylaşılması ile ilgili olarak tahakkuk eden vergi ve masraflar kaydedilirdi. Vefat eden kişinin eşine ödenmemiş mehir borcu varsa bunun miktarı yazılırdı. Gider kalemlerini oluşturan bu bölümün sonuna, terekeden çıkarılması gereken miktar, sayı ve yazıyla “yekûn” olarak yazılırdı⁴⁸.

Varislere veya Beytûlmal’a Kalan Miktarın Tespiti: Bu bölümde gider kalemlerinden geriye kalan kısım “sahhu’l baki” olarak kaydedilir. Kalanı oluşturan bu kısım mirasçıların belli ölçüler çerçevesinde paylaşacakları veya Beytûlmala kalacak olan miktardır⁴⁹. Anne, baba, eş ve çocukların payları ayrı ayrı yazılmıştır. Tereke üzerinde hak sahibi olan mirasçı grupları islâm hukukuna göre dokuz kısma ayrılıp paylaşım bu sıraya göre yapılırdı. Birinci derecede mirasçı olan gruba “ashâbü’l ferâiz” denir. Bu kişiler miras üzerinde belli paylara sahip akrabalardır. İkinci derecede mirasçılar ise ashâbü’l ferâizden hiç kimsenin bulunmaması durumunda veya bulunsalar dahi Kur’an, sünnet ve icma üzere ayrılan hisselerini aldıktan sonra geriye kalan bir şey varsa o zaman mirastan pay alabilirler. Dokuzuncu sırada yer alan hazine ise, vâris olarak gerçek kişilerin bulunmaması halinde mirasın tamamını veya vârisler varsa bile bunlardan geriye kalan bir şey olursa onu almaktadır⁵⁰.

⁴⁵ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 76.

⁴⁶ A. Aktan, *Aynı makale*, s. 48.

⁴⁷ Ö. Lütfü Barkan, *Aynı makale*, s. 19.

⁴⁸ A. Aktan, *Aynı makale*, s. 48.

⁴⁹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 77.

⁵⁰ A. Aktan, *Aynı makale*, s. 48-49.

c. Kadıların Mirasa Nezareti ve Tereke Tespitini Yapan Heyet

Halk üzerinde etkisi bulunan kadıların görev ve yetkileri arasında yetim ve kaybolmuş kişilerin haklarını korumak, vasiyetlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek için ölenlerin mirasına el koymak, muhalefatı tespit etmek ve varislerin hisselerini belirlemek de vardı⁵¹. İslâm hukukunda, miras davaları konusunda kadılar tarafından görevlendirilen, gerekli araştırmayı yaparak bir sonuca ulaşan, terekeyi mirasçılar arasında paylaştıran kadı memuruna kassam denirdi⁵².

Kassamlık, Osmanlı İmparatorluğu'nda iki kısma ayrılmıştır. Biri askerî sınıf mensubu kişilerin miraslarını varislere taksime kadıasker adına memur askerî kassamlar, diğeri ise reayanın terekesini mirasçılar arasında taksime vilâyet ve sancak kadıları adına memur olan beledî kassamlardır⁵³. Kadı tarafından miras taksimi için görevlendirilen kassamın yanında ona yardımcı olacak görevliler de bulunurdu. Bunlar tereke yazılırken yanında olan bilir kişi diye adlandırılan ehl-i hibre ile mal ve eşyaların değerini bilen dellallar⁵⁴ ayrıca mirasa konu olan malları deftere kaydedecek olan kâtip, terekeye gözcülük yapan yardımcı elemanlar ve hizmetçiler de bulunmaktaydı⁵⁵. Bunlar vefat eden kişinin evine gider, mirasçılarını mevcut değilse vasilerini çağırıp, menkul ve gayrimenkul ne varsa bunları tek tek kıymetleriyle birlikte sicile kaydederdi. Ayrıca borçları da kaydedilirdi. Borçlar ve resm-i kısmet gibi harçlar tereke tutarından çıkarıldıktan sonra kalan miktar kadı veya yardımcıları tarafından feraiz kurallarına göre hisselerine ayrılırdı. Çocuk, hasta ve malullerin hisseleri vasilerine verilir, vasi yoksa eğer verese içindeki güvenilen kimselerden biri vasi tayin edilirdi⁵⁶. Miras taksimi ve değerlendirmenin heyet ile birlikte yapılması eşyaların kaybını ve fiyatların yüksek tutularak fazla resm alınmasına engel oluyordu. Terekelerden satılacak olanlar, kassamlar öncülüğünde

⁵¹ Levent Kuru, *29 Numaralı Edirne Şer'îye Sicili*, Trakya Üni., Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2006, s. 13.

⁵² Sezgin Demircioğlu, *615 Numaralı İstanbul Askeri Kassam Defterinin Değerlendirilmesi (H. 1205-1206 / M. 1790-1791)*, İstanbul Üni., Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 8.

⁵³ Said Öztürk, "Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kassamlık Müessesesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XV (İstanbul 1997), s. 395.

⁵⁴ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 8-9.

⁵⁵ Zehra Elçin Özden, *İstanbul 1183-1184 Tarihli 336 No'lu Askeri Kassam Defteri*, İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 10.

⁵⁶ Halit Ongan, *Ankara'nın 1 Numaralı Şer'îye Sicili*, Ankara 1958, s. 35.

bezzazistanda müzayedeye satılır ve bezzazistan görevlileri de bu satışlardan belirli oranda ücret alırlardı⁵⁷.

C. Şer'i Miras Hukuku Açısından Tereke Kayıtları

1. Tereke Üzerindeki Haklar

Kişi ölünce malvarlığı ve mülkiyet ile alakası kesilmekte buna karşılık kefen defin gibi zaruri ihtiyaçları sona ermemektedir. Ölmeden önce bazı malların rehin edilmiş olması, bazı kişilere bir miktar servetin vasiyet edilmiş olması, borçlanma⁵⁸ terekenin taksim edilmesi gibi durumlar da devam etmektedir. İslâm Hukukuna göre; vefat eden ya da kaybolduğundan dolayı vefat ettiğine hükmedilen kimsenin terekesinden sırayla techiz ve tekfin, borçların ödenmesi, vasiyetlerin yerine getirilmesi, terekenin taksimi gibi hususlar yerine getirilirdi.

Ölen kimsenin terekesinden önce kefen ve defin masrafları çıkarılmaktadır. Ölenin borcu terekesinden çok olursa techiz ve tekfin konusunda lüzumlu kadarı ile yetinilirdi. Kadınlar zengin dahi olsalar techiz ve tekfin masrafları eşlerine aittir. Terekesi bulunmayan bir ölünün techiz ve tekfin masrafı yaşamında nafakası kimin üzerindeyse onun tarafından karşılanır. Kişi bulunmazsa ya da böyle biri var da fakirse techiz ve tekfin masrafı Beytülmal tarafından karşılanır.

Vefat edenin techiz ve tekfin masrafından sonra terekesinden kişilere olan borcu ödenir. Hukuk-ı ilahiyeyi ilgilendiren hac, kefare, zekat, adak gibi borçları vasiyet etmemiş ise ölüm halinde düşer ve bunların terekeden ödenmesine gerek olmaz. Kişilere olan borçların beyyine veya vefat edenin sağlığında kanıtlanmış deyn-i müsbet olması lazımdır. Borcun tahakkuku sabit olduktan sonra, techiz ve tekfin masrafından geriye kalan tereke borcu ödüyor ise her mirasçıya alacağı miktar ödenir. Eğer ölenin terekesi borcunu karşılamazsa alacaklı da bir kişi ise terekenin tamamı verilir ama alacaklı birden fazla ise hâkim bu terekeyi satarak alacaklılara gurema tarıkı denilen dağıtım usulü ile herkesin alacağını eşit şekilde paylaştırır. Terekeden ödenemeyen geriye kalan borçlar düşer. Fakat borcun terekeden fazla olması halinde varisler terekeden hak iddia edemezler. Vakıf araziler, mirî arazi, ile

⁵⁷ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 9.

⁵⁸ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, İstanbul 1974, s. 431.

icareteynli vakıflar da şerî miras hukukundan farklı tasarruf ve intikal hükümleri cari olduğundan ve bunlar terekeden sayılmadığından dolayı ölen kişinin borçları bu gibi mallardan ödenemediği gibi borç ödemek için de zapt edilemezdi.

Vefat edenin techiz tekfin ve borçlarının ödenmesinden sonra sıra vasiyetlerin yerine getirilmesine gelmektedir⁵⁹. Vasiyet; ölümden sonra geçerli olmak üzere malını başka bir kişiye bağış suretiyle mülk olarak vermektir. Vasiyet ölüme bağlı olarak gerçekleşen bir durumdur⁶⁰. İslâm hukukuna göre, mirasçıları olan kişi malının ancak üçte birini vasiyet edebilirdi. Bu oranı aşan vasiyetler mirasçıların izni olmadan yerine getirilemezdi. Fakat başka mirasçı yoksa bu durumda malın hepsi vasiyet edilebilirdi. Mirasçı durumunda olan kişilere yapılan vasiyetler müteber sayılmazdı. Buna karşılık olarak mirasçı mirasçılığa engel belli durumlar dışında miras hakkından vasiyetle mahrum edilemezdi. Köle ve cariye, anne karnındaki çocuğa vasiyet yapılabilir. Müslümanın müslüman olmayana ve müslüman olmayanın müslümana vasiyet etmesi caizdir. Borç ve alacakların kapatılması, vasiyetlerin yerine getirilmesi, yetimlerin haklarının korunması için vefat eden önceden bir vasi seçmemiş ise hâkim bir vasi tayin etmektedir⁶¹.

Techiz tekfin, borçların ödenmesi, vasiyetlerin yerine getirilmesinden sonra geriye kalan tereke mirasçılar arasında paylaştırılır. Bu paylaşım müteveffanın terekesi üzerinde yerine getirilmesi gereken haklardandır⁶². Vefat eden kişi hiçbir mirasçısını mirastan düşüremeyeceği gibi, mirasçı da mirası reddedemezdi. Vasiyet ve borçların bulunması mirasın paylaşımına engel olamazdı. Çünkü vasiyet terekenin üçte birinden çıkarılır, kalan miktar mirasçılar arasında paylaştırılır ve borçlar her varise düşen hisse oranında sonradan da ödenebilirdi⁶³.

2. Şer’i Miras Hukukuna Göre Varisler ve Hakları

Techiz tekfin, borçların ödenmesi ve vasiyetlerin yerine getirilmesinden sonra terekeden geriye kalan miktar şer’i miras kurallarına göre mirasçılar arasında

⁵⁹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 96.

⁶⁰ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras, İslâm Hukuku Külliyyâtı*, I, s. 429.

⁶¹ Ö. Lütfü Barkan, *Aynı makale*, s. 19.

⁶² S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 97.

⁶³ H. Döndüren, *Aynı eser*, s. 431-432.

paylaştırılırdı. İslâm miras hukukuna göre varisler dokuz gruba ayrılmıştır. Bunlar sırasıyla; belli hissesi olan hısımlar (ashab-ı feraiz), neseb bakımından asabe olan hısımlar (asabe-i nesebiye), azad sebebiyle asabe olanlar (asabe-i sebebiye), red yoluyla mirasçı olan ashab-ı ferâiz, zevi'l-erhâm, mukaveleli vâris (mevle'l-muvâlât), nesebi muristen başkasına ikrar yoluyla nisbet edilen hısım, kendisine üçte birden fazla vasiyet edilen, hazine (beytü'l-mal) şeklindedir.

Ashab-ı feraiz ile eş, anne, baba, dede, kız, kız kardeş gibi birinci derecede yakın akrabalara mirastan pay verilerek onların hakları korunmuştur. Geri kalan kısım da asabeyi oluşturan akrabalara ölene yakın olma durumlarına göre pay verilerek ölenin akrabaları arasında sorumluluklarına ve ölene yakınlıklarına göre dağılım sağlanmıştır. Zevi'l-erham'ın üçüncü sırada olması bu nedenledir⁶⁴.

Belli Hissesi Olan Hısımlar (Ashab-ı feraiz): Birinci derecede mirasçı durumundadırlar. İkinci derece mirasçılar, ancak bunlar bulunmadıkları zaman yada hisselerini aldıktan sonra terekeden bir şey kaldığında hisse alabilirler. Ashab-ı feraiz'in sayısı 12 olup bunlardan ikisi sebep on tanesi ise neseb bakımından mirastan pay almaktadırlar. Sebeb bakımından hakkı olanlar anne ve babadır. Neseb bakımından hakkı olanlar ise; baba, babanın babası, anne bir kardeş, anne, annenin annesi, babanın annesi, anne bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, anne baba bir kız kardeş, öz kız, oğlun kızı şeklindedir⁶⁵.

Burada dikkat çeken bir taraf farîza sahipleri arasında vefat eden ile “nesebî” olarak hısım olanlar içerisinde yedi tanesinin kadın oluşudur. İslâmiyetten önce Araplar arasında kadınlara miras hakkının tanınmamasına karşı bir tepki olarak, bir kısım yakın akraba kadın mirasçıların, miras haklarının Kur'an ve Sünnet emirleriyle kesin olarak garanti altına alınması ihtiyacından doğmuş olduğu düşünülebilir⁶⁶.

Neseb Bakımından Asabe Olan Hısımlar (Asabe-i nesebiye): Ölen kişiye baba tarafından akraba olup, birinci derece mirasçılar haklarını aldıktan sonra, geriye kalan terekeden pay alan ve yalnız olduklarından terekenin tamamını alan

⁶⁴ Selma Kuşu, Şer'iyye Sicillerine Göre H. 1065-1079/ M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens.Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2009 , s. 16.

⁶⁵ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 10.

⁶⁶ Ö. Lütfü Barkan, *Aynı makale*, s. 20.

kişilerdir⁶⁷. Asabe-i nesebiye üç grupta özetlenebilir: Binefsihi asabe, bigayrihi asabe, ma'a gayrihi asabe

1) Binefsihi asabe, vefat eden ile aralarına kadın girmeyen erkek akrabalarıdır. Bunlar dört kısımdır. Baba ve babanın babası, oğullar, oğulların oğulları, anne baba bir erkek kardeşler ve bu kardeşlerin oğulları, ölenin anne baba bir veya baba bir amcaları ve bunların oğullarıdır⁶⁸.

2) Bigayrihi asabe, tek başlarına olduklarında asabe olmayıp ashâb-ı ferâizden olan hısımlar olup sadece erkek kardeşleriyle beraber olduklarında asabe olmaktadır⁶⁹. Bunlar terekenin tamamını veya geri kalanını ikili birli paylaşmaktadırlar. Dört kısım olup; oğul ile birlikte kızlar, oğlun oğlunun oğlu ile birlikte oğul kızları, anne baba bir kız kardeşler, anne baba bir erkek kardeşler, baba bir erkek kardeşlerle baba bir kız kardeşlerdir.

3) Ma'a gayrihi asabe; bu husus sadece kız kardeşlerle ilgilidir. Anne baba bir veya baba bir kız kardeşler kızlar veya oğul kızları ile birlikte bulunduğu "asabe ma'a-gayrihi" olarak tanımlanırlar. Kızlar ve varsa diğer varisler hisselerini aldıktan sonra geri kalan miktarı bu kız kardeşler alırlar birden fazla iseler kalanı kendi aralarında eşit şekilde taksim ederlerdi⁷⁰.

Azad Sebebiyle Asabe Olanlar (Asabe-i sebebiye): Azadlı cariye veya köle öldüğünde varis bırakmadığı takdirde kendisini azad eden kişi mirasa hak kazanır. Azad eden kişi bulunmazsa onun yerine azad edenin erkek asabesi geçmektedir. Azad eden ister erkek ister kadın olsun birbirine denktir. Ancak azad edenin varislerinden olan kadınlar için hak ve hisse yoktur.

Red Yoluyla Mirasçı Olan Ashâb-ı Ferâiz: Nesebi olarak ashâb-ı ferâizden olup, kendilerinden başka asabe olmadığında hem belirli sehimleri alan, hem de geriye kalan sehimlere reddeden hak sahibi bulunan şahıslardır. Terekeden böyle ikinci bir dağıtım olduğunda asabe-i sebebiye olan karı ve kocaya red olmaz⁷¹.

⁶⁷ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 10.

⁶⁸ S. Kuşu, *Aynı tez*, s. 17.

⁶⁹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 99.

⁷⁰ S. Kuşu, *Aynı tez*, s. 17-18.

⁷¹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 100.

Zevi'l-erhâm: Vefat edenin ne asabesi ne de farz sahiblerinden vârisleri yoksa malı zevi'l-erhâm'a geçer. Asabe olmayan ve farz sahibi bulunmayan fakat vefat edene neseben yakınlığı bulunan kişilere zevi'l-erhâm adı verilmektedir⁷². Zevi'l erhâm dört kısımdır.

1) Ölüye bağlı olanlar (ölünün cüzleri): Oğlun kızlarının çocukları, kızların çocukları

2) Ölünün bağlı oldukları (ölünün asılları): Annenin babasının annesi, araya anne giren büyük babalar

3) Ölünün ebeveynine bağlı olanlar (baba ve annenin fer'ileri): Erkek kardeşinin kızları ve bunların çocukları, kız kardeşinin erkek ve kız çocukları

4) Ölünün ced ve ceddelerine bağlı olanlar (ölenin ceddinin fer'ileri): Büyük anne ve büyük babanın fer'ileri ki bunlar; halalar, anne bir amcalar, amca kızları ile bunların fer'ileri, dayı ve teyzeler ve bunların fer'ileri

Mukaveleli vâris (Mevle'l muvâlât): Yukarıda sayılan mirasçıların olmaması halinde şahsın müslüman olurken himayesine girdiği kişi ya da kölenin özgürlüğünü sağlayan kişi mirasa hak kazanır⁷³. İki kişinin karşılıklı diyet ödeme, vâris olma ve yardımlaşma konusunda anlaşmaları ile “muvâlât akdi” olarak adlandırılan bir hukukî münasebet oluşur⁷⁴.

Nesebi Muristen Başkasına İkrar Yoluyla Nisbet Edilen Hısım: Vefat edenin sağken akrabalığını kabul ettiği kişilerdir. Bir kişi sağlığında bu benim kardeşimdir, oğlumdur, amcamdır diye bir beyanda bulunursa arasında o kişilerle miras bağı meydana gelir. Yukarıda zikredilen altı sınıf akrabadan hiç kimsenin olmaması halinde mirasa hak kazanır⁷⁵.

Kendisine Üçte Birden Fazla Vasiyet Edilen: Vefat eden kimsenin yukarıda zikredilen akrabalarının bulunmaması durumunda terekesinden üçte birden fazla olan vasiyetleri tamamen kendisi için vasiyet edilen kişiye verilir. Terekenin

⁷² H. Döndüren, *Aynı eser*, s. 435.

⁷³ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 10.

⁷⁴ H. Döndüren, *Aynı eser*, s. 562.

⁷⁵ S. Demircioğlu, *Aynı tez*, s. 10.

üçte birinden fazlasını geçtiği için yerine getirilemeyen vasiyetler bu suretle ifa edilir⁷⁶.

Hazine (Beytülmal): Yukarıda dereceleri aktarılan vârisler ve vefat edenin vasiyeti bulunmadığı durumlarda tereke hazineye irs olarak değil de sahipsiz mal olmak üzere kalır. Mirasçı bir kişi ise bütün terekeyi alabildiği gibi, varisler karı ve koca ise bunlar belirli hisselerini aldıktan sonra geriye kalan tereke hazineye verilir. Erkek vefat ettiğinde terekenin dörtte biri kadına, kadın vefat etse terekenin yarısı erkeğe verilir kalanı hazinenin olurdu. Ölenin hiç mirasçısı olmayıp vasiyeti bulunsa vasiyetin miktarı ne olursa olsun önce vasiyet verilir, bir şey kalırsa bu hazineye geçer. Hiç varisi olmayan kimse, bir kişiyi evlat edinse ve onu nüfusuna geçirse de bunun hükmü yoktur. Bu kişi ne diğer varislere ne de beytülmale karşı veraset konusunda iddiada bulunamaz⁷⁷.

⁷⁶ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 101.

⁷⁷ H. Döndüren, *Aynı eser*, s. 564-565.

İKİNCİ BÖLÜM

TEREKE KAYITLARINA AİT VERİLER IŞIĞINDA BALIKESİR'DE SOSYAL HAYAT

A. Tereke Sahiplerinin İsimleri ve İkamet Yerleri

Terekeler kayıt altına alınırken öncelikle kayıt işleminin yapıldığı şehir belirtilir, daha sonra tereke sahibinin ikamet ettiği yer ve ismi belirtilerek açıklama yapılır. Bu kısımda tereke kayıtlarının kime ait olduğu, bu kişilerin nerede ikamet ettikleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu kayıtlardan hareketle kişinin ikamet ettiği şehir, kasaba, mahalle ve köy hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Tereke kaydının ilk cümlesi genellikle "... sancağına merbût ... kazasının ... karyesinde sâkin iken bundan akdem vefat eden...", "Medine-i ... kurasından ... karyesinde sakin iken bundan akdem fevt olan..." veya "Medine-i ... mahallatından ... mahallesinde sakin iken bundan akdem fevt olan..." gibi ifadelerle başlamaktadır⁷⁸.

Çalışmamıza Balıkesir Şeriye Sicillerinden 711, 712, 713, 714, 715 numaralı defterlerde yer alan 207 adet tereke kaydı kaynaklık etmektedir. 1698-1718 yıllarını kapsayan çalışmamızda, bu dönemde Balıkesir halkının sosyal ve ekonomik hayatı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

207 adet tereke kaydı içerisinde Balıkesir'de 20 mahalle ve 29 köy tespit edilmiştir. 207 kişiden 151'i mahallede ikâmet etmektedir. Bu kişilerden 106'sı erkek ve 45'i kadındır. Köyde ise 41 kişi ikamet etmekte olup 37 kişi erkek dört kişi de kadındır. Tereke kaydı içerisinde köylerde ikamet eden kişi sayısının mahallede ikamet edenlere göre daha az olduğu görülmektedir. Balıkesir'de bulunan mahalle ve köylerin isimleri, burada kaç kişinin vefat ettiği ve kadın erkek ayrımı Tablo 1 ve 2'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

⁷⁸ Nuri Köstüklü, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarih Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (Muğla Örneğinde)", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Reşat Genç Özel Sayı II*, XXIX, Muğla 1999, s. 875.

Tablo 1: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Mahalleler ve Kişilerin Cinsiyetleri

BALIKESİR KAZASINDAKİ MAHALLELER	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Marlı Mahallesi	5	15	20
el-Hac İsmail Mahallesi	4	6	10
Eski Kuyumcular Mahallesi	3	4	7
Kasaplar Mahallesi	-	3	3
Oruçgazi Mahallesi	5	11	16
Yenice Mahallesi	1	3	4
el-Hac İshak Mahallesi	4	10	14
el-Hac Gaybi Mahallesi	-	3	3
Sahn-ı Hisar (Hisariçi) Mahallesi	2	8	10
Karaoğlan Mahallesi	4	5	9
İzmirliler Mahallesi	1	4	5
Umurbey Mahallesi	2	6	8
Şeyh Lütfullah Mahallesi	1	4	5
Mustafa Fakih Mahallesi	5	7	12
Dinkçiler Mahallesi	1	5	6
Salahaddin Mahallesi	1	2	3
Börekçiler Mahallesi	1	2	3
Mirzabey Mahallesi	2	3	5
Ali Fakih Mahallesi	-	2	2
Okçukara Mahallesi	2	4	6

Tablo 2: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettikleri Köyler Ve Kişilerin Cinsiyetleri

BALIKESİR KAZASINDAKİ KÖYLER	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Bayat Köyü		2	2
Kamçılı Köyü		2	2
Akçakısrak Köyü		2	2
Halalca Köyü	2	2	4
Okuf Köyü		1	1
Zinciriye Köyü		2	2
Nergis Köyü		1	1
Halkahavlu Köyü		1	1
Kalaycılar Köyü		1	1
Küpeliler Köyü		1	1
Mendehorya Köyü		2	2
Atanos Köyü		3	3
Çitnehor Köyü		1	1
Gökköy		1	1
Kavaklı Köyü		1	1
Aslıhandepcik Köyü		1	1
Ziyaretli Köyü		1	1
İldeniz Köyü		1	1
Yenice Köyü		1	1
Aslıhan Köyü		1	1
Yakup Köyü		3	3
Çağış Köyü	1		1
Çandır Köyü		1	1
Çakır Köyü		1	1
Eftelle Köyü		1	1
Kesik Köyü		1	1
Çaypınar Köyü		1	1
Köylü Köyü	1		1
Demirci Köyü		1	1

Mahalle ve köy dışında farklı yerlerde ikamet eden kişiler olmakla beraber bunlardan bir kişi Laz taifesinden olup Balıkesir’de bir imarete ikamet etmektedir. Bir kişi Balıkesir’de ikamet etmekte olup bununla ilgili köy, mahalle veya han ismi yoktur. Altı kişinin ise ikamet yeri belirtilmemiştir.

Bunların haricinde aslen başka bir memlekette olup da Balıkesir’de ikamet edenler de bulunmaktadır. Bunlardan biri aslen Diyarbakırlı olup misafir olarak Balıkesir’de İlyas Paşa Hanı’nda ikamet etmektedir. Biri aslen İzmirli, biri de aslen İstanbul’da Hüseyin Ağa Mahallesi ahalisindendir. Bir kişi aslen Anadolu vilayetinden, iki kişi de Gelenbe kazasına tabi Yeni köyde ikamet etmektedir. Bir kişi de Balıkesir’de misafir olarak bulunmakta olup ikamet yerleri belirtilmemiştir.

Balıkesir’de değerlendirilen 207 terekeden 156’sı erkek, 51’i kadına aittir. Bu tereke kayıtlarından biri gayrimüslim bir erkeğe aittir. Kadın terekelerinin erkek terekelerine göre az olmasının sebebi, kadınların yeterli servete sahip olmamaları gösterilebilir. Ekler kısmında yer alan Ek: 1’de tereke sahiplerinin isimleri, ikamet yerleri ve vefat ettiği yerler ayrıntılı olarak verilmiştir.

B. Tereke Sahiplerinin Vefat Ettiği Yer ve Vefat Ediş Halleri

İncelediğimiz tereke kayıtlarında tereke sahiplerinin büyük bir kısmı Balıkesir’de ikamet ettikleri mahalle, köy, imaret ve han da vefat etmişlerdir. Balıkesir dışında vefat edenler de olduğu gibi bunlar çoğunlukla hac gidiş ve dönüş yolunda veya hac sırasında vefat etmişlerdir.

XVIII. yüzyılın koşulları dikkate alındığında hac yolculuğu sırasında bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde hacca gitmek, yolda yaşanabilecek zorlukları göze almak hacılar için endişeli bir durumdur. Devletin almış olduğu önlemlere rağmen hac kervanları, zaman zaman bedevi kabilelerin ve eşkıyaların saldırılarına uğramıştır. Hacca giderken yolda vefat etmiş kişilerin tereke kayıtlarında “tarîk-i hacda vefat eden”, “tarik-i hac şerif avdetinde vefat eden”

ifadeleri kullanılmıştır⁷⁹. İncelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında 12 kişi hac yolunda ve üç kişi de hac sırasında vefat etmiştir.

Hac sırasında veya hac yolunda vefat eden kişilerden biri Medine-i Münevvere’de, biri Medine-i Cidde’de, biri Mekke-i Mükerreme’de, biri de Cidde nam mahallede yaşanan Arap muharebesinde vefat etmiştir. Bu kişilerden 10’u el-Hac unvanlı olup bunlardan ikisi ikinci bir unvan olarak Beşe unvanını kullanmışlardır. Biri Es-seyyid unvanına ek olarak el-Hac unvanına sahiptir. Dört kişi de Hacı unvanlıdır. Balıkesir’de el-Hac ve Hacı unvanı birlikte kullanılmıştır.

Hac yolunda vefat eden kişilerin yanlarında bulunan eşya ve paralar varislerine nasıl ulaştırılmıştır? Görevli memurlar hacda vefat etmiş kişinin mülküne Osmanlı hazinesi adına el koyabilmekteydi çünkü genel kural vârisiz malın hazineye devredilmesiydi. Hac kervanında hiçbir mirasçının bulunmaması halinde mülke el konulacağı anlamına gelmekteydi. Hac kervanlarında yaşanan bu durumlar dolayısıyla hac yolculuğuna çıkacak kişiler önce kendilerine eşya ve parasını emanet edebileceği vekil seçmeli idi. Eğer bir hacı adayı kendisine bir vekil bırakmadan ölecek olursa Mısır kervanında mülkü hazine devralmaktaydı. Suriye kervanında ise durum daha esnek olup vefat eden hacının aynı köy ve kasabadan bir arkadaşı varsa sorumluluğu o üstlenmekteydi⁸⁰.

Hac yolunda vefat eden Balıkesirli hacılardan bir kaçının terekesinde bu tür örneğe rastlanılmıştır. Örneğin, Balıkesir’de İzmirler Mahallesinde ikâmet etmekte olup hacda vefat eden el-Hac Hasan ölmeden önce yanında bulunan malını Hâce Saliha Hanıma emanet olarak vermiştir. Sâliha Hanım da emanet olan bu malı el-Hac Hasan’ın ailesine teslim etmiştir. el-Hac Hasan Medine-i Cidde’de vefat ettiği zaman yanında bulunan bargiri ve bazı eşyaları Hâce Saliha Hanım tarafından Balıkesir’e getirilmiştir. el-Hac Hasan’ın terekesindeki bu eşyaların değeri 110 guruş olup toplam tereke yekûnu ise 416 guruştur⁸¹.

Balıkesir tereke kayıtlarında karşımıza çıkan bir diğer örnek ise Karaoğlan Mahallesi’nde sakin iken hac şerifinde Mekke-i Mükerreme’de vefat eden el-Hac Ali Beşe’dir. el-Hac Ali Beşe’nin tereke kaydında mal dökümü verildikten sonra ayrı bir

⁷⁹ Serdar Genç, “Hac Yolunda Ölüm: XVIII. Yüzyılda Balıkesirli Hacılar”, *Balıkesir Sempozyumu*, Balıkesir 2005, s. 312.

⁸⁰ Suraya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar (1517-1638)*, İstanbul 1995, s. 48.

⁸¹ BŞS, nr. 713, vr. 83-b.

kısım olarak Mekke-i Mükerrreme’de kendisine yoldaş olan el-Hac Mehmed’in varislerine teslim edilen mal dökümü yazılmıştır. el-Hac Ali Beşe’nin hacca giderken yanında götürmüş olduğu eşyalar arasında bir leğen, bir ibrik, bir tabe, helali kuşak, bogasi ihram, silecek, sarık, 75 adet Frengi altın, yedi adet şerifi altın gibi ihtiyacını karşılayacak şeyler götürmüştür⁸².

Hacda vefat edenlerin yanı sıra, bir kişi sefer-i hümayûnda, üç kişi Moskov seferinde vefat etmiştir. Bir kişi Diyar-ı Ahar’da “mürd olmuş” yani vefat etmiş olup bu kişi gayrimüslimdir. Tereke kaydında vefat eden gayrimüslim olduğu için “mürd oldu” ifadesi kullanılmıştır⁸³. Beş kişi Balıkesir’de misafirlik sırasında, beş kişi maktulen yani öldürülerek, Bir kişi de İstanbul’da hastahane de Darü-ş şifa’da vefat etmiştir. Bir kişi sağ kolundan, bir kişi de sol kolundan kurşun ile yaralanarak Balıkesir’e gelmişler ve burada Beylik Sarayda? vefat etmişlerdir. Bir kişi de aslen İzmirli olup Balıkesir’de Hacı Halil Hanı’nda vefat etmiştir.

Tablo 3: Tereke Sahiplerinin Vefat Ettiği Yerler

VEFAT YERLERİ	KİŞİ SAYISI
Hac Yolunda veya Hac Sırasında	15
Müşafireten	5
Maktulen	5
Balıkesir Dışında İkamet Edip Balıkesir’de Vefat Edenler	4
Moskov Seferi	3
Sefer-i Hümayun	1
... Seferi	1
İstanbul Darüşşifa	1
Diyar-ı Ahar	1
Handa	1
Bağdat	1

⁸² BŞS, nr. 714, vr. 3-a.

⁸³ BŞS, nr. 713, vr. 89-a.

C. Tereke Sahiplerinin Unvan, Görev ve Meslekleri

Osmanlı toplumunu askerî ve reaya olarak iki gruba ayırabiliriz. Osmanlı Devleti'nde devlet idaresinde bulunan, özetle elinde padişah beratı olan herkes askerî sayılırdı⁸⁴. Askerî sınıf Osmanlı yönetim anlayışına göre bugünkü anlamda hem askerlik hizmeti görenler hem de memur statüsünde yer alanlar için kullanılan bir tabirdir⁸⁵. Reâyâ ise, elinde padişah beratı bulunmayan, toplumdaki üretici kesim olan, esnaf ve sanatkâr, köylü çiftçi olan zümrelerdir⁸⁶.

İncelediğimiz tereke kayıtlarında geçen unvanların tanımı yapılarak vefat eden kişilerin Osmanlı toplumu içerisinde hangi zümrede yer aldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Vefat eden kişilerin unvanlarının yanında ikinci bir unvan kullandıkları, ayrıca bir kişinin de üç unvanı olduğu görülmektedir. Üç unvanı olan kişi İmam el-Hac Hasan Efendi ibn-i Şaban'dır⁸⁷.

Ağa: Ağa kelimesi itibarlı emirlere, yörelerin idaresini ellerinde bulunduran kimselere, birçok kuruluşun başındaki âmirlerle verilen unvandır⁸⁸. Tanzimattan önce ağalık önemli bir yere sahipti. Yeniçeri zabıtlarına genellikle "ağa" denilmiştir⁸⁹. Balıkesir'de altı kişi Ağa unvanına sahiptir. Balıkesir'de incelemiş olduğumuz kayıtlardan birinde Mustafa Ağa⁹⁰ adlı kişi için "Umdeti'l emiri'l ümerai'l- kiram sa'adetli Salih Paşa Hazretleri'nin ağalarından olup" ifadesi kullanılmıştır.

Bayrakdâr: Yeniçeri orta ve bölüklerinin yarısı kırmızı ve yarısı sarı olan üzerinde orta ve bölük nişanları yer alan bayraklarını taşıyan kimse olarak ifade edilmektedir⁹¹. İncelediğimiz tereke kayıtlarında bu unvanı sadece bir kişi kullanmıştır. Bayrakdar Hüseyin bin Halil'dir⁹².

⁸⁴ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2007, s. 36.

⁸⁵ Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, İstanbul 2014, s. 24.

⁸⁶ M. Ali Ünal, *Aynı eser*, s. 36.

⁸⁷ BŞS, nr. 714, vr. 59-b.

⁸⁸ Faruk Sümer, "Ağa" maddesi, *DİA*, I, s.451.

⁸⁹ Kâmil Kepecioğlu, *Tarih Lûgati Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Temel Sözlüğü*, s. 2.

⁹⁰ BŞS, nr. 711, vr. 79-b.

⁹¹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul 2011, s. 99.

⁹² BŞS, nr. 715, vr. 73-b.

Beşe: 18. yüzyıla kadar sayısız zanaatçıyı kapsayan ve “yarı askeri” olarak tanımlanan birliklerden biriyle bağlantılı erkekleri kapsamaktadır⁹³. Paşa kelimesinin hafifletilmiş şekli olarak ifade edilmekte olup, özellikle yeniçerilerin asıl adları sonuna beşe unvanını eklemek bir gelenek haline gelmiştir⁹⁴. Balıkesir tereke kayıtlarında Beşe unvanına sahip 15 kişi bulunmaktadır. Bu unvana sahip olan kişilerden biri Sefer-i Hümâyunda, iki kişi Moskov seferi dönüşünde, bir kişi de Moskov seferinde vefat etmiştir. Geriye kalan 11 Beşe unvanlıdan biri olan Cafer Beşe’nin yeniçeri olduğu tereke kaydında belirtilmiştir. Cafer Beşe Balıkesir’de misafir olarak bulunurken deryada boğularak vefat etmiş varisi olmadığı için de terekesi yeniçeri beytûmalına kalmıştır⁹⁵. Beşe unvanına sahip bir diğer kişi Mustafa Beşe’dir. Belgede açıkça hakkında yeniçeri olduğu belirtilmese de varisinin olmamasından dolayı mal varlığı yeniçeri beytûmalına kalmıştır⁹⁶. Diğer Beşe unvalıların askeri olduğu belirtilmemiş olsa da tereke kayıtlarında yer alan kara kılıç, boy tüfenk, tabancalı, palaska gibi eşyaların bulunuyor olması bu durumu kanıtlamaktadır.

Beğ: Osmanlı Devleti askerî ve mülkî büyük memurlara, kabile reislerine ve büyüklerine çocuklarına bey unvanı vermişlerdir⁹⁷. İki kişi Bey unvanına sahiptir. Bey unvanını kullanan kişilerden biri İsmail Bey ibn-i Mir Alişan’dır⁹⁸. Ayrıca İsmail Bey’in muhallefatında kılıç, at, kürk, çizme, üzenge, tabancalı tüfek gibi eşyaların yer alması onun askerî olabileceğini düşündürmektedir.

Çelebi: Efendi, ağa, beğ, molla, okuma bilen efendi anlamlarına gelmektedir⁹⁹. Osmanlılarda özellikle XIV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar kültürlü yüksek tabakaya mensup olan kişiler, divan şairleri, kalem erbabı, ilmiye rîcali, Dîvân-ı Hümâyün kâtipleri gibi okumuş, bilgili kişilere, bazı gayri müslimlere verilen bu unvan, ilk dönemlerde Osmanlı şehzadeleri için de kullanılmıştır¹⁰⁰. Balıkesir tereke kayıtlarında Çelebi unvanını dört kişi kullanmıştır Bir kişi de Çelebi unvanını ikinci bir unvan olarak kullanmıştır. Bu kişi Es-seyyid Abdullah Çelebi’dir.

⁹³ Suraya Faroqî, “Eyüp Kadı Sicillerine Yansıdığı Şekliyle 18. Yüzyıl Büyük İstanbul’una Göç” 18. *Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*, ed. Tülay Ertan, İstanbul 1998, s. 39.

⁹⁴ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 123.

⁹⁵ BŞS, nr. 714, vr. 5-b.

⁹⁶ BŞS, nr. 711, vr. 56-b.

⁹⁷ M. Ali Ünal, *Aynı sözlük*, s. 112.

⁹⁸ BŞS, nr. 712, vr. 90-a.

⁹⁹ Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*, s. 514.

¹⁰⁰ Mehmet İpşirli, “Çelebi” maddesi, *DİA*, VIII, s. 259.

Çelebiler çoğunlukla şehirli olarak algılanmaktadırlar. Balıkesir tereke kayıtlarına baktığımızda çelebi unavına sahip beş kişiden ikisi köyde, ikisi mahallede yaşamaktadır. Bu unvanı kullanan kişilerin tereke kayıtlarında kitaba rastlanılmamıştır. Sonuç olarak Çelebi unvanını kullanan kişilerin bu unvanı kullanmalarında eğitim durumlarının etkili olmadığı söylenebilir. Çelebi unvanının Osmanlı toplum hayatında sosyal bir statüyü ifade etmediği, bu unvanın genel olarak nezaket sahibi, kibar, beyefendi insanlar için kullanıldığı anlaşılmaktadır¹⁰¹.

Derviş: Allah için fukaralığı ve alçak gönüllüğü kabul eden veya bir tarikata bağlı olan kimse anlamına gelmektedir¹⁰². Balıkesir’de Derviş unvanını sadece bir kişi kullanmıştır.

Efendi: Efendi kelimesi, Arapça “seyyid” ve “mevlâ” kelimelerinin karşılığı olarak XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra tahsil görmüş, saygıdeğer, itibar sahibi kişilere söylenmiş bir tabir olarak kullanılmıştır¹⁰³. Dört kişi Efendi unvanı kullanmaktadır. Bu unvana sahip kişilerden ikisinin babası da Efendi unvanına sahip olup, bu kişilerin mal varlıkları içerisinde kitaplara rastlanmıştır. Diğer iki kişiden birinin terekesinde Mushaf-ı şerif ve diğerinde de kitap ve mecmuaya rastlanılmıştır. Efendi unvanı kişilerin eğitim seviyesi ile doğru orantılıdır diyebiliriz.

El-hac: Bu unvan hac vazifesini yerine getirenlere verilen bir sıfat olup, Hacı olarak da ifade edilmektedir¹⁰⁴. Balıkesir’de incelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında el-Hac ve Hacı unvanı aynı anlamda kullanılmıştır. 22 kişi el-Hac unvanına sahiptir. el-Hac unvanını kullanan kişilerden ikisi Beşe, biri Mîr, üçü de Ağa unvanını kullanmıştır. Bu unvana sahip olan 10 kişi hacda, hac yolunda ve hac dönüşünde vefat etmişlerdir.

22 kişi de Hacı unvanını kullanmış olup, ikinci unvan olarak iki kişi Efendi, bir kişi de Ağa unvanını almıştır. Hacı unvanına sahip olan dört kişi de hac yolunda vefat etmiştir. Bu kişilerin babalarından ikisi el-Hac ve ikisi de Hacı unvanını kullanmışlardır. el-Hac ve Hacı unvanına sahip kişiler Balıkesir’de unvan sahibi olan

¹⁰¹ Saim Yörük, “Çelebi Unvanı Hakkında Bir Değerlendirme”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt IV/XVIII, 2011, s. 296.

¹⁰² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2009, s.177.

¹⁰³ Orhan F. Köprülü, “Efendi” maddesi, *DİA*, X, s. 455-456.

¹⁰⁴ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 123.

tereke kayıtları içerisinde %50'lik oranı oluşturmaktadırlar. Buna göre Balıkesir'de hacca gitme oranı yüksektir diyebiliriz.

Halife: Sözlük anlamı vekil demektir¹⁰⁵. İlâhi hükümlerin yerine getirilmesinde Peygambere vekil olan kişi anlamında kullanılmaktadır¹⁰⁶. Bir kişi Halife unvanını kullanmıştır. Bu kişi Muslu Halife ibn-i Halil'dir.

İmam: Namazda kendisine uyulan kişi, ön ayak olan önde bulunan, hâlîfe olan kimse olarak adlandırılmıştır¹⁰⁷. Osmanlı devletinde imamlar Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içerisinde en geniş yere sahiptirler. Toplum örgütlenmesi içinde mahalle imamları ayrı bir konuma sahip olmakla birlikte sivil ve askerî kesimlerde hizmet vermek için resmî ve özel kimlikleri içinde de geniş bir kitle durumundadırlar. Resmi kimlikleri içinde imamlar padişah beratı ile hizmete girmeleri ile Osmanlı devlet sistemi içerisindeki askerîden sayılmaktaydılar¹⁰⁸. Balıkesir'de İmam unvanını bir kişi kullanmıştır. Bu unvanın yanında el-Hac, Efendi unvanlarına da sahiptir. Bu kişi İmam el-Hac Hasan Efendi ibn-i Şaban'dır.

Seyyid: Hz. Peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere verilen unvan olup¹⁰⁹ emir, bey, reis, efendi, kişisel hususiyetleri veya serveti ile ya da soyu dolayısıyla kendini gösteren kimse anlamlarına da gelmektedir¹¹⁰.

Seyyidler daha önceki İslam devletlerinde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de toplumda ayrıcalıklı bir konumda tutulmuş ve ilmiye mensupları içerisinde sayılmış ve reayanın yerine getirmek zorunda olduğu bazı mecburiyetlerden muaf tutulmuştur¹¹¹. Değerlendirilen tereke kayıtlarında "Es-Seyyid" olarak geçmektedir. Bu unvanı beş kişi kullanmıştır. Bu kişilerden ikisi Es-seyyid el-Hac şeklinde kaydedilmiş olup, bu kişilerden biri hac yolunda vefat etmiştir. Biri Efendi, biri Çelebi unvanına da sahiptirler. Es-seyyid unvanına sahip iki kişinin babaları da bu unvanı kullanmıştır. Bu kişilerden sadece iki kişinin babasının unvanının es-seyyid olarak geçtiği fakat diğer kişilerin babalarının böyle bir unvana sahip olmadığı görülmektedir.

¹⁰⁵ K. Kepecioğlu, *Aynı sözlük*, s. 162.

¹⁰⁶ M. Zeki Pakalın, *Aynı sözlük*, s.708.

¹⁰⁷ F. Develioğlu, *Aynı sözlük*, s. 432.

¹⁰⁸ Kemal Beydilli, *Osmanlı'da İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü*, İstanbul 2013, s. 11.

¹⁰⁹ K. Kepecioğlu, *Aynı sözlük*, s. 298.

¹¹⁰ T. W. HAIG, "Seyyid" maddesi, *İA, MEB*, s. 543.

¹¹¹ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 123.

Seyyid unvanı kullanan kişilerin babalarının da aynı unvana sahip olması gerekmez miydi? Bu durumda kadın soyunun kabul edilmesi oldukça önemlidir. Diğer babaerkil toplumlarda olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de kadın evlendiğinde kocasının sosyal statüsünü elde etmektedir. Ancak erkek için böyle bir durum söz konusu değildir. Bunun istisnalarından biri de seyyid ve onların çocuklarıdır. Çünkü kadın bu durumda evlendikten sonra da kendi kan asaletine dayanarak asıl statüsünü devam ettirebilmekte, bu yüzden doğan çocukta annesi aracılığı ile konumunu belirleyebilmektedir¹¹². Es-seyyid unvanını kullanan diğer üç kişinin annesinin seyyidlik soyundan gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Fakat tereke kayıtlarından kişilerin anneleri hakkında bilgi edinemiyoruz.

Tablo 4: Tereke Sahiplerinin Unvan Dağılımları

UNVAN	KİŞİ SAYISI	%
Ağa	6	% 2.8
Bayraktar	1	% 0.4
Beşe	15	% 7.2
Bey	2	% 0.9
Çelebi	4	% 1.9
Derviş	1	% 0.4
Efendi	4	% 1.9
el-Hac / Hacı	44	%21.2
Halife	1	% 0.4
İmam	1	% 0.4
Umdetü’l Meşayih	1	% 0.4
Seyyid	5	% 2.4
Herhangi bir unvana sahip olmayanlar	122	% 58.9

Değerlendirilen tereke kayıtlarında, ölen şahısların unvanı belirtilmesine rağmen mesleği çoğunlukla belirtilmemiştir. Meslek kaydı düşülen terekeler oldukça sınırlıdır. Bunu sadece birkaç kayıta görmekteyiz. Bir kişi boyacı, bir kişi sekban,

¹¹² Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Haziran 2005, İstanbul, s. 26.

bir kişi de yeniçeri olarak kaydedilmiştir. Ancak, vefat edenlerin muhallefatından hareketle bu kişilerin meslekleri hakkında fikir edinebiliriz.

Vefat eden el-Hac Ali Beşe ibn-i Mehmed'in¹¹³ tereke kaydında birçok hayvanının bulunması ve mahsulatının olması bu kişinin tarım ve hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir. Yine öne çıkan bir tereke kaydında el-Hac Mir Alişan bin Hüseyin'in¹¹⁴ hançer, üzengi, raht, topuz, kılıç sancak kesesi, tabl kesesi, doru at, hatem gibi eşyalarının olması bu kişinin askerî sınıftan biri olduğu izlenimini vermektedir. Unvanından da anlaşılacağı üzere "Mîr" âmir, baş, vâli, bey, kumandan anlamlarına gelmektedir.

Bayrakdar Hüseyin bin Halil'in¹¹⁵ eşyaları arasında ise çeşitli pabuç, muştâ ve gön gibi eşya ve araç gereçlerin olması onun ayakkabıcı olduğu izlenimi vermektedir.

D. Tereke Sahiplerinin Medeni Durumu ve Mirasçılara Göre Dağılımı

1. Medeni Hallerine Göre Dağılımı

Tereke sahiplerinin medeni hallerine göre dağılımını yaparken bazı ölçütlere yer verilmiştir. Mirasçılar arasında zevce veya zevce olması durumunda evli, eş belirtilmeyip sadece çocuğu yazılanlar dul, çocuğu ve eşi olmayanlar ise bekâr kabul edilmiştir.

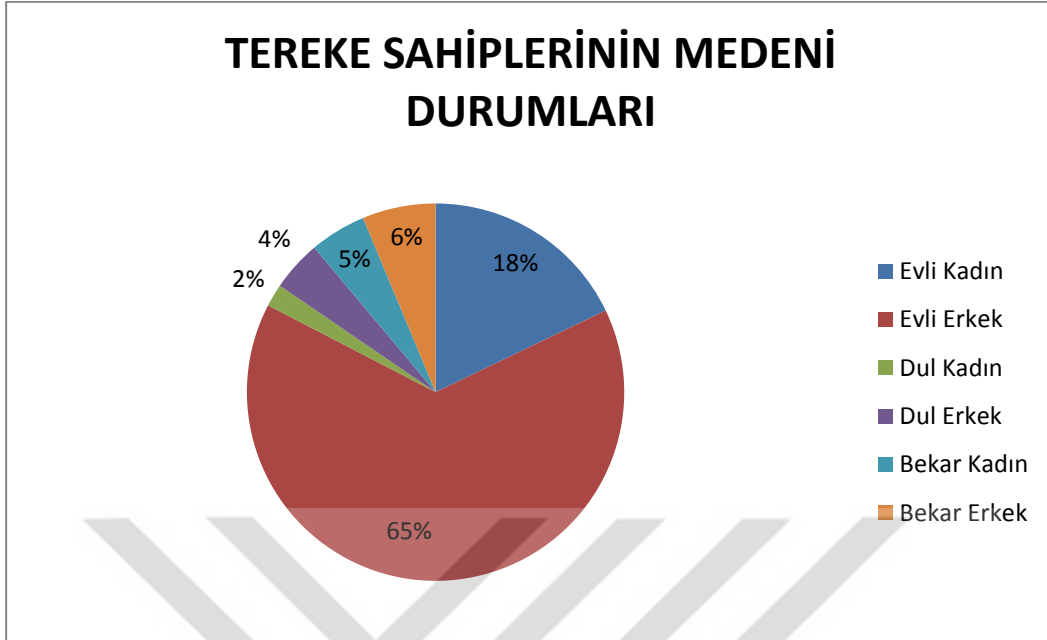
Balıkesir'de değerlendirilen 207 tereke sahibinden 171 kişinin evli, 13 kişinin dul, 23 kişinin de bekâr olduğu tespit edilmiştir. Erkek ve kadın şeklinde bir dağılım yaparsak 207 tereke kaydından 156'sı erkek, 51'i kadın terekesidir. 156 erkekten 134'ü evli, 9'u dul ve 13'ü de bekârdır. Kadınların ise 37'si evli, 4'ü dul 10'u da bekârdır.

¹¹³ BŞS, nr. 711, vr. 63-a.

¹¹⁴ BŞS, nr. 712, vr. 89-b.

¹¹⁵ BŞS, nr. 715, vr. 73-b.

Grafik 1: Tereke Sahiplerinin Medeni Durumları

2. Varis Sayılarına Göre Dağılımı

Tereke sahiplerinin mirasçılara göre dağılımı Ek: 2 de ayrıntılı olarak verilmiştir. 207 tereke sahibinden 14 kişinin mirasçısı bulunmamaktadır. Bu kişilerin mirasçıları olmadığı için terekeleri beytülmale kalmıştır. Mirasçısı bulunmayan 14 kişiden dokuzu erkek, beşi de kadındır.

Beytülmal; mal evi, hazine, özellikle devlet hazinesi ve maliye dairesi anlamlarına gelmektedir. Devlet elinde toplanan malların bütünü içinde bulunduran hazinedir¹¹⁶.

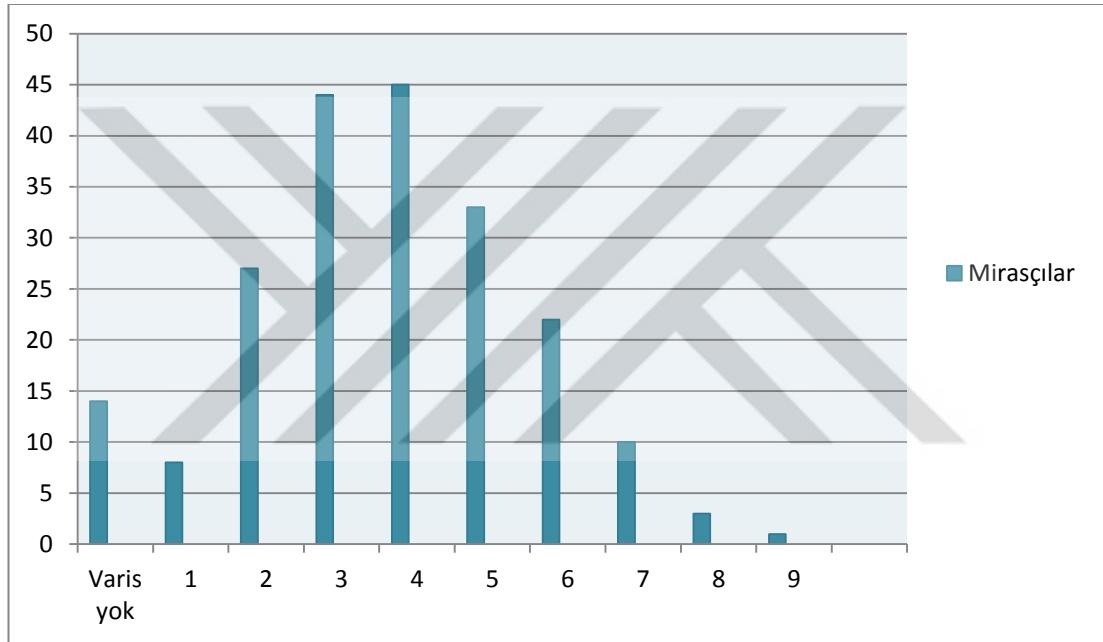
Hiç mirasçı bırakmadan vefat eden kişilerin beytülmal tarafından ele geçirilen terekeleri, karı veya kocasından başka mirasçı bırakmadan veya kendisine vasiyet edilen birini bırakmadan ölenlerin, karı kocanın paylarını aldıktan sonra terekelerinin geri kalanı beytülmale kalmaktadır. Ayrıca vefat edenin sadece zevce ve zevcesi

¹¹⁶ Ebül'ulâ Mardin, "Beytülmal" maddesi, *İA*, II, s. 591.

mirasçı olarak kalmışsa, terekenin $\frac{1}{2}$ 'si veya $\frac{1}{4}$ 'ü oranında bir kısmı, varisi bulunmayan zımmîlerin terekeleri de beytülmalâ kalmaktadır¹¹⁷.

Balıkesir’de değerlendirmiş olduğumuz kayıtlarda 14 kişinin herhangi bir varisi bulunmadığı için terekeleri beytülmalâ kalmıştır. Bunlardan biri yeniçeri, biri de sekban gibi askerî sınıftan olanların terekesidir. İki kişinin sadece kadın eşleri mirasçı olarak kalmış ve kadınlar paylarını aldıktan sonra geri kalan meblağ beytülmalâ aktarılmıştır. 207 tereke kaydından sadece bir gayrimüslim terekesine rastlanılmış olup bu kişinin de varisi olmadığı için mirası beytülmalâ kalmıştır.

Grafik: 2 Tereke Sahiplerinin Ağırlıklı Mirasçı Dağılımı

Grafik 2’de tereke sahiplerinin mirasçılara göre dağılımı gösterilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere en fazla 4’er kişi mirasçı bırakanlar olup toplam 45 kişidir. Daha sonra en fazla mirasçı bırakanlar sırası ile 44 kişi 3’er mirasçı, 33 kişi 5’er mirasçı, 27 kişi 2’şer mirasçı, 22 kişi 6’şar mirasçı, 10 kişi 7’şer mirasçı, 3 kişi 8’er mirasçı, 1 kişi 9 mirasçı, 8 kişi 1’er mirasçı bırakmışlardır. 14 kişinin de hiç mirasçısı yoktur.

¹¹⁷ S. Öztürk, *Aynı eser*, s. 87.

3. Varislerin Yapısına Göre Dağılım

Tereke üzerinde hak sahibi olan mirasçılarının vefat eden kişi ile olan yakınlıklarını tereke kayıtlarından tespit edebilmekteyiz. Bu kayıtların bize sunduğu veriler sayesinde tereke sahiplerinin eş sayısı, çocuk sayısı, anne, baba, kız ve erkek kardeş ve diğer mirasçılarının belirlenmesi bize Osmanlı aile yapısı hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

Tereke kaydının temel maddelerinin başında vefat eden kişinin ve varsa mirasçılarının kimlik bilgilerine yer vermesi gelmektedir. Terekenin giriş kısmında mirasçılarının kimler olduğu yazılırken, vefat eden kişinin eşi veya eşleri ile başlanmakta, çocukları, anne ve babası, kardeşleri ve diğer akrabaları ile mirasçı listesi tamamlanmaktadır. Tereke sahiplerinin geride bıraktıkları aile fertleri, özellikle eş ve çocuk sayıları, ortalama bir Osmanlı ailesinin büyüklüğünün tespit edilmesine yardımcı olmaktadır¹¹⁸.

Osmanlı toplumunda aile bazı farklılıklara sahip olmakla birlikte bu farklılıklar büyük ölçüde İslâmiyet tarafından belirlenmiştir. Kur'an ve hadislerde aile hayatına ve kadına verilen yer İslâmın aileyi toplum hayatının temeli olarak kabul ettiğini göstermektedir¹¹⁹.

İslâm, aile kurumuna önem vererek evliliği teşvik etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Eğer yetimlerin hakkını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikah edin ve eğer bu surette adalet yapamayacağınızdan korkarsanız o zaman bir tane veya kendinize ait bir cariye alın zulmetmemeniz için bu daha uygundur" buyurmuştur¹²⁰.

İncelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında evli erkek sayısı 133'tür. 133 erkek içerisinde 120 kişi tek eşle evlilik yapmıştır. 11 kişi 2 eşli ve 2 kişi de 3 eşlidir. Bu orana bakıldığında, 1698-1718 tarihlerinde Balıkesir'de çok eşliliğin yaygın olmadığı söylenebilir.

¹¹⁸ Fatih Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, LIV, (2011/2), İstanbul 2012, s. 97.

¹¹⁹ Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı Toplumunda Aile", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, I, Ankara 1992, s. 92.

¹²⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, Kur'an-ı Kerim Meali, Nisa Suresi, Ayet 3. İzmir 2006. s. 54.

Osmanlı’da eş sayıları ile ilgili İslâmın verdiği izne bağlı olarak mevcut olan durumun aksine daha önce yapılan araştırmalar sonucunda birden fazla eşle yapılan evliliğin pek de yaygın olmadığı görülmüştür¹²¹.

Tereke kayıtlarına göre Balıkesir’de XVII. yüzyılın sonunda birden fazla kadınla evlilik oranı % 11 iken¹²², XVIII. yüzyılın başlarında % 6’dır. XVII. yüzyılın ortalarına doğru Bursa’da 1092 evli erkekten 49 kişinin iki eşle evlilik yaptığı %4,4 iki kişinin de 3 eşle evlilik %0,1 yaptığı görülmektedir¹²³. Yine 18. yüzyılda Ankara’da¹²⁴ bu oran % 12, Konya’da¹²⁵ ise % 12,4, Manisa’da iki eşle evlilik % 3.7 oranında olmakla birlikte üç ve daha fazla eşle evli olan ise bir ya da iki kişi olduğu belirtilmiştir¹²⁶. 18. yüzyılda Eyüp’te şeriyeye sicillerine göre çok kadınla evliliğin yok denecek kadar az olduğu ifade edilmiştir¹²⁷.

Tablo 5: Terekelerde Çok Eşli Olan Kişiler ve Çocuk Dağılımları

İsim	Eş Sayısı	Çocuksuz	Kız	Erkek
Halil ibn-i el-Hac Mehmed	2		1	2
Hasan bin el-Hac Hüseyin	2	*		
Muslu Halife ibn-i Halil	2		2	2
el-Hac Halil bin Bayram	2			1
Halil bin Şaban	2	*		
Hacı İbrahim Ağa	2		2	
Ali Beşe ibn-i Ahmed	2			1
el-Hac Hasan bin el-Hac Mustafa	2			3
el-Hac Muharrem Ağa ibn Ahmed	2		1	

¹²¹ Ö. Demirel, A. Gürbüz, M. Tuş, Aynı makale, s. 105.

¹²² İlker Er, Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir 2008, s. 18.

¹²³ H. Özdeğer, *Aynı eser*, İstanbul 1988, s. 50.

¹²⁴ Ömer Demirel, “1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı”, *Belleten*, LIV/211 (Ankara 1991), s. 950.

¹²⁵ Hayri Erten, *Konya Şer’iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. yy İlk Yarısı)*, Ankara 2001, s. 59.

¹²⁶ Önder Bayır, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa’nın Sosyal ve İktisadî Durumu, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi*, İstanbul 2001, s. 159.

¹²⁷ M. Akif Aydın, “Eyüp Şeriyeye Sicillerinden 184, 185 ve 188 No’lu Defterlerin Hukuki Tahlili”, *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*, İstanbul 1998, s. 68.

Mehmed Ağa ibn-i Şaban Ağa	2		1	
el-Hac Mehmed Ağa ibn-i el-Hac Mustafa Ağa ibn-i el-Hac Mehmed	2		3	1
İmam el-Hac Hasan Efendi ibn-i Şaban	3		1	2
Hacı İbrahim bin Abdünnebi	3		1	1

Fazla kadınla evlenmenin görünen sebeplerinden birisi eşlerin çocuğunun olmamasıdır. Osmanlı toplumunda genel olarak evlilikte çocuk olmayışının nedenleri hep kadına bağlanmaktadır. Bu sebeple erkekler ilk evliliklerinden çocuk sahibi olamadıkları zaman birden fazla eşle evlenme yoluna gitmişlerdir.

1698-1718 yılları arasında Balıkesir’de birden fazla eş ile evlilik yapan 13 kişinin kimliklerine baktığımızda dört kişi el-Hac, iki kişi Hacı, bir kişi Halife, bir kişi Beşe, bir kişi Ağa, bir kişi İmam el-Hac unvanına sahip olup, üç kişinin de unvanı yoktur. Bu kişilerden on tanesi mahallede, ikisi köyde ikamet etmekte olup bir kişinin de ikamet yeri belirtilmemiştir.

Tereke kayıtlarında çocukların durumuna baktığımızda ortalama çocuk sayısını bulabilmek için bekârlara ait 23 tereke kaydını toplamdan çıkarmayı uygun gördük. Buna göre değerlendirmemiz 184 kişi üzerinden yapılacaktır. 1698-1718 yıllarını kapsayan dönemde Balıkesir tereke kayıtlarında 220’si erkek 198’i kız olmak üzere 418 çocuk tespit edilmiştir. Bu çocuk dağılımına ek olarak terekelerde anne karnında olan “hâmil” olarak nitelendirilen ve mirastan belli bir pay alma hakkına sahip olan 11 hâmili de bu sayıya ilave ettiğimizde toplam çocuk sayısı 429’a çıkmaktadır.

Eş ve çocukların yanı sıra vefat eden kişilerin geride bırakmış olduğu mallardan hisse alan diğer kişiler anne, baba ve kardeşlerdir. Balıkesir’de incelemiş olduğumuz terekeler içerisinde 62 tereke kaydında anne veya baba mirasçı olarak görülmektedir. Bunlardan 40’ı sadece annesi ve yedisi de sadece babası mirasçı olan tereke kayıtlarıdır. 15 kişinin tereke kaydında ise hem anne hem de babası mirasçı olarak yer almaktadır. Annesi ve babası hayatta olan 15 tereke sahibini değerlendirdiğimizde bu kişilerin erken yaşta vefat etmiş olabileceğini söylemek mümkündür.

Kardeş dağılımına baktığımızda ise bir kız kardeşi olan 14 kişi, iki kız kardeşi olan dört kişi ve üç kız kardeşi olan üç kişi bulunmaktadır. Erkek kardeş sayısına gelindiğinde ise bir erkek kardeşi olan 11 kişi, iki erkek kardeşi olan bir kişi kayıtlarda yer almaktadır.

Diğer mirasçılar kısmında ise kız ve erkek kardeşlerin çocukları, oğlunun oğlu, oğlun kızı, oğlun eşi ve oğlunun çocukları, kızının oğlu, babasının amcaoğulları, annesinin erkek kardeşinin oğlu ve kızı, babasının kız kardeşinin oğlunun oğlu ve kızları, amca, amcaoğulları gibi mirastan pay alabilen kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler Ek: 2 kısmında yer alan diğer mirasçılar arasında değerlendirilmiştir. İncelediğimiz kayıtlarda yer alan diğer mirasçıların sayıları 20 kişi 1 mirasçı, 4 kişi 2 mirasçı, 1 kişi 3 mirasçı, 3 kişi 4 mirasçı, 1 kişi de 5 mirasçı bırakmıştır. Diğer mirasçıların toplam sayısı 48'dir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEREKE KAYITLARINA GÖRE BALIKESİR KAZASINDA EKONOMİK HAYAT

Bu bölümde tereke kayıtlarından hareketle Balıkesir’de ikamet edenlerin ya da çeşitli sebeplerle Balıkesir’e gelmiş kişilerin servet miktarları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Kişilerin sahip oldukları servet miktarı, yaşam standartlarını ve sosyal statülerini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Tereke kayıtlarında kişilerin sahip olduğu menkul ve gayrimenkul malların değerleri görevli kişiler tarafından dönemin piyasa şartlarına göre belirlendikten sonra tümünün toplamı “cem’an yekûn” olarak listenin sonuna yazılmıştır. Yekûn kısmında belirtilen toplam değerler ile kişilerin servet miktarlarına ulaşılmaktadır.

16. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı para düzeni oldukça iyi işlemekle birlikte 1580’lerden 1640’lara kadarki dönem parasal açıdan çalkantılı geçmiştir. Paranın değerindeki büyük dalgalanmalar ve sık sık başvurulanan tağşişler, Balkanlar ve Anadolu’daki tüm darphanelerin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır¹²⁸.

Avrupa’da ve Akdeniz havzasındaki parasal sorunlar, 1580’lerin öncesinden itibaren Osmanlı para birimini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. 1585-1586 tağşişinden sonra da akçe toparlanamamıştır. 1640’lara kadar sürecektir olan uzun süreli bir istikrar dönemine girilmiştir¹²⁹.

1585 yılı sonrasında yapılan tağşişler akçeyi çok küçük ve çok ince bir sikke haline getirmiştir. Akçenin ağırlığı 1580’lerin başında 0.7 gramdan 1640 yılında 0.3 grama gerilemiştir. Böylece akçe artık ele alınması, günlük işlemlerde kullanılması son derece zor bir para birimi haline gelmiştir¹³⁰.

Akçenin 17. yüzyıldaki istikrarsızlığı ve piyasalardan kaybolması, Osmanlı yönetimi için ciddi sorunlar yaratmıştır. Devletin kendi para birimi üzerindeki denetimini kaybetmesinden sonra, ekonomi üzerindeki denetimi de azalmıştır. 17.yüzyılın ikinci yarısında devlet yeni bir para birimi oluşturmak için girişimde bulunmuş fakat savaşlar ve mali zorlukların devam etmesi sonucunda başarısız

¹²⁸ Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999, s.21.

¹²⁹ Ş. Pamuk, *Aynı eser*, s. 143.

¹³⁰ Ş. Pamuk, *Aynı eser*, s. 156.

olunmuştur. Uzun bir aradan sonra 1685 yılında İstanbul'daki darphane faaliyete geçmiş, 1688 yılı sonlarından itibaren de büyük miktarda mangır üretilmeye başlanmıştır.

Mangır üretiminden kâr elde eden devlet, Avrupa'nın gümüş sikkelerini örnek almıştır. İstanbul darphanesinde ilk kez 1690 yılında büyük gümüş sikkeler basılmıştır. İlk basılan sikkelerin en büyüğü 6 dirhem ya da 19.2 gramdı. 1703'de yaklaşık 8 dirhem ya da 25 gram ağırlığında daha büyük bir sikke ve bunun kesirleri basılmıştır. Yeni basılan Osmanlı kuruşu 40 para veya 120 akçeye eşit kabul edilmiştir. 18. yüzyıl, 1780'lerin sonlarına kadar Osmanlı devleti için istikrar ve iktisadi genişleme dönemi olmuştur¹³¹.

İncelemiş olduğumuz dönemin tereke kayıtlarında kişinin servet toplamı yazılırken akçe, guruş ve para olmak üzere üç para birimi kullanılmıştır. Bu yüzden tereke sahiplerini servet miktarlarına göre değerlendirirken uyumu sağlamak için para ve guruş olan olan para birimleri akçeye çevrilerek hesaplanmıştır. Bu hesaplama yapılırken o dönemde geçerli olan 1 kuruş 120 akçe ve 40 para değeri kullanılmıştır.

A. Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları

1. Kadın ve Erkeklerin Mal Varlığı

Servet miktarlarını incelerken 6 ana gruba ayırarak inceledik.

- 1- 0.-10.000 akçe arasında miras bırakan kişi sayısı 35'tir. Bunların 25'i erkek 10'u kadındır.
- 2- 10.000-25.000 akçe arasında miras bırakan 67 kişi vardır. Bunlardan 49'u erkek 18'i kadındır.
- 3- 25.000-50.000 akçe arasında miras bırakan kişi sayısı 33'tür. Bunlardan 28'i erkek 5'i kadındır.
- 4- 50.000-100.000 akçe arasında 34 kişi miras bırakmış olup 24'ü erkek 10'u kadındır.

¹³¹ Ş. Pamuk, *Aynı eser*, s. 174-176.

5- 100.000-250.000 akçe arası miras bırakan 21 kişi mevcuttur. Bun kişilerden 17'si erkek 4'ü kadındır.

6- 250.000 akçe ve üstü akçe miras bırakan kişi sayısı 14 olup bunlardan 12'si erkek 2'si kadındır.

Tereke kayıtları içerisinde bir erkek ve bir kadın terekesinde yekûn bulunmamaktadır. 1 tereke kaydının yarısı yoktur. Bu nedenle yukarıdaki hesaplama yapılırken 3 tereke hesaba katılmamıştır.

Servetleri genel olarak incelenen 204 tereke kaydına bakıldığında servet toplamalarının yoğun olduğu kısım 10.000-25.000 akçe arasındır. 204 kişiden 67'si bu aralıkta miras bırakmıştır. Bu da % 33'lük bir kısma denk gelmektedir. En fazla servete sahip olan erkek 1.232.880 akçe servetiyle Mustafa Fakih Mahallesi sakinlerinden Hacı Mustafa bin el-Hac Mehmed'dir¹³². En fazla servete sahip olan kadın ise Mustafa Fakih Mahallesi'nde ikamet eden Raziye binti Mehmed Ağa olup 300.000 akçelik serveti vardır¹³³.

Tablo 6: Kadın ve Erkeklerin Servet Dağılımları

Akçe	Erkek	Kadın	Toplam
0-10.000	25	10	35
10.000-25.000	49	18	67
25.000-50.000	28	5	33
50.000-100.000	24	10	34
100.000-250.000	17	4	21
250.000 ve üzeri	12	2	14

¹³² BŞS, nr. 713, vr. 6-b.

¹³³ BŞS, nr.712, vr. 96-a.

2. Unvan ve Meslek Sahiplerine Göre Mal Varlığı

207 tereke kaydını unvan ve meslek gruplarına göre incelediğimizde el-Hac yani Hacı unvanlı kişilerin servet toplamalarının diğer unvandaki kişilere nazaran daha fazla olduğunu görmekteyiz.

207 tereke sahibi içerisinde 44 kişi el-hac yani Hacı unvanlıdır. 44 kişiden 10'u 50.000-100.000 akçe 10 kişi de 100.000-250.000 akçe aralığında servete sahiptir. 6 kişi 10.000-25.000 akçe 6 kişi de 25.000-50.000 akçe servet aralığında yer almaktadır. Servet miktarları karşılaştırıldığında ilk sırayı el-hac unvanlı kişiler almış olup ikinci sırayı da Çelebi unvanlı kişiler almıştır. Sonrasında mal varlıkları sırasıyla es-Seyyid, Ağa, Beşe, Bey, Efendi, İmam, Derviş, Halife ve Bayrakdar unvanlı kişilere aittir.

Tereke kayıtlarını incelediğimiz zaman vefat eden kişilerin çoğunluğunun mesleğinin kaydedilmemiş olduğunu görmekteyiz. 207 tereke kaydı içerisinde sadece iki kişinin mesleğinin ne olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu kişilerden biri sekban biri yeniçeri olarak kaydedilmiştir. Diğer kişilerin ise mesleğinin ne olduğunu muhallefat listelerinde yer alan menkullerden anlayabiliriz.

Balıkesir'e misafir olarak gelen ve burada deryada boğularak vefat eden Cafer Beşe ibn-i Abdullah isimli yeniçerinin servet miktarı 540 akçedir¹³⁴. Gelenbe kazasına tabi Yeni köyde sağ kolundan kurşun ile yaralanan ve yaşadığı yerde iyileşemeyip Balıkesir'e gelen ve burada vefat eden Mehmed bin Abdullah isimli sekbanın servet miktarı yaklaşık 840 akçe 9 sümündür¹³⁵.

¹³⁴ BŞS, nr.714, vr. 5-b.

¹³⁵ BŞS, nr.714, vr. 47-a.

3-Merkezde İkamet Eden Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları

Balıkesir şehrinde yaşayan 151 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 106'sı erkek ve 45'i kadındır. Şehirde yaşayan erkeklerin servet dağılımları genel olarak 10.000-50.000 akçe arasında yoğunlaşmıştır. Serveti 250.000-500.000 arasında olan 4 erkek bulunmaktadır. Serveti 500.000 akçe ve üzeri olan 6 erkek vardır. Merkezde oturan bir kişinin terekesinde yekûn yazılmamıştır.

Şehirde yaşayan 45 kadının, servet miktarlarına baktığımızda 10.000-25.000 akçe arasında yoğunlaştığı görülür. 45 kadından 17'si bu aralıkta servet bırakmışlardır. Sonrasında bu servet miktarını 50.000-100.000 akçe aralığı izlemektedir. Bu aralıkta servet bırakan kadın sayısı ise 10'dur. 100.000-250.000 akçe aralığında servet bırakan 3 kadın, 250.000 akçe ve üzeri servet bırakan 2 kadın bulunmaktadır. Mahallede ikamet eden bir kadının terekesinde ise yekûn yazılmamıştır.

4- Köylerde İkamet Eden Tereke Sahiplerinin Mal Varlıkları

207 tereke sahibi içerisinde 43 kişi köylerde ikamet etmektedir. Bu kişilerden 39'u erkek dördü kadındır. Köylerde yaşayan erkek tereke sahiplerinin servetleri 10.000-25.000 akçe aralığında yoğunlaşmıştır. Bu aralıkta servet bırakan 16 kişi mevcuttur. Bu yoğun servet aralığını, 100.000-250.000 akçe aralığında servet bırakan altı kişi izlemektedir. 250.000-500.000 akçe aralığında servet bırakan 1 kişi 500.000 akçe ve üzeri aralıkta da bir kişi bulunmaktadır.

Köylerde ikamet eden dört kadın terekesini incelediğimizde iki kadın 0.-10.000 akçe servet aralığında bir kişi ise 10.000-25.000 akçe servet aralığındadır. Köyde yaşayan kadınlar içerisinde en yüksek servet bırakan kişi 185.100 akçe serveti olan Halalca köyünde ikamet eden Rahime Hanım binti İsmail Bey'dir¹³⁶.

¹³⁶ BŞS, nr.715, vr. 6-b.

HACI MUSTAFA BİN el-HAC MEHMED'İN MALVARLIĞI

Mustafa Fakih Mahallesi'nde sakin iken vefat eden Hacı Mustafa bin el-Hac Mehmed'in¹³⁷ bırakmış olduğu servetinin değeri 10.274 buçuk guruştur. Kendisi Balıkesir kazasının zenginlerindendir.

Hacı Mustafa'nın mal varlığı dikkat çekicidir. Gayrimenkulleri arasında oda, deve ahır, samanlık, tavuk avlusu, bağ, bağçe, dükkânlar, yağhane, menzil, ambar, iki çiftlik, hırdavathane ve bir değirmen bulunmaktadır. Gayrimenkullerinin toplamı 3.570 guruştur. Bu gayrimenkuller servetinin yaklaşık %34'ünü oluşturmaktadır. Hacı Mustafa'nın dükkânları Balıkesir kazasında Eski Kuyumcular çarşısında, İlyas Paşa Hanı yakınında, Hoca Kapısı yakınında yer almaktadır. Hoca kapısı yakınında iki yağhanesi ve bir nalbant dükkânı bulunmaktadır. Çiftlikleri ise biri İldeniz Köyü, diğeri ise Köylü Köyü'ndedir. Hacı Mustafa bu kadar gayrimenkule kendisi sahip olabileceği gibi bazı gayrimenkuller miras kalmış da olabilir. Fakat kendisi bu gayrimenkullere sahip olduysa bunu yatırım amaçlı almış olabileceği düşünülebilir.

Tereke kaydını incelediğimiz Hacı Mustafa'nın 22 adet kölesi olduğu bazılarının İldeniz Köyünde bazılarının ise Köylü Köyündeki çiftlikte yaşadığı belirtilmiştir. Hacı Mustafa bu kadar köleyi muhtemelen tarlada, hayvan bakımında ya da ev içi hizmette kullanıyor olmalıdır. 1.750 guruş değerinde olan köleler servetinin yaklaşık %17'sini oluşturmaktadır.

Hacı Mustafa'nın geçimini tarım ve hayvancılıkla sağladığı kayıta bulunan hububat ve hayvan çeşitliliğinden anlaşılmaktadır. Hacı Mustafa'nın anbarda ve ekili halde bulunan 379 buçuk değerinde hububatı vardır. Bunları hinta, şair, alef, burçak, çavdar, nohud, mercimek, bakla gibi ürünler oluşturmaktadır. Hacı Mustafa'nın araba, saban demiri, çift aleti kullanıyor olması onun tarımla uğraşmış olduğunu göstermektedir.

Hacı Mustafa'nın 3.294 guruş değerinde hayvanı bulunmaktadır. Bu hayvanlar içerisinde doru at, bargir, deve, merkeb, camus, kara sığır ineği, taylı ve taysız kısırak, kuzulu ve kuzusuz ağnam bulunmaktadır. Hacı Mustafa'nın tereke kaydındaki ev eşyaları incelediğimizde evinin gösteriştan uzak bir ev olduğu düşünülebilir. Döşeme olarak kullandığı iki kebir kaliçesi, iki yan kaliçesi, iki yan

¹³⁷ BŞS, nr. 713, vr. 6-b.

Selanik keçesi, köhne ve cedit mai valensesi, köhne kilimi bulunmaktadır. Oturma ve yatak takımları olarak da iki adet kırmızı çuka mak'adı, 10 adet müstamel beledi yastığı, sekiz adet çarşafı ile birlikte yorganı ve dört adet beledi döşeği bulunmaktadır.

Bunun yanında bir adet köhne kaliçe seccadesi, bir dülbend ve bir kavuğu vardır.

Hacı Mustafa'nın mutfak eşyaları arasında bakır evanilere rastlanılmıştır. Ayrıca dört adet kahve ibriği, iki kahve tepsisi bulunmaktadır. Temizlik malzemesi olarak da bir leğeni, bir ibriği, güğümü vardır. Aydınlatma aracı olarak şamdan kullanılmaktadır. Hacı Mustafa'nın evinde mevcut olan değerli eşyalar da göze çarpmaktadır. Bunlar sim ile kaplanmış. 250 dirhem ağırlığında bir sim gülabdan, bir sim mecmer, 1 sim tepsisi olup bunlar 42 guruş değerindedir. Ayrıca 15 guruş değerinde bir sim kılıcı bulunmaktadır.

RAZİYE BİNT-İ MEHMED AĞANIN MALVARLIĞI

Raziye bint-i Mehmed Ağa¹³⁸ Balıkesir'de Mustafa Fakih Mahallesinde sakin iken vefat etmiştir. Veraseti zevci, annesi, bir oğlu ve bir kızına kalmıştır. Raziye 2500 guruşluk bir servetin sahibidir. Balıkesir'de 1000 guruşluk bir evi bulunmaktadır. Bu ev onun servetinin %40'ını oluşturmaktadır. Kadınların çoğunun bir gayrimenkule sahip olamadığı bu dönemde Raziye'nin bu denli pahalı bir evinin olması ona bu evin miras olarak kalabileceğini düşündürmektedir. Gayrimenkulleri arasında evin yanısıra bir de 24 guruş değerinde bir hırdavathanesi bulunmaktadır.

Raziye'nin tereke kaydına baktığımızda sahip olduğu eşyalardan evine ve giyim kuşamına önem veren biri olduğu anlaşılmaktadır. Evine göz attığımızda lüks eşyaların bulunduğu görülmektedir. Bunlar simden yapılmış 850 dirhem olan birer adet gülabdan, tas, şamdan, leğen, ibrik ve tepsidir. Bunları fiyatı 110 guruştur. Yine simden yapılmış olan 10 guruş değerinde bir adet sim takye kutusu, 1 adet 15 guruşluk sim aynası, 45 guruş değerinde 3 adet sim kılıcı ve 15 guruşluk bir adet sim kaddaresi bulunmaktadır.

¹³⁸ BŞS, nr. 712, vr. 96-a.

Raziye'nin ev döşemesinde Acem kaliçesi kullanılmıştır. Üzerine oturmak için seraser makad, sarı mürre makadlar vardır. Kılabledanlı yeşil perde ile de ev dekorasyonu tamamlanmıştır. Yatak takımları arasında ise seraserden yapılmış döşek, yüz yastığı ve yorgan, sagir şib yorgan, beledi döşek, beledi yorgan, münakkaş çarşeb, darayi çarşeb, yastık olarak da münakkaş, telli, kadife yastıkları tercih etmiştir. Yine ev eşyası kategorisine alabileceğimiz ev eşyalarını yerleştirmek için kullanabileceği münakkaş boğça, hatayi boğça, işleme darayi boğça, sandal boğça, sepet sandık gibi eşyaları vardır. Mutfak eşyaları arasında kebir lenger sahan, ayaklı sahan, sahan kapağı, bekmez tabesi, güğüm, börek tepsisi, kazgan, tencere, ve sofrası bulunmaktadır. Kişisel temizlikte kullanabileceği münakkaş peşgir, münakkaş makreme, hamam gömleği, el ibriği ve hamam leğeni mevcuttur.

Raziye binti Mehmed Ağa'nın kullandığı giysileri arasında ise telli üstlük, beyaz dülbend çember, süs zenne don, çatkı, al çember, münakkaş don ve gömleği, incili mest pabucu, siyah muhayyeri feracesi, iki adet düğmeleri ile birlikte diba kaftanı, müstamel hatayi kaftanı, bir yeşil atlas kaftanı, bir yeşil hare kaftanı, hatayi entarisi, kenarı keten gömleği ve donu, müstamel kırmızı feracesi bulunmaktadır. Raziye giysilerini şık takı ve aksesuarlarla süslemiştir. Kullandığı takılar arasında 80 guruş değerinde bir adet incili serpuş, 20 guruş değerinde bir adet altın sorguç, 20 guruş değerinde iki adet incili saçlık, 20 guruş değerinde 155 dirhem olan sim kuşak mevcuttur. Son olarak da Raziye'nin tereke kaydında 450 guruş değerinde 300 res ağnama, bir de 50 guruş değerinde Mushaf-ı şerife rastlanılmıştır.

B. Terekeyi Oluşturan Mal Grupları

1. Gayrimenkul Mallar

İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında yer alan gayrimenkul malları menzil (ev), çiftlik, ambar, şirahane, hırdavathane, avlu, ahır, fırın, bağ, oda, samanlane, kıymhane, zeytin eşcarından (ağaçlarından) hisse, değirmen, yağhane, bahçe, debbağhane, samanlane, kuyu, dükkân, şaraphane, ağıl ve matbah oluşturmaktadır.

Gayrimenkuller içerisinde en çok karşılaştığımız taşınmazlar evlerdir. Belgelerde yer alan evler menzil sözcüğü ile kaydedilmiştir. Menzil 18. Yüzyılda Osmanlılarda imar görmüş, belli bir lükse sahip, ikamet edilen yer anlamında kullanılmaktaydı¹³⁹. Tereke kayıtlarında evler hakkında ayrıntılı bilgi olmamasına rağmen birkaç tereke kaydında evler hakkında şu bilgiler verilmiştir.

Yenice Mahallesi'nde avluya ek olarak zeytin ağaçları ve diğer ağaçlar ile alt kat, bir kiler ile sofa bulunan 85 gurusluk bir ev¹⁴⁰

Alt katı ve üst katı bulunan 200 gurus değerinde bir ev¹⁴¹

Menzili saran birçok ev (büyüt-ı adîde-yi...) 300 gurusur¹⁴². Burası büyük bir evin çevresinde yer alan birkaç küçük evlerden oluşan ve ortak bir avluya sahip bir alan olarak düşünülebilir.

Kısaca Osmanlı evini tanımlayacak olursak, Osmanlı evi, büyüklüğü belli olmayan avlu ve bahçeye sahiptir. Avlu ve bahçe Osmanlı ailesinin yoğun olarak kullandığı bir mekân olduğu için burada birçok unsur yer almıştır. Çeşme veya kuyu, gelgeç arkı, tuvalet, meyveli ve meyvesiz ağaçlar bahçe veya avlunun temel elemanlarıdır. Bunların yanısıra ocak ya da fırın, subaşındaki çamaşır taşı ve avlunun bir köşesinde yer alan dibek taşı ile örtme de bahçe ya da avluyu tamamlayan diğer unsurlardır.

Bunların yanında evin zemin katı anbar, samanlık, ahır gibi unsurlar avlunun uzantısı ve ayrılmaz bir parçası görünümündedir. Bu nedenle Osmanlı ailesinin günlük hayatı yoğun şekilde burada geçmektedir. Dolayısıyla ailenin ev işleri

¹³⁹ M. Asım Yediyıldız, "XVII. Asır Bursa Evleri (Bursa Şer'îye Sicillerine Göre)" , *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XII/1, Bursa 2003, s. 186.

¹⁴⁰ BŞS, nr. 711, vr. 63-b.

¹⁴¹ BŞS, nr. 712, vr. 65-b.

¹⁴² BŞS, nr. 715, vr. 8-b.

sırasında rahatça çamaşır ve bulaşık yıkama, kışlık yiyecekleri hazırlama, yemek ve ekmek pişirme, odun kesme, hayvan bakımı, sebze ve meyve yetiştirme gibi faaliyetlerin yapılması, mahremiyeti koruma ve diğer ev müstemilatının güvenliğinin sağlanması için avlu çevresi kalın, yüksek ve sağır duvarlarla çevrilmiştir. Bulunduğu konuma göre bahçe ve avlunun çeşitli yerlerine bina olunan Osmanlı evi, ya tek katlı ya da fevkânî ve tahtânî olmak üzere iki katlı yapılmıştır¹⁴³.

Değerlendirmiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtları içerisinde evler genellikle kişilerin yaşadıkları mekânlarda yer almaktadır. Fakat yaşadığı yerden farklı olarak başka bir yerde evi olanlar da mevcuttur. 207 kişi içerisinde 116 kişi ev sahibidir. Bunlardan 98'i erkek 18'i kadındır. Balıkesir'de %56'lık bir kesim ev sahibidir diyebiliriz. Bazı kişilerin ise ev hisseleri bulunmaktadır. Ev hisseleri menzilden hisse veya nısf-ı menzilden hisse şeklinde kayıtlara geçmiştir. Evlerde hissesi olan 19 kişi mevcuttur. Bunlardan 14'ünün nısf (yarım) hissesi bulunmaktadır. Bir kişinin de hem evi hem de başka bir evden yarım hissesi mevcuttur. Sekiz kişinin iki evi vardır ve bunların sahiplerinin hepsi erkektir. Bir kişinin tereke kaydında ev “menzilleri” şeklinde, bir kişinin de “büyüt-ı adîde-yi müstemil menzil” yani birçok ev şeklinde yazılmıştır. Bu evlerin kaç tane olduğunu bu şekilde yazdığı için tespit edemiyoruz. Balıkesir'de kadınların da ev sahibi olduğu görülmektedir.

Kayıtlarda bazı menziller oda, samanhan, ahır, çiftlik, ambar, bağ, dükkân gibi diğer taşınmazlarla birlikte yazılmıştır. Ev fiyatları 3 guruş (360 akçe) ile 1.000 guruş (120.000 akçe) arasında değişmektedir. En düşük ev fiyatı Oruçgazi Mahallesi'nde ikamet etmiş olan Mehmed bin Sefer'in Ali Demirci köyünde yıkılmaya yüz tutmuş menzildir¹⁴⁴. En pahalı ev ise Mustafa Fakih Mahallesi'nde ikamet etmiş olan Raziye binti Mehmed Ağa'nın 1.000 guruşluk evidir¹⁴⁵. Raziye binti Mehmed Ağa'nın serveti 2500 guruş değerindedir. Evi neredeyse servetinin yarısına yakın bir miktardır. Balıkesir tereke kayıtları ile aynı döneme rastlayan Manisa'da ise ev fiyatları en düşük 1.440 akçe en yüksek fiyat ise 60.000 akçedir¹⁴⁶. Balıkesir'de yer alan evlerin özellikleri ile ilgili bilgi verilmemesinden dolayı bu

¹⁴³ Ömer Demirel, Muhiddin Tuş, Adnan Gürbüz, “Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX Yüzyıllar)”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, Ankara 1992, s. 704-705.

¹⁴⁴ BŞS, nr. 711, vr. 73-a.

¹⁴⁵ BŞS, nr. 712, vr. 96-a.

¹⁴⁶ Ö. Bayındır, *Aynı tez*, s. 155-156.

fiyatları belirleyen ölçütler hakkında yorum yapmak mümkün değildir. Evlerde bu denli fiyat farkının oluşmasında evlerin konumu, etrafında yer alan yapılar, inşaat tarzları gibi özellikler etkili olmuştur diyebiliriz.

Balıkesir’de menzile ek olarak oda tabiri kullanılmıştır. Oda tabiri yeniçerilerin oturdukları kışlalar, evlerin oturmak ve yatmak için ayrılan bölümleri, öğrencilerin medrese ve zaviyelerde oturup yatmaya ayrılan bölümleri için kullanıldığı gibi kiralık pansiyon, han odaları ve depo olarak da kullanılmaktadır¹⁴⁷. Elimizdeki kayıtlarda odalar hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. O dönemde kayıtlara geçen oda tabiri dâhiliye ve hariciye oda, fevkani ve tahtani oda, mücerred oda olarak ifade edilmiştir. Oda sayıları belirtmek için de bab ifadesi kullanılmıştır.

Balıkesir tereke kayıtlarında geçen bir diğer taşınmaz ise dükkânlardır. 14 erkek terekesinde dükkân kayıtlıdır. Bu kişiler el-hac, hacı, beşe, efendi, derviş, ağa, imam el-hac, çelebi gibi unvanlara ve boyacı lakabına sahiptirler. İncelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında dükkânların konumu, kaç tane olduğu ve ne dükkânı olduğu belirtilmiştir. Balıkesir’de dükkânlar İlyas Paşa Hanı, Havace Kapısı ve Saraçhane yakınlarında, Börekçiler Mahallesi, Eski Kuyumcular çarşısında ve bu sokakta yer alan Hüseyin Paşa Hanı duvarına bitişik olarak yer almıştır. Dükkânların adetini belirtmek için bab, büyüklüğünü belirtmek için ise kıt’a tabiri kullanılmıştır.

Bu dükkânlar içerisinde isimleri belirtilenler arasında yağhane, hırdavat dükkânı, alat dükkânı, debbağhane dükkânı ve nalband dükkânı yer almaktadır. Yedi kişinin de dükkânlarda hissesi bulunmaktadır. Bunlardan altısı erkek biri kadındır. Hisseli olan bu dükkânlar arasında yağhane, debbağhane dükkânları bulunmaktadır. Dükkânlar tereke sahiplerinin zanaat ve ticaretle uğraştıklarını göstermesi açısından önemlidir. Mustafa Fakih Mahallesi’nde ikamet eden Hacı Mustafa bin El-hac Mehmed’in ¹⁴⁸ birçok dükkânı bulunmaktadır. Bunlar arasında;

Eski Kuyumcular çarşısında 500 guruşluk dükkân

İlyas Paşa Hanı yakınında 800 guruşluk dükkân

Hoca Kapısı yakınında 200 guruşluk bir yağhane

Def’a Hoca Kapısı yakınında 150 guruşluk bir yağhane

Hoca kapısı yakınında 1 adet 20 guruşluk nalband dükkânı bulunmaktadır.

¹⁴⁷ L. Kuru, *Aynı tez*, s. 44.

¹⁴⁸ BŞS, nr. 713, vr. 6-b.

Hacı Mustafa bin el-Hac Mehmed'in dükkânlarının yanısıra oda, ahır, samanlık, bağ, bahçe, çiftlik, anbar ve değirmen gibi birçok gayrimenkulü bulunmaktadır. Hacı Mustafa 10.274 buçuk guruş serveti ile Balıkesir'de zengin bir konuma sahiptir. Bu durumda zenginlik ile gayrimenkul sahibi olma arasında paralellik vardır diyebiliriz.

İncelenen Balıkesir tereke kayıtlarında 11 kişinin çiftliği bulunmaktadır. Bunlardan 11'i erkek biri kadındır. Çiftlik sahipleri el-Hac, Bey, el-Hac Mir, Hacı, Çelebi ve Ağa gibi unvanlara sahiptirler. Bir kişinin iki çiftliği, bir kişinin çiftliğe ek diğer çiftlikten yarım hissesi, bir kişinin kardeşi ile müşterek olan çiftliği bulunmaktadır.

Diğer gayrimenkuller arasında genellikle evlere ek olarak yapılan ya da evlerin bahçesinde ayrı bir yrede müstakil olarak bulunan ambarlar gelmektedir. Kişiler başta tahıl olmak üzere beslenme maddelerini saklamak amacıyla bu binayı yapmışlardır. Ambarlar köyde yaşayanların terekelerinde bulunduğu gibi şehirde yaşayanların terekelerinde de rastlanmıştır.

Balıkesir'de 96 kişinin bağı olup 4 kişinin de bağlar üzerinde hissesi bulunmaktadır. Bu kişilerden 91'i erkek dokuzu kadındır. Bu kişilerden bazılarının iki veya daha fazla bağı bulunmaktadır. Bu dönemde Balıkesir'de bağ sahibi olmanın çok yaygın olduğu görülmektedir. Tereke kaydında bağın büyüklüğü tanımlanırken kıt'a ya da dönüm ifadeleri kullanılmıştır. Bağlar Ali Demirci, Köseler, Kavakçı yeri, Türbe ardı ve Sütlüce gibi yerlerde yoğunlaşmıştır. Bağlara ek olarak şirahanelerin bulunması da dikkat çekmektedir.

Balıkesir'de el-Hac İshak Mahallesi'nde yaşayan el-Hac Ali bin Osman'ın¹⁴⁹, Mezarbaşı olarak adlandırılan yerde 55 guruşluk bir kıt'a bağı, Kuruçal denilen yerde ise 20 guruşluk bir kıt'a bağı bulunmaktadır. el-Hac Ali'nin tereke kaydına baktığımızda bağlarının yanısıra üç adet şirahanesinin olması ve bir senelik mahsül üzümünün bulunması onun üzümleri sattığını ve üzümlerden pekmez yaptığını bize göstermektedir.

Diğer gayrimenkuller ise, hırdavathane, ahır, öküz ahır, deve ahır, fırın, samanlane, avlu, kuyu, zeytin ağaçlarından hisse, değirmen, bahçe, şaraphane, ağıl, matbah ve su değirmenidir.

¹⁴⁹ BŞS, nr. 712, vr. 76-b.

2- Menkul Mallar

Kumaşlar

Balıkesir tereke kayıtlarında yer alan kıyafetlerin ve ev eşyalarının yapımında kullanılan farklı kumaş çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar, aba, çuka, muhayyer, sof, hare, tiftik, şal, kisayi, bogasi, alaca, bez, beledi, helali, çekme, kadife, dokuma, astar, altınoluk, vale, car, kutni, darayi, ipek, bürüncük, diba, sandal, keremsud, atlas, seraser, sireng, şib, hatayi, kebedir.

Balıkesir tereke kayıtlarında en çok rastlanan kumaş türlerinden biri abadır. Aba, dokunması ve kullanılması zamanımıza kadar gelmiş olan kalın yünlü bir kumaş türüdür. Bu kumaştan genellikle erkek elbiseleri yapılır ve en meşhur abalar Balıkesir’de dokunurdu¹⁵⁰.

Balıkesir’de tarih içerisinde en önemli iş kollarından biri abacılık olmuştur. Gerek abanın ipinin üretilmesi ve bunun boyanması, kumaş haline getirilmesi gerekse abacılıkla ilgili yan işler olan dinkçilik ve terzilik yüzyıllar boyunca Balıkesir iktisadi hayatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Balıkesir’de abacılık bir abahane etrafında gelişmiştir. Abahane bugün Zağnos Paşa Camisi yanında bulunan sebze halinin bulunduğu alanda yer almıştır. 1530 yılına ait 166 nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri’nde Balıkesir’de abahane ile ilgili bir kayıt bulunmuyorsa da esnafların içerisinde abacılıkla doğrudan ilişkili dinkçilerin bulunması dikkat çekicidir. Dinkçilik, aba kumaşlarının sıkıştırılıp sağlamlaştırma işlemi olduğu için bu tarihte de Balıkesir’de yapılmış olduğunu göstermektedir¹⁵¹.

Balıkesir tereke kayıtlarında aba kumaştan şalvar, şal, yağmurluk, başlık, çakşır ve zıbın yapılmıştır¹⁵². Belgelerde belirtilene göre abanın renkleri ise beyaz, mai, mor mai, kır, siyah, yeşildir. Abadan yapılmış giyecekler erkek tereke kayıtlarında karşımıza çıkmaktadır.

Abadan sonra diğer bir yünlü kumaş türü ise çukadır. Çuka yünden sıkı olarak dokunmuş dayanıklı bir kumaş olup özellikle erkek giyiminde kullanılmıştır.

¹⁵⁰ Mine Esiner Özen, “Kumaş Adları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1982, s. 299.

¹⁵¹ Aydın Ayhan, “Balıkesir’de Abacılık ve Abahane”, *Balıkesir Sempozyumu 17-20 Kasım 2005 Tebliğler Kitabı*, Balıkesir, s. 281,282.

¹⁵² BŞS, nr. 711, vr. 56-b, 83-a, nr. 712, vr. 93-a, nr. 713, vr. 4-b, 32-a, 47-b, 54-b, 54-b, 93-b, 98-b, nr. 714, vr. 2-b, 50-a, 54-a, 54-b, 59-b, nr. 715, vr. 8-a, 31-a, 36-a, 70-a, 73-b.

En meşhurları Üsküp ve Selanik'te dokunurdu¹⁵³. Elimizdeki belgelerde çuka, “Londra çuka”, “London çuka” ve “çuka” şeklinde geçmektedir¹⁵⁴. Çukalar, Selanik istisna olursa Avrupa kökenlidir ve Londura adı verilenin İngiliz malı olduğu belirgindir¹⁵⁵. Bu durum bize ülkeler arası ticaret yapıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Çukadan kadınlara kışlık ferace, erkeklere ise cebken, câmedan, fermene, yelek, çakşır, potur, kaput, avniye ve terlik yapılmıştır¹⁵⁶. Elimizde bulunan Balıkesir tereke kayıtlarına baktığımızda çuka genellikle kürklerin kaplanması için kullanılmıştır. Örneğin, çuka kaplı beden kürk, nefli çuka kaplı nafe kürk, yeşil nefli çukaya kaplı çılkafa kürk, mai çukaya kaplı samur kürk, kırmızı çukaya kaplı nafe kürk gibi¹⁵⁷. Balıkesir’de çuka kumaştan kürdiye, ferace, yelek, donluk, nimten, yağmurluk, dolama, zibun, şalvar, biniş, çakşır, başlık ve serpuş yapıldığı görülmektedir. Ayrıca belgelerde çukanın renkleri de belirtilmiş olup bunlar nefli, yeşil, ankudi, mai, kırmızı, sarı, benefiş gibi renklerdir. Aba ve çuka gibi yünlü kumaşlar ağırlıklı olarak erkek terekelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Yünlü kumaş kategorisine giren diğer kumaşlar ise muhayyer ve softur. Muhayyer, hareli bir kumaşın adıdır¹⁵⁸. Balıkesirde muhayyer kumaştan ferace yapılmıştır. Sof ise, ince keçi kılından şali gibi dokunan kumaş adıdır. İnce sof, kalın sof, muhayyer gibi türleri olduğu gibi yapıldığı yere göre Ankara sof, Bağdat sof adını almaktadır. Bu kumaştan erkeklere kürk, cübbe, kadınlara ise ferace yapıldı¹⁵⁹. Balıkesir’de sof kumaştan ferace, kerrake, kuşak, donluk, çakşır yapılmıştır¹⁶⁰. Bazı kürklerin kaplamasında sof kumaş kullanılmıştır.

Hare, Sof gibi dalgalı bir kumaştır. Daima düz renklidir. Mermerin dalgalı damarları görünümünde olup telli, telsiz, direkli her rengi vardır¹⁶¹. Bu kumaş kaftan ve entari yapımında kullanılmıştır.

¹⁵³ M. E. Özen, Aynı makale, s. 309.

¹⁵⁴ Bkz. BŞS, nr. 711 vr. 68-b, nr.714 vr.54-b.

¹⁵⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s. 59.

¹⁵⁶ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, 1969, s. 82.

¹⁵⁷ BŞS, nr. 711, vr. 79-a, vr. 712, vr. 89-b.

¹⁵⁸ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 486.

¹⁵⁹ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, III, İstanbul 1983, s. 241.

¹⁶⁰ BŞS, nr. 712, vr. 89-b, nr. 713, vr. 78-b, nr. 714, vr. 4-b, 66-b, nr. 715, vr. 8-b, 75-a.

¹⁶¹ M. E. Özen, Aynı makale, s. 316.

Tiftik, Ankara'nın tiftik keçisi kılından dokunmuş tüylü kumaşa verilen isimdir¹⁶². Sadece bir tereke kaydında rastlanmış olup tiftik kuşak şeklinde kayıta geçmektedir¹⁶³.

Şal, yün kumaş türlerindendir. İran ve Hindistanda yapılanları daha kıymetliydi. Şaldan elbise, yorgan, bohça ve daha farklı şeyler de yapılırdı¹⁶⁴. Balıkesir'deki muhallefat listelerinde şal kumaştan kuşak ve dolama yapılmıştır.

Kisâyî, Kıldan yapılmış bir çeşit yünlü kumaş çeşididir¹⁶⁵. Bu kumaş sadece üç top olarak kayda geçmiştir.

Bogasi, astarlık olmak üzere, el tezgâhlarında pamuk ipliğinden dokunmuş¹⁶⁶ Amerikan bezine benzeyen bir tür kaput bezini andıran bezdir¹⁶⁷. Bogasi üretildiği yerin adını almıştır. Balıkesir'deki tereke kayıtlarında Manisa, Acem ve Halep bogasisi olarak geçmektedir¹⁶⁸. Bogasiden kapama, kaftan, ihram, çakşır, kürk, zıbun yapılmıştır. Bu kumaşta kırmızı, beyaz, yeşil, mai, fısıtî, sarı ve cividi renkler kullanılmıştır. Ayrıca mumlu, perçemi gibi nitelikleri belirtilmiştir. Bogasi kullanım yerine göre donluk ve makremelik olarak kaydedilmiştir. Ayrıca kürkün kaplamasında da kullanılmıştır.

Alaca, fesrengi ve lacivert zemin üzerine sarı çizgili pamuklu bir kumaştır. Çok dayanıklı olup erkeklere mintan, kadınlara şalvar ve entari yapılırdı¹⁶⁹. Balıkesir tereke kayıtlarında yer alan alaca çeşitleri Manisa, Şam, ve Halep alacasıdır¹⁷⁰. Alacadan genellikle entari, sade, zıbun, kapama, kaftan, don yapılmış olup bunların yapımında mor, kırmızı, sarı, benefiş renkler kullanılmıştır. Şam alacasından da kaftan ve didik dikilmiştir.

Alacadan sonra diğer bir pamuklu kumaş çeşidi de bezdir. Bez, pamuk, keten ve kenevirden yapılmaktadır¹⁷¹. İpliğin cinsine, kalınlığına, inceliğine, dokunuş tarzına, yumuşak ve sertliğine göre çeşitli türleri olup, Amerikan bezi, Trabzon bezi, Yelken bezi gibi isimler alır, bir kısmı da tülbind ve patiska gibi müstakil isimler

¹⁶² M. E. Özen, Aynı makale, s.337.

¹⁶³ Bkz. BŞS, nr. 712, vr. 93-a.

¹⁶⁴ M. Z. Pakalın, Aynı sözlük, s.306,307.

¹⁶⁵ M. A. Ünal, Aynı sözlük, s.407.

¹⁶⁶ M. E. Özen, Aynı makale, s. 305.

¹⁶⁷ M. Z. Pakalın, Aynı sözlük, I, s. 237.

¹⁶⁸ BŞS, nr. 711, vr. 79-a, nr. 713, vr. 43-b, nr. 715, vr. 61-b.

¹⁶⁹ M. Z. Pakalın, Aynı sözlük, s. 43.

¹⁷⁰ BŞS, nr. 711, vr. 93-b, nr. 712, vr. 89-a, nr. 713, vr. 2-a, 14-a, nr. 714, vr. 46-a, nr. 715, vr. 62-b.

¹⁷¹ Nurettin Yatman, Türk Kumaşları, Ankara 1945, s. 66.

taşımaktadır¹⁷². Balıkesir’de bez çeşitleri olarak penbe bezi, keten bezi, penbe kenarlı bez, ipek kenarlı bez, legebori bez olup bezler kırmızı, yeşil ve beyaz renktedir. Bez kumaştan ferace, kuşak, sarık ve uçkur yapılmıştır. Keten bezi gömlek ve donların kenarları için de kullanılmıştır. Bezler kullanım alanlarına göre zenne donluğu bez beyaz makremelik bez adını almıştır.

Beledi, bu kumaşa İzmir ve Bursa’da beledi, Konya’da velidi, diğer bölgelerimizde Karaoğlan dimisi adı verilmiştir. Bu kumaşın dokuma maddesi tamamen pamuktur¹⁷³. Balıkesir’de bu kumaş yastık, yorgan gibi yatak takımlarının yapımında kullanılmıştır.

Helalî, Bürümcüğün pamuk karışık olan türüne verilen isimdir¹⁷⁴. Bu kumaş kumaştan kaftan, kuşak yapımında kullanılmış olup helali kumaşa mor, yeşil ve mai renkler kullanılmıştır¹⁷⁵.

Çekme, çizgili kumaş gibi pamuktan dokuma olan kumaştır¹⁷⁶. Kayıtlarda çekme kumaştan kaftan yapılmıştır¹⁷⁷. Çekme kumaşın nefti, mor ve beyaz renkleri mevcuttur.

Kadife, ipek veya pamuk ve yünden yüzü tüylü yumuşak bir kumaştır. Eskiden beri memleketimizde kadın ve erkek giyimi olarak kullanılmıştır. Daha 14. ve 15. yüzyıllarda Bursa’da dokunmuş ipekli Türk kadifeleri Avrupa pazarlarında da en kabul gören kumaşlardandır. Kadife kumaştan takke, kavuk, cebken, camedan, şalvar, entari, hırka, ayak terliği yapılmıştır. Ayrıca döşemelik için de kullanılmıştır¹⁷⁸.

Dokuma, iplikleri birbiri arasından geçirerek kumaş yapma işi ve bu şekilde yapılan bez ve kumaşlardır¹⁷⁹.

Astar, elbiselerde kumaşları daha dayanıklı hale getirmek için altlarına konulan bez ve kumaşlar olup genellikle pamuktan, nadiren ipekten dokunurdu. En meşhurları Manisa ve Adana’da dokunmuştur¹⁸⁰.

¹⁷² R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s.35.

¹⁷³ Melek Sevüktekin Apak, Filiz Onat Gündüz, Fatma Öztürk Eray, *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*, Ankara 1997, s. 22.

¹⁷⁴ M. E. Özen, Aynı makale, s.317.

¹⁷⁵ BŞS, nr. 712, vr. 93-a, nr. 713, vr. 43-a, nr. 714, vr. 3-a, 58-a, 60-a, nr. 715, vr. 36-a.

¹⁷⁶ M. E. Özen, Aynı makale, s. 308.

¹⁷⁷ BŞS, nr. 713, vr. 78-b.

¹⁷⁸ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 136,137.

¹⁷⁹ M. E. Özen, Aynı makale, s. 312.

Altınoluk, üzeri çubuklu olan bir çeşit kumaş, dokumadır¹⁸¹. Tereke kaydında bu kumaştan yapılmış olan kaftan vardır. Sadece bir kadın tereke kaydında bu kumaştan kaftan yapılmış olup “Altınoluk kaftan”¹⁸² şeklinde geçmektedir.

Vale, Balıkesir tereke kayıtlarında ender rastlanan kumaş türünden olup ince ve kaygan başörtülük kumaşın adıdır¹⁸³. Kayıtlarda “vale” sadece isim olarak geçmiş olup bu kumaşla ilgili yapılmış olan herhangi bir eşya belirtilmemiştir.

Car, örtünmeye elverişli ölçüde bir veya iki kanat halinde olup, pişmiş ipekle dokunan bez ve ipeklilerdir. Düz ve süslü olarak iki türlü olup Bağdad, Halep, Şam ve Bursa’da dokunanları en makbul olanlarıdır¹⁸⁴. Bu kumaş kuşak yapımında kullanılmıştır.

Kutni, çözgü ipliği ince ipek, atkı ipliği iki pamuk ipliği ve bir ipek ipliğinden dokunan enine çizgili kalın dokunmuş bir kumaş türüdür¹⁸⁵. Çoğunlukla kırmızı renk üzerine sarı çubuklu olurdu. Kadınlar bu kumaştan önü açık, yanları yırtmaçlı ve içi astarlı entari dikerlerdi. Ayrıca döşemecilikte de kullanılırdı¹⁸⁶. Bu kumaştan kaftan ve kapama yapılmıştır. Beyaz, kırmızı ve sedefli renkler tercih edilmiştir¹⁸⁷.

Dârâyî, İran’dan ithal edilen, çeşitli renkler üzerine kalın bir eski kumaşın ismidir. Şam’da dokunanlarına Şam darayisi denir. Gümüş ve altın sırma tellerle dokunmuş bir tür ipekli kumaştır¹⁸⁸. Tereke kayıtlarında darayi kumaştan zibun, entari, don, kapama, kaftan yapıldığı görülmektedir.

İpek, ipek ipliği ile dokunmuş kumaşlara denmektedir. İpliğin türüne ve dokunma şekline göre ipekli kumaş, bürümcük, canfes, atlas gibi isimler almıştır¹⁸⁹. Kayıtlarda bu kumaş ipek ve ham ipek olarak geçmiş olup gömleklerin kenarlarında detay amaçlı kullanılmıştır.

İpekli kumaş olarak dokuma şekline göre ayrılan kumaşlar arasında ham ipekten, biraz da keten ipliği katılarak dokunan yazlık bir kumaş olan tül gibi ince ve

¹⁸⁰ M. E. Özen, Aynı makale, s. 302.

¹⁸¹ M. E. Özen, Aynı makale, s. 301.

¹⁸² BŞS, nr. 715, vr. 11-b.

¹⁸³ M. E. Özen, Aynı makale, s. 338.

¹⁸⁴ M. E. Özen, Aynı makale, s. 307.

¹⁸⁵ M. S. Apak, F. O. Gündüz, F. Ö. Eray, *Aynı eser*, s. 27.

¹⁸⁶ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 420.

¹⁸⁷ BŞS, nr. 711, vr. 81-a, nr. 713, 45-a, 78-b, nr. 715, vr. 14-b.

¹⁸⁸ M. E. Özen, Aynı makale, s. 310.

¹⁸⁹ M. E. Özen, Aynı makale, s. 318.

açık krem renkte olan bürüncük¹⁹⁰ kumaştan çoğunlukla gömlek dikilmiştir. Brocart denilen, çeşitli renk ve desende ipekli bir kumaş olan dibadan¹⁹¹ ise kaftan, entari ve serpuş yapılmıştır. İpekli pamuklu bir kumaş olup bu kumaşın bir yolu ipek bir yolu pamuk olan sandal¹⁹², ipekli bir kumaş adı olan alaca gibi Halep'te dokunan keremsud¹⁹³, ipekle dokunmuş düz, hareli ve çeşitli renkte sert bir kumaş olan atlas¹⁹⁴, ipekli ve baştanbaşa her yeri altın ve gümüş tellerle işlenmiş eski ve çok kıymetli bir kumaş olan seraser¹⁹⁵, 15. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar kullanılan bir tür ipekli kumaş olan sî-reng¹⁹⁶, ipekli bir kumaş telli bir tür bürüncük olan şib¹⁹⁷ eski bir ipekli kumaş, zemini siyah ve sırmadan olan hataînin sade hatai, telli hatai, nevezuhur hatai¹⁹⁸ gibi çeşitleri vardır.

Atlas kumaş kaftan ve zıbın yapımında, seraser ve sireng kumaş ise yorgan ve yastıklarda kullanılmıştır. Şib kumaştan ise takye ve serpuş yapılmıştır.

Hatayi kumaş kaftan, çintiyân, entari, zıbın, kapama yapımında kullanılmıştır. Karaoğlan Mahallesinde sakin iken vefat eden Hatice binti Mustafa'nın tereke kaydında hatayi kaftan, mai telli hatayi kaftan, kırmızı hatayi kaftan, beyaz hatayi kaftan, alaca hatayi kapama, al hatayi kaftan, hatayi mor kaftan, nefi hatayi kaftan, hatayi entari gibi bu kumaştan yapılmış giyecekleri karşımıza çıkmaktadır¹⁹⁹.

Kebe, en kalın keçeye verilen isimdir. Çobanların giydikleri kepenekler kebeden yapılmaktadır. Tüylü olan cinsine Yanbolu kebesi denilmektedir²⁰⁰. Kebeden zıbun yapılmış olup kayıtlarda çeşit olarak sarı kebe, sırmalı kebe olarak yazılmıştır. Bu dönemde Balıkesir'de çeşitli kumaşların olduğu görülmüştür. Erkekler genellikle kava ve yünlü kumaşları tercih ederken kadınlar daha zarif ipeksi ve pamuksu kumaşları tercih etmişlerdir.

¹⁹⁰ M. E. Özen, Aynı makale, s. 306.

¹⁹¹ N. Yatman, Aynı eser, s. 67.

¹⁹² R. E. Koçu, Aynı sözlük, s. 202.

¹⁹³ M. Z. Pakalın, Aynı sözlük, II, s. 243.

¹⁹⁴ N. Yatman, Aynı eser, s.66.

¹⁹⁵ M. E. Özen, Aynı makale, s. 332.

¹⁹⁶ M. A. Ünal, Aynı sözlük, s.620.

¹⁹⁷ M. A. Ünal, Aynı sözlük, s. 650.

¹⁹⁸ M. E. Özen, Aynı makale, s. 316.

¹⁹⁹ BŞS, nr. 713, vr. 78-b.

²⁰⁰ M. E. Özen, Aynı makale, s. 320.

Giyeceler

İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında giysiler dış giyim, iç giyim, başlıklar ve ayağa giyilenler olarak ayrılmıştır. Dış giyim ve iç giyim eşyalar arasında ferace, kaftan, kapama, kürk, aba, gömlek, entari, üstlük, nimten, dolama, yağmurluk, yelek, kontos, kerrake, biniş, ihram, çekme, çakşır, don, zıbun, dizlik, çintiyen, şalvar, şal gibi kıyafetler bulunmaktadır.

Ferace, 16. yüzyıla ait kaynaklar feracenin önden açık, bedeni ve kolları bol, eteği yere kadar uzun, boyuna oturmuş yuvarlak veya hafifçe “V” şeklinde oyulmuş yakalı ve ön açıklığının iki yanında yer alan dikey yırtmaç cepli bir tür cübbe olduğunu göstermiştir²⁰¹.

18. yüzyılın başlarından itibaren kadın ferace ve yaşımaklarında değişim olmuştur. Bu dönemde feracelere birer karış uzunluğunda yakalar takılmış ve gerdanda bir açıklık kalmıştır²⁰². Bu kıyafet hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Balıkesir tereke kayıtlarında feraceler 30 kadın ve 10 erkek terekesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemdeki feracelerde mehiri, çuka, bez ve sof kumaş kullanılmış olup siyah, kırmızı, ankudi, benefiş, yeşil, nefti ve mai renkler tercih edilmiştir. Feracelerin en düşük fiyatı 3 smn en yüksek fiyatı ise 10 guruştur. Feracelerin en değerlisi çuka kumaştan yapılmış olanlardır.²⁰³

Kaftan, biçim itibariyle entari gibi, boyu uzun, önden açık, kolları uzun veya kısa olabilen üst giysisidir. Kaftan saray çevresinde ve erkek giyiminde resmi bir nitelik kazanmış durumda iken, kadınlar tarafından da kullanılan bir kıyafet olmuştur. Kadın kaftanları varlık göstergesi durumunda olup, kumaşı, işlemesi, kürkü ve aksesuarları ile kadının statüsünü göstermektedir²⁰⁴.

Balıkesir tereke kayıtlarında kaftanlar hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılan bir giysidir. 38 kadın ve 28 erkek terekesinde bulunmaktadır. Fiyatları 1 sülüs ile 20 guruş arasında değişmektedir. Bu dönemde kaftanlar özellikle kadınlar tarafından daha çok tercih edilmiş olup çeşitli renk, desen ve kumaşlardan yapılmıştır. Kaftanlar, yeşil, kırmızı, sarı, mor, fısıtkî, nefti, gülgünü, beyaz, mai,

²⁰¹ Hülya Tezcan, “Ferace” maddesi, *DİA*, XII, s. 349-350.

²⁰² M. S. Apak, F. O. Gündüz, F. Ö. Eray, *Aynı eser*, s. 101.

²⁰³ BŞS, nr. 711, vr. 65-a, 81-a, nr. 712, vr. 96-a, 93-a, 74-a, nr. 713, vr. 4-b, 42-a, 55-a, 78-b, 80-b, nr. 714, vr. 8-a, 54-b, nr. 715, vr. 8-b, 13-a, 34-b.

²⁰⁴ Lale Görünür, Semra Ögel, “Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları”, *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III/1, İstanbul 2006, s. 62, 64.

gögez ve turuncu renklere sahiptir. Bunların yapımında ise alaca, şam alacası, bogasi, diba, venedik dibası, hatayi, venedik hatayi, atlas, darayi, kutni, zincirbab, sandal, hare, altınoluk, mürre, helali, çerkezi ve çekme gibi kumaşlar kullanılmıştır. Kaftanın özelliğine göre telli kaftan, çiçekli kaftan, zenne kaftan ve sim düğmeli kaftan olarak adlandırılmıştır.

Hatice binti Mustafa'nın kıyafetleri arasında çeşitli kaftanlar bulunmaktadır. Bunlar nefli çekme kaftan, Venedik dibası mor kaftan, gülgünü diba kaftan, hatayi kaftan, mai telli hatayi kaftan, kırmızı hatayi kaftan, beyaz hatayi kaftan, zincir bab gögez kaftan, diba al kaftan, yeşil zincir bab kaftan, sade gülgünü kaftan, mor çekme kaftan, al hatayi kaftan, hatayi mor kaftan, nefli hatayi kaftan, diba gögez kaftan gibi çeşitli renk ve desenlerde kaftanları bulunmaktadır²⁰⁵. Hatice binti Mustafa'nın 2489 guruş 5 paralık serveti içerisinde kaftanlar 134 guruşluk bir kısmı kapsamaktadır.

Kapama, astarlı olan kaftanlara denilmiştir. Bunların içi de çoğunlukla pamukla doldurulmuştur²⁰⁶. Bu giysi de hem erkek hem de kadın tarafından kullanılmıştır. Kapamalar alaca, yeşil, sarı, beyaz, ve mai renklerde olup sim düğme gibi aksesuarla da süslenmiştir. Pir came bogasi, hatayi, derayi, kutni, gibi kumaşlardan yapılmıştır.

Osmanlı'da kürk ilk zamanlarda daha çok soğuktan korunmaya yönelik bir ihtiyaç olmuşken zamanla lüks haline gelmiştir. 17. yüzyıl Osmanlı piyasasında samur, vaşak, kakum, zerdeva, kursak, tilki, sansar, çılkağa, sincap, tavşan, göçen, çakal, kuzu ve kedi kürkleri bulunmaktadır. Bu postların hayvanın cins ve özelliğine göre sırt, kafa, nafe, boyun, paça gibi kısımları ayrı ayrı ve her biri iki ya da üç kalitesiyle piyasada görülmektedir²⁰⁷.

Balıkesir tereke kayıtlarında çılkağa, nafe, kakum, samur, sincap, kuzu, kedi ve beden kürklerinin bulunduğunu görmekteyiz. Bunlardan çılkağa kurdun ense postundan, nafe ise tilki ve benzeri hayvanların karın kısmından yapılan kürktür²⁰⁸. Diğer bir çeşit olan kakum ise kuzey memleketlerinde bulunan, gövdesi beyaz kuyruğu siyah olan ve gelinciğe benzeyen bir hayvandır bu hayvandan yapılmış olan kürk ise kakum kürküdür. Bu dönemde kürkler çoğunlukla çuka adı verilen kumaşla kaplı olsa da sof ve bogasi kumaşla kaplı olan kürkler de bulunmaktadır. Kürkler

²⁰⁵ BŞS, nr. 713, vr. 78-b.

²⁰⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş V*, Ankara 1978, s.7.

²⁰⁷ Filiz Karaca, "Kürk" maddesi, *DİA*, XXVI, s. 568.

²⁰⁸ M. Kütükoğlu, *Aynı eser*, s. 345, 350, 356.

nimten, biniş gibi kıyafetlerde kullanılmışlardır. Kürklerde kahverengi, beyaz, нефти, yeşil, mai, kırmızı, mor, siyah ve gülgünü gibi renkler kullanılmış olup eski ya da yeni oluşlarına, kullanılmışlık durumlarına göre cedit, köhne, müstamel olarak nitelendirilmişlerdir.

Kürk hem erkek hem de kadın terekelerinde bulunmaktadır²⁰⁹. Kadınlara oranla erkek terekelerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır. 54 erkek ve beş kadın tereke kaydında yer almaktadır. Kürk kullananlar beşe, hacı, çebebi, ağa, el-Hac, efendi, bey, mir, es-seyyid, umdet'ül meşayih gibi unvanlara sahiptirler. Kürklerin fiyatları üç sümün ve bir rubtan başlayıp 140 guruşa kadar çıkmaktadır. Bunların içerisinde en kıymetli olanları samur, nafe, çılkafa ve kakum kürkleridir. Erkekler arasında sahip olduğu kürklerle en dikkat çeken isim Sahn-ı Hisar mahallesi'nde sakin iken vefat eden İsmail Bey ibn-i Mir Alişan'dır²¹⁰. İsmail Bey'in 140 guruşluk ve 30 guruşluk samur kürkü, 12 guruşluk mai kürkü, 16 guruşluk sincap beden kürkü, 40 guruşluk nafe cedit kürkü bulunmaktadır.

Aba, yünden yapılmış kaba kumaş ve bu kumaştan yapılmış üstlük ruba, hırka abadan yapılmış aba potur, aba terlik şeklinde ifade edilmektedir²¹¹. Balıkesir tereke kayıtlarında aba kumaş olarak belirtildiği gibi sadece aba kelimesi ile de geçmektedir. Bu da bize abanın doğrudan kıyafet olduğu izlenimini vermektedir. Abalar yaygın olarak erkek tereke kayıtlarında bulunmaktadır.

Gömlek erkek gömleklerinin eteği dizden yukarıda kalır ve belden aşağı iç donunun içine sokulur. Kadın gömlekleri ise, ayak bileklerine kadar uzun olup bu çamaşır bedeninin üst kısmını örtmektedir²¹². Gömlekler bürüncük gömlek, telli gömlek, münakkaş gömlek, zenne gömlek, al gömlek, kılabledanlı gömlek, kenarlı gömlek, sırmalı gömlek, ipek kenarı gömlek, işleme gömlek, kenarı keten gömlek, ipek kenarlı gömlek, bürüncük gömlek şeklindedir²¹³.

Entari, basma, patiska ve diğer kumaşlardan yapılan uzun bir libas, düz ve süssüz kadın giysisi olan entari eskiden erkekler tarafından da giyilmiştir²¹⁴.

²⁰⁹ BŞS, nr. 711, vr. 65-a, 75-a, 78-a, 79-a, 79-b, 81-a, nr. 712, vr. 90-a, 89-b, 89-a, 85-b, 75-a, 64-a, nr. 713, vr. 3-a, 4-b, 7-a, 54-b, 78-b, 80-a, nr. 714, vr. 54-b, 57-a, 72-b, nr. 715, vr. 8-a, 8-b, 13-a, 31-a.

²¹⁰ BŞS, nr. 712, vr. 90-a.

²¹¹ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 1.

²¹² R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 125.

²¹³ BŞS, nr. 711, vr. 88-a, nr. 712, vr. 96-a, 93-a, 68-b, nr. 713, vr. 78-b, nr. 714, vr. 4-b, 67-a, 72-b.

²¹⁴ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 102.

Balıkesir tereke kayıtlarında görüldüğü üzere entariler hem erkek hem de kadın terekelerinde karşımıza çıkmaktadır. Entariler, sandal, hatayi, hare, zincir bab, derayi, diba, alaca gibi kumaşlardan dikilmiş olup çiçekli, telli gibi çeşitleri bulunmaktadır. Bunlarda mor, mai, sarı ve yeşil renkler kullanılmıştır²¹⁵.

Üstlük, eskiden kadınların peştemalın üzerine giydikleri omuzları örten ve bele kadar inen dört köşe ve genellikle kareli kumaştan yapılan giysidir²¹⁶. Kayıtlarda telli üstlük, beyaz telli üstlük şeklinde geçmektedir.

Nimten, iç gömleği üzerine giyilir, etekleri kalçaları örtecek kadar uzun, düz yakalı, uzun kollu, önü entari gibi yarım yırtmaçlı olup yırtmacı üç dört düğme ile kapanmaktadır²¹⁷. Balıkesir’de nimten mor, yeşil, kırmızı ve mai renklerde olup çuka kumaştan dikilmiştir.

Dolama, üste giyilen cübbemsi bir tür elbise olup önü açık ve belden bir kuşakla bağlanmaktadır. Kadınların giymiş oldukları dolamalar diz kapaklarından az aşağıya kadar inerdi. Yeniçeri dolamaları ise daha uzun olup, ön kısımları yürümeye engel olmasın diye bele sokulurdu. Üst kısmı bele kadar düğmeli, alt kısmı ise geniş şekildedeydi. Bellerine çizgili kumaştan kuşak bağlanırdı. Dolamalar çuka denilen yünlü kumaştan imal edilmiştir²¹⁸. Elimizdeki belgelerde dolamalar şal ve çukadan yapılmış ve yeşil, mai renkler kullanılmıştır.

Yağmurluk, üstü balmumu veya kauçuk gibi bir şeyle kaplanarak su geçmeyecek hale getirilen, yağmurlu havalarda giyilen üstlük olarak tarif edilmektedir²¹⁹. Yağmurluklar erkek tereke kayıtlarında daha fazla karşımıza çıkmıştır. Bunlar aba ve çuka kumaşlardan dikilmiştir. Renk olarak siyah, mai ve beyaz renkleri bulunmaktadır.

Yelek, kolsuz veya genellikle önü açık, eteği bele kadar kısa olup mintan üzerine ve ceket, cebken, salta altına giyilen kıyafettir²²⁰. Erkek tereke kaydında mai çuka yelek şeklinde yazılmıştır²²¹.

²¹⁵ BŞS, nr. 711, vr. 79-a, 81-a, nr. 712, vr. 96-a, nr. 713, vr. 78-b, nr. 714, vr. 72-b, nr. 715, vr. 49-a.

²¹⁶ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 707.

²¹⁷ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 174.

²¹⁸ Aynur Ünlüyol, “XVIII. Yüzyılda Balıkesir’de Kullanılan Giyim Malzemeleri”, *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 01-02 Haziran 1998*, Balıkesir, s. 359.

²¹⁹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 238, 239.

²²⁰ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 242.

²²¹ BŞS, nr. 712, vr. 93-a.

Kontoş, tatar beylerinin giydikleri yüzü harçlı, dar kollu üstlük libas, kapaniçenin bir türü olan giyim eşyasıdır²²². Elimizdeki kayıtlarda mai ve yeşil kontoş yer almaktadır²²³.

Kerrake, ince sof kumaştan yapılmış hafif bir cübbedir. Zamanında ilmiye mensupları giyerdi²²⁴. Kerrakenin mor ve nefti renkleri mevcuttur. Kerrakeyi kullanan dört erkekten ikisi Ağa, biri el-Hac Mir, biri Bey unvanını kullanmaktadır²²⁵.

Biniş, yüksek tabakadan ve özellikle ulemâların giymiş olduğu cübbedir. Avâmın giymiş olduğu cübbeden farkı bedeninin daha geniş ve kollarının da daha bol ve uzun olmasıdır. Biniş, kış için yünlü kumaştan, yaz için keten ve sof kumaştan kesilir, rengi ise deve tüyü veya genellikle siyah olurdu²²⁶. Elimizdeki belgelerde biniş, yünlü bir kumaş olan çukadan yapılmış olup sarı ve nefti renkler tercih edilmiştir.

İhram, Hacıların Mekke'ye girmek, hac ve umre yapmak için pamuk, yün ve ketenden yapılan dikişsiz olarak giydikleri elbisedir²²⁷. İhramlar erkek terekelerinde yer almıştır. Beyaz ihram, kırmızı ihram, bogasi ihram, şeritli cezair ihramı gibi çeşitleri vardır²²⁸.

Çekme, kadın ve erkekler tarafından özellikle üst kirletici işler başında giyilen uzun, geniş, bol bir iş şalvarının ismidir²²⁹. Pakalın'a göre ise çekme, sefere gidilirken çediğin üzerine giyilen çizmeye verilen isimdir²³⁰. Çekme, elimizde bulunan kayıta sadece "çekme, beyaz çekme"²³¹ şeklinde kaydedilmiş ve başka bir özelliği belirtilmemiş olduğu için çekmenin şalvar mı yoksa çizme mi olduğu konusunda net bir fikir elde edemiyoruz.

Çakşır şalvara göre daha dar pantolon olup, belden uçkurluğuna geçirilen bir uçkur ile bele bağlanmaktadır. Diz kapağından aşağıya doğru daralır ve baldırı ayak bileğine kadar bir tozluk gibi sarardı. Çakşırın ikinci çeşidine diz çakşırı adı

²²² Ş. Sami, *Aynı sözlük*, s. 1116.

²²³ BŞS, nr. 711, vr. 78-a, nr. 713, vr. 103-b.

²²⁴ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 154.

²²⁵ BŞS, nr. 712, vr. 89-b, 90-a, nr. 715, vr. 14-b, 75-a.

²²⁶ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 39.

²²⁷ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, II, s. 39.

²²⁸ BŞS, nr. 711, vr. 68-a, 79-a, nr. 712, vr. 89-b, 92-b, nr. 714, vr. 3-a.

²²⁹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 69.

²³⁰ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 340.

²³¹ BŞS, nr. 714, vr. 72-b.

verilmektedir. Paçası diz kapağının üzerinde kalmış, baldırı örtmeyen bir çakşır çeşididir²³². Çakşır erkek tereke kayıtlarında karşımıza çıkmıştır. Mor ve kırmızı renklerde olup aba, bogasi, sof ve çuka gibi kumaşlardan yapılmıştır. Bazı kayıtlarda ise çakşır diz çakşırı şeklinde geçmektedir.

Don, vücudu belden aşağıya topuklara kadar örten ve bacaklar için iki parçası bulunan, ten üzerine giyilen iç çamaşırıdır²³³. Sandal don, münakkaş don, zenne don, al don, kenarı keten don, alaca don, beyaz don, işleme don, dokuma don, sade don, telli don, darayi don, mütella don, münakkaş kılabledanlı don, beyaz don, gök don, benefiş don gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Zıbun, Eskiden kaftan altına giyilen kısa pamuklu gömlek anlamında kullanılmaktadır²³⁴. Kayıtlarda zıbun çeşitleri alaca zıbun, sarı zıbun, kırmızı bogasi zıbun, müstamel al darayi zıbun, mürre zıbun, beyaz zıbun, darayi zıbun, hatayi zıbun, al zıbun, cedit bogasi zıbun, atlas zıbun, sandal zıbun, beyaz zıbun, aba zıbun, çuka zıbun, mai çuka zıbun, kebe zıbun, zenne zıbundur.

Dizlik, dize kadar olan kısa don ve tumana verilen isimdir. Dizlik daima beyaz dimi kumaştan kesilip yapılmıştır. Ağ kısmı bol ve körüklüydü. Dizlik kısa bir don olup, diz kapaklarını örter, diz kapağından aşağıya sadece 3 ya da 4 parmak iner, baldırlar tamamen açıkta kalırdı²³⁵.

Çintiyan, kadınların belden aşağı giydikleri don türünden, paçası büzgülü geniş şalvardır²³⁶. Hem kadın hem de erkek terekelerinde karşımıza çıkmaktadır. Sandal ve hatayi kumaştan dikilmiş olup, mai, al ve sarı renkleri bulunmaktadır.

Şalvar, ekseri yünlü kumaştan ve kadınlarda bazen ipekten yapılan geniş üst donu olarak adlandırılmaktadır²³⁷. Şalvar kayıtlarda yünlü kumaş olan aba ve çukadan yapılmıştır. Mai ve beyaz renkleri bulunmaktadır.

Şal, her çeşit yünlü kumaştan ve ipeklilerden veya yün örgülerden yapılan bütün boyun ve omuz atkılarına bu isim verilmiştir²³⁸. Kayıtlarda aba şal ve kırmızı şal olarak geçmektedir.

²³² A. Ünlüyol, Aynı makale, s. 361.

²³³ R. E. Koçu, Aynı sözlük, s. 93.

²³⁴ M. Kütükoğlu, Aynı eser, s. 367.

²³⁵ R. E. Koçu, Aynı sözlük, s. 91, 92.

²³⁶ M. Z. Pakalın, Aynı sözlük, I, s. 375.

²³⁷ Ş. Sami, Aynı sözlük, s. 765, 766.

²³⁸ R. E. Koçu, Aynı sözlük, s. 213.

Balıkesir’de kullanılan diğer giyim eşyası ise başlıklardır. Bu başlıklar arasında takye, serpuş, dülbend, çenber, yaşmak, sarık, kavuk, başlık, destar, yemeni, mukaddem, çatki, puşi, kellepuş bulunmaktadır.

Takye, fes, külah, kavuk gibi herhangi bir serpuş altına giyilen ve başın terini emerek serpuşun kirlenmesini önleyen ince bezden yapılan baş kabıdır²³⁹. Erkek ve kadın terekelerinde görmekteyiz. Kayıtlarda şib takye, zenne takye, telli takye, yeşil şib takye şeklinde görülmektedir.

Serpuş, Ser baş puşi de giymek anlamında olup başa giyilecek baş kisvesi, başlık demektir²⁴⁰. Kadın terekesinde yer alan serpuşlar incilerle süslenmiştir. Şib, diba, çuka ve dibace kumaşlardan dikilmiştir.

Dülbend, ince beyaz bez, sarıklık bez anlamındadır. Günlük hayatta çeşitli yerlerde kullanılmıştır. Keten ve pamuk ipliğinden oluşuna, sık ve seyrek dokunuşuna göre çeşitleri bulunmaktadır²⁴¹. Cudi, nim dülbend gibi çeşitleri vardır.

Çember, boyun ya da alına bağlanan yemeni anlamındadır²⁴². Acem çember, yemeni çember, alaca çember, al çember, beyaz dülbend çember, beyaz çember, sim şeritli çember şeklinde çeşitleri bulunmaktadır.

Yaşmak, kadınların ferace giydikleri dönemlerde başlarını ve yüzlerini sardıkları beyaz örtüdür²⁴³.

Sarık, bir serpuş yani fes, külah, kavuk gibi baş kisvesi üzerine sarılan dülbend, ağabani veya şala denir²⁴⁴. Sarıklar beyaz sarık, nim sarık, yeşil sarık, bez sarık, sarık kavuk, dülbend sarık, altınbaş sarık, köse sarık ve buhari? Sarık şeklindedir.

Kavuk, içi pamuk dolu şişkince ve yüksek bir serpuşa verilen isimdir²⁴⁵. Kayıtlarda nefti ve yeşil renkleri mevcuttur.

Başlık, erkek terekelerinde görülmüş olup belgelerde aba başlık, çuka başlık şeklinde geçmektedir.

²³⁹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 220.

²⁴⁰ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 611.

²⁴¹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 98.

²⁴² R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 70.

²⁴³ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, III, s. 606.

²⁴⁴ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 202.

²⁴⁵ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 388.

Destar, başa giyilen fes, takke gibi şeyler üzerine sarılan sarık manasına gelmektedir²⁴⁶.

Yemeni, kadınların başlarına örttükleri alacalı boyalı, üzerine renkli çiçek resimleri basılmış ince bez ve yazma çembere denilmektedir. Önceleri Hind ve Yemen’de yapıldığı için bu isim verilmiştir. Daha sonra Türkiye’nin değişik yerlerinde de üretim yapılmıştır. Erkekler yemeniyi feslerin üzerine sarık biçiminde sarmışlardır²⁴⁷. Yemeni kayıtlarda bir giyim eşyası olarak geçtiği gibi kumaş olarak da geçmektedir. Balıkesir tereke kayıtlarından anlaşıldığı üzere yemeni hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır²⁴⁸.

Mukaddem, kalyoncuların, kalyon levendlerinin kırmızı fes, kırmızı keçeden levend külahı üzerine sardıkları saçaklı puşidir. Saçakları yüzün üzerine, kaşın gözün önüne yeniçeri civeleklerinin peçelerini andıracak şekilde sarkardı ve bu yüzden mukaddem adını almıştır²⁴⁹. Erkek terekelerinde sarı ve kırmızı mukaddem olarak iki rengi görülmüştür.

Çatki, kadınların başlarına örttükleri yemeniye denmektedir²⁵⁰. Terekelerde al, yeşil, telli ve sade gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Puşi, askerlerin giydikleri hafif sarığa verilen isimdir²⁵¹. Kellepuş ise takke anlamına gelmektedir. Kavuk altına giyilir ve kavuğun alın teri ile kirlenmesini önlerdi²⁵². 1 erkek terekesinde al kellepuş olarak yazılmıştır.

Ayağa giyilenler arasında mest, mest babuç, incili mest babuç, sarı zenne babuç, merdane babuç, yemeni babuç, terlik, beyaz sade terlik, çizme, kırmızı çizme, zenne çizme, merdane çizme, çedik, çedik babuç, edik ma babuç, babuç edik, iç edik, sırmalı didik, şam alaca didiktir.

Mest, tabanı ve yüzü yumuşak deriden yapılmış, incik kemiğinin üzerine kadar çıkan, ayağa çorap gibi giyilen, kısa konçlu, düğmesiz ve bağısız

²⁴⁶ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 431.

²⁴⁷ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 730.

²⁴⁸ BŞS, nr. 713, vr. 43-b, 78-b.

²⁴⁹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 176.

²⁵⁰ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 332.

²⁵¹ Ş. Sami, *Aynı sözlük*, s. 362.

²⁵² R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 152.

ayakkabıdır²⁵³. Değerlendirdiğimiz kayıtlarda mest babuç, incili mest babuç karşımıza çıkmaktadır.

Terlik, çorapsız giyilen hafif ayakkabıya verilen isimdir²⁵⁴. Ev içerisinde giyilen hafif bir ayakkabıdır. Tabanı köseleden üstleri deri, kadife, çuha, keçe, sırma ve inci işlemeli, yanları ve arkası tamamen açık olup ayağın sadece ön kısmını örtmektedir. Yanları ve arkası kapalı çeşidi de vardır. Kadın ve erkek terliği olarak da ayrılmaktadır²⁵⁵. Kadın terekesinde beyaz sade terlik olarak yazılmıştır²⁵⁶.

Çizme, ayağı bacak ile birlikte örten, koruyan ayakkabı, koncu baldıra hatta diz kapağına kadar çıkan uzun konçlu ayakkabıya verilen isimdir²⁵⁷. Kadın ve tereke kayıtlarında karşımıza çıkmıştır. Kırmızı çizme, zenne çizme, merdane çizme gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Çedik, eskiden kadın ve erkeklerin giydikleri, sarı sahtiyandan yapılmış kısa ve bol konçlu ayakkabıdır. Ayakkabı şeklinde olup altı da yumuşaktır. Üzerine aynı renkten pabuç giyilir ikisine birden çedik babuç adı verilmiştir²⁵⁸.

Babuç elimizdeki kayıtlarda sarı zenne babuç, merdane babuç, yemeni babuç, edik babuç olarak yazılmıştır. Edik, sefere gidilirken çedik üzerine giyilen çizmenin diğer ismidir²⁵⁹. İç edik ise, kısa konçlu ayakkabı, mest anlamındadır²⁶⁰. Edik ma babuç, babuç edik, iç edik şeklinde geçen ayakkabılara rastladık.

El-hac Mustafa ibn Hasan'ın²⁶¹ terekesinde 24 adet çizme, 10 adet zenne çizmesi, 6 çift köhne çizme, 40 adet babuç merdane bulunması el-Hac Mustafa'nın ayakkabıcı olabileceği izlenimi vermektedir.

Aynı şekilde karşımıza çıkan Yusuf Beşe ibn-i Nasuh'un²⁶² terekesinde 7 çift yemeni merdane, 10 çift sarı merdane, 38 çift sarı zenne babuç, 3 çift çizme, 11 çift terlik, 2 çift merdane çizme, 4 çift zenne çizme bulunmaktadır. Bunlara ek olarak 5 çift merdane gön, 24 çift zenne gönü, oğlak derisi, muşta, 14 çift merdane yemeni kalıbının bulunması Yusuf Beşe'nin de ayakkabıcı olabileceğini bize göstermektedir.

²⁵³ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 173.

²⁵⁴ Ş. Sami, *Aynı sözlük*, s. 400.

²⁵⁵ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 228.

²⁵⁶ BŞS. nr. 712, vr. 72-b.

²⁵⁷ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 77.

²⁵⁸ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 339.

²⁵⁹ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 505.

²⁶⁰ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 340.

²⁶¹ BŞS, nr. 713, vr. 82-a.

²⁶² BŞS, nr. 714, vr. 47-b.

Bayraktar Hüseyin bin Halil'in²⁶³ terekesinde 49 çift merdane babuç, 83 çift zenne babuç, 66 çift yemeni babuç bulunması Bayraktar Hüseyin'in de ayakkabıcı olabileceğini tereke kaydında yer alan bu eşyalardan anlayabiliyoruz.

Ziynet Eşyaları

Değerlendirmiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında çeşitli ziynet eşyaları ve aksesuarlara rastlanılmıştır. Belgelerde yer alan ziynet eşyalarının neler oldukları, ağırlıkları, özellikleri, kıymetleri ve bunların yapımında kullanılan malzemelerden bahsedilmiştir. Ziynet eşyaları arasında küpe, bilezik, burma, yedek, zülüflük, şerifi altın, hatem, inci, istefan ve yüzük bulunmaktadır.

Her dönemde olduğu gibi yine kadınların vazgeçilmez takılarından biri olan küpeler altın, sim, inci, zümrüt gibi değerli maden ve taşlardan yapılmıştır. İncili altın küpe²⁶⁴, altı ayaklı altın küpe²⁶⁵ gibi küpelerin özelliklerine de yer verilmiştir. Küpe, ziynet eşyası bulunan 31 kadın terekesinden 23'ünde yer almıştır. Küpelerin fiyatları yapılmış olduğu malzemeye göre değişiklik göstermektedir. Küpelerin fiyatları 3 sümün ile 30 guruş arasında değişmektedir. Küpeler içerisinde en pahalı olanı zümrüt küpedir.

Zülüflük bu takıya sadece altı kadın terekesinde rastlanılmış olup sadece inci ve simden yapılmıştır.

Yüzük hem kadın hem erkek tereke kayıtlarında karşımıza çıkmaktadır²⁶⁶. Yüzükler altın, pirinç, sim gibi madenlerden yapılmıştır. Bunun yanı sıra yine yüzük tarzında olan hatem karşımıza çıkmaktadır. Hatem, mühür, üzeri mühürlü olan yüzük demektir²⁶⁷. Yine hatem de hem erkek hem de kadınlar tarafından kullanılmıştır. Hatem; yakut, altın, sim, yemeni gibi değerli taş ve madenlerden yapılmıştır.

Kadınlar tarafından tercih edilen takılardan biri olan bilezik ve bunun çeşitleri kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'da bilezik şekillerini birbirinden ayırmak için çeşitli kelimeler kullanılmıştır. Tellerin bükülmesi ile yapılmış olan bileziklere burma, diğer bazı çeşitlerine de yedek adı verilmiştir. Özellikle yedek

²⁶³ BŞS, nr. 715, vr. 73-b.

²⁶⁴ BŞS, nr. 713, vr. 78-b.

²⁶⁵ BŞS, nr. 714, vr. 60-b.

²⁶⁶ BŞS, nr. 713, vr. 14-a, 109-b, nr. 714, vr. 8-a, 46, 67-a, nr. 715, vr. 6-b.

²⁶⁷ F. Devellioğlu, *Aynı sözlük*, s. 339.

Anadolu’da çok yaygındır²⁶⁸. Elimizdeki kayıtlarda bilezik çeşidi olarak burma ve yedek cinsine rastlanılmıştır. Altın bilezik 14 guruş ile 80 guruş arasında değişmektedir. Altın burma 28 guruş, burma sim bilezik ise 2 guruştur.

Bilezik 31 kadından 15’inin terekesinde bulunmaktadır. Belgelerde bilezikler altından yapılmış olup, sadece bir tereke kaydında sim bileziğe rastlanılmıştır. Üç erkek terekesinde de bilezik bulunmaktadır. Yine kayıtlarda burma isimli takı yer almaktadır. Burma sadece üç kadın terekesinde burma sim bilezik ve altın burma şeklinde²⁶⁹ geçmektedir. Yedek de kayıtlarda inci yedek şeklinde belirtilmiştir.

Bunun yanı sıra kadın terekelerinde altın sadece ziynet eşyası olarak değil nakit para olarak da karşımıza çıkmaktadır. 16 kadın tereke kaydında altına rastladık. Örneğin Hava Hanım’ın terekesinde 88 guruş değerinde 39 adet şerifi altını, Fatma Hanım’ın ise 27 guruş değerinde 12 adet eşrefi altını bulunmaktadır²⁷⁰. Altınlar incelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında karşımıza adet ya da miskal olarak çıkmış nadiren de olsa top, dane şeklinde belirtilmiştir.

İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında bulunan inci hem nakit hem de ziynet eşyalarında bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. İnci genellikle miskal olarak ölçülmüş olup sadece bir tereke kaydında “inci bir miktar” şeklinde kaydedilmiştir. İncilerin en makbulleri findık büyüklüğünde, yuvarlak ve pürüzsüz olan incilerdir ki buna hürmüz incisi, en küçük boylarına da hurda inci adı verilmektedir. Gerçek incinin hurda olanı da kıymetlidir. Bunlar inci piyasasında sedefinin cinsine ve boylarına göre kıymet almışlardır²⁷¹. Değerlendirmiş olduğumuz bazı kayıtlarda inci, “hurda inci” şeklinde geçmektedir²⁷².

Elimizdeki kayıtlarda altın istefan, altın bukağı, altın saçbağı, sim endiş, bazubend, sim saçbağı, altın sorguç, incili saçlık, yaldızlı saçbağı, incili saçbağı, sim tılsım gibi ziynet eşyaları ve aksesuarlar kadınlar tarafından tercih edilmiştir. Bu kişisel eşyalardan bazıları yarı değerli madenler ile yapıldığı için ziynet eşyası olarak da saymak mümkündür.

²⁶⁸ B. Ögel, *Aynı eser*, V, s. 257-258.

²⁶⁹ BŞS, nr. 713, vr. 81-b, nr. 715, vr. 11-b, 13-a.

²⁷⁰ BŞS, nr. 712, vr. 68-b, nr. 713, vr. 80-b.

²⁷¹ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 133.

²⁷² BŞS, nr. 711, vr. 75-b, nr. 713, vr. 109-b.

Erkek tereke kayıtlarında karşımıza çıkan ziynet eşyaları ise bilezik, küpe hatem, yüzük, şerifi altın, eşrefi altın, , altın, frengi altındır. 2 erkek tereke kaydında bilezik²⁷³, yine 4 erkek tereke kaydında küpe²⁷⁴ kaydedilmiştir.

Erkekler genellikle ziynet eşyası olarak yüzük ve bunun farklı bir çeşidi olan hatem kullanmışlardır. Hatemler yakut, yemeni, altın, sim gibi değerli taş ve madenlerden yapılmıştır. 4 erkek terekesinde hatem bulunmaktadır. Bir erkek terekesinde simden yapılmış yüzük vardır. Genellikle erkek terekelerinde ön plana çıkan nakit para yerine de geçebilecek olan altınlar mevcuttur. 18 erkek tereke kaydından 11'inde altın bulunmaktadır. Bunlar şerifi altın, eşrefi altın, frengi altın şeklinde kaydedilmiştir.

Karaoğlan Mahallesi'nde ikamet eden el-Hac Ali Beşe²⁷⁵ hac şerifinde Mekke-i Mükerrreme'de vefat edince kendisine hacda yoldaş olan el-Hac Mehmed, el-Hac Ali Beşe'nin eşyalarını varislerine getirmiş ve bu eşyalar arasında 75 adet frengi altın, 18 adet ... altın, 7 adet de şerifi altın bulunmaktadır. Demek ki el-Hac Ali Beşe hacca giderken bu altınları nakit olarak kullanmak için yanında götürmüş olabileceği düşünülebilir.

Aksesuarlar

Balıkesir tereke kayıtlarından yola çıkarak kişilerin kullanmış oldukları aksesuarlara yer verilecektir. Bele bağlanan aksesuarlar arasında kuşak, kemer, çapraz ve uçkurdan bahsedilecektir.

Bu dönemde hemen hemen her tereke kaydında kuşak görmekteyiz. Bunların başında ağırlıklı olarak sim kuşak gelmektedir. Bu kuşaklar hem kadın hem de erkekler tarafından tercih edilmiştir. Kuşaklar sim kuşak, ön sermeli kuşak, bez kuşak, incili kuşak, sim kemer kuşak, sim dolama kuşak, sırmalı kuşak, yaldızlı sim kuşak, car kuşak, sarı kuşak, mor kuşak, fıstıki kuşak, pirinç kuşak, kayış kuşak, mısırî şed, helali kuşak, sof kuşak, şal kuşak, tiftik kuşak, sırmalı kabulene kuşak, yeşil kuşak, kırmızı Sakız kuşağı, Bursa kuşağı ve Halep kuşağıdır. Bu dönemde kuşağa ek olarak kemer kullanılmış fakat kuşak kadar rağbet görmemiştir.

²⁷³ BŞS, nr. 711, vr. 75-b, nr. 715, vr. 29-b.

²⁷⁴ BŞS, nr. 713, vr.81-b, nr. 714, vr. 4-b, 58-a, nr. 715, vr. 31-a.

²⁷⁵ BŞS, nr. 714, vr. 3-a.

Belgelerden hareketle karşımıza çapraz isminde bir kuşak çeşidi çıkmaktadır. Çapraz, eskiden kuşak üzerine takılan halkalı silahlık veya cebe maden kuşak olarak kullanılan bir kelimedir²⁷⁶. Çapraz sadece bir erkek tereke kaydında karşımıza çıkmıştır.

Uçkur ise don ve şalvarlığı bele bağlamak amacıyla uçkurluğun içine geçirilen uzun kuşağa verilen isimdir²⁷⁷. Münakkaş uçkur, telli uçkur gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Bele bağlanan aksesuarlar dışında bu dönemde yaygın olarak kıyafetleri daha şık göstermeye yarayan düğmeler göze çarpmaktadır. Bu düğmeler arasında sim düğme, incili sim düğme, gümüş düğme, pul mercan düğme, çerkezî düğme, beyaz düğme, kemik düğme gibi çeşitleri bulunmaktadır. Düğmeler çoğunlukla kadın terekelerinde ön plandadır. Kadınlar kıyafetlerini süslemek amacıyla simli düğmeleri daha çok tercih etmişlerdir.

Ev Eşyaları

Ev eşyalarının en az aile yaşamında barınma ihtiyacını karşılayan ev kadar önemli olduğu bir gerçektir. Eşyaların çeşitliliği ve sayısı, kişinin veya ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumunu gösterdiği gibi hayat tarzını da yansıtmaktadır²⁷⁸. Tereke kayıtlarında yer alan ev eşyaları Osmanlı toplumunda yaşamış kişilerin yaşam tarzları hakkında bize fikir vermektedir. Değerlendirdiğimiz tereke kayıtlarında Balıkesir evlerinde kullanılan çeşitli eşyalar, bunların özellikleri ve kullanım alanları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Yer döşemeleri

Balıkesir tereke kayıtlarında yer alan yer döşemeleri arasında; kilim, zili kilim, halı, kaliçe, keçe, hamam döşemesi ve valense yer almaktadır.

Kilim, ince ve tüysüz halı demek olup uzun ve kıllı olana ise zili adı verilmiştir²⁷⁹. Balıkesir’de yer döşemeleri içerisinde en sık kullanılan eşya kilimdir.

²⁷⁶ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, I, s. 325.

²⁷⁷ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, III, s. 541.

²⁷⁸ Ö. Demirel, M. Tuş, A. Gürbüz, Aynı makale, s. 706.

²⁷⁹ B. Ögel, *Aynı eser*, III, s. 167.

207 tereke kaydının 106'sında kilim yazıldığı görülmektedir. Kayıtlarda kilimin özelliklerine yer verilmiş olup, eski ve yeni oluşuna göre; köhne, müstamel, cedit, dokunuşa göre; çuka kenavir, sandal, çubuk, zili, çul, ait olduğu yere göre Türkmenî, rengine göre; alaca, kırmızı, sarı, mai şeklinde ifade edilmiştir. Kilimlerin fiyatı 1 rub ile 10 guruş arasında değişmektedir.

Kilimden sonra Balıkesir'de yaygın olarak kullanılan yer döşemesi kaliçedir. Kaliçe, küçük halı, seccade anlamlarına gelmektedir²⁸⁰. Balıkesir tereke kayıtlarında halı ve kaliçe terimleri geçmektedir. Bunlar, büyüklük ve bölgesel olarak haliçe, kaliçe ve halı olarak değişik şekillerde telaffuz edilmişlerdir. Ayıntap, Amasya, Kayseri ve Sivas bölgelerinde “halı”, Diyarbakır, Ankara, Manisa bölgelerinde ise “haliçe” ve “kaliçe” şeklinde kaynaklarda geçmektedir. Halının yaygın olarak kullanımı batıdan doğuya doğru gittikçe artmıştır. Yünden dokunmuş olan halının kullanımının üretim merkezleri ve iklim şartları ile yakından ilişkili olduğu şeklinde yorum yapılabilir²⁸¹. Balıkesir tereke kayıtlarında da halı kelimesine göre kaliçe adı daha çok kullanılmıştır.

Halı; hasır, keçe ve kilim gibi bir yaygı çeşidiydi²⁸². Halı, kilim kadar yaygın olmamakla birlikte sadece dokuz tereke kaydında karşımıza çıkmaktadır²⁸³. Bunlardan yedisi erkek ikisi kadın terekesidir. Kaliçe ise kilim gibi yaygın olarak kullanılan bir döşemedir. Kaliçeler büyüklüklerine göre sagır ve kebir kaliçe, kullanım alanlarına göre ise orta ve yan kaliçe, yeni ve eski oluşlarına göre cedit ve müstamel olarak ifade edilmişlerdir. Acem kaliçesi, minder kaliçesi, alaca kaliçe, oda döşemesi kaliçe, döşeme kaliçe, yemeni kaliçe gibi çeşitleri vardır.

İncelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında keçe çok az kullanılmıştır. Keçe, iplikten dokunmamış, yün veya kıldan ıslatılarak dövülmek suretiyle yapılan kaba ve kalın kumaş olup, en kaba olanına kebe adı verilmiştir²⁸⁴. Kayıtlarda keçe üretildiği yere göre Selanik keçesi, kullanıldığı yere göre yan keçe, orta keçe adını almıştır. Kebe ise sarı kebe, sırmalı kebe olarak yazılmıştır.

Bir başka yer döşemesi ise valensedir. Valense, mevcut sergi unsurlarının üzerine çeşitli amaçlarla ilave edilerek serilen yünden dokunmuş ve küçük ebatta

²⁸⁰ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, s. 151.

²⁸¹ Ö. Demirel, M. Tuş, A. Gürbüz, *Aynı makale*, s. 707-708.

²⁸² B. Ögel, *Aynı eser*, III, s. 147.

²⁸³ BŞS, nr. 711, vr.74-a, nr. 713, vr. 60-b, 81-b, 96-a, 98-b, nr. 714, vr. 7-b, 8-b, 57-a, 58-a.

²⁸⁴ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 152.

olan bir dokuma çeşididir²⁸⁵. İnceleri örtü ve yatak çarşafı olarak kabaları ise at örtüsü gibi kullanılmaktadır²⁸⁶. Valense, şeritli kırmızı valense, mai valense, kırmızı valense, beyaz valense şeklinde kayıtlarda geçmektedir. Ayrıca kayıtlarda hamam döşemesi karşımıza çıkmıştır.

İncelemiş olduğumuz dönemde Batılılaşma hareketlerinin yoğun olduğu dönemlerden itibaren bulunan koltuk, kanepeler gibi mobilyaların yer almadığı Osmanlı evindeki dekorasyonu, halı ve kilim gibi sergilerin yanı sıra minder, yastık ve perde gibi diğer eşyalar tamamlamaktadır. Osmanlı evinde günlük yaşamın vazgeçilmez unsurları arasında minder ve yastık yer almaktadır²⁸⁷.

Balıkesir tereke kayıtlarında minder ve onun bir çeşidi olan mak'addan bahsedilmektedir. Belgelerde minder çeşidi olarak sadece köhne kırmızı minder yazılmış olup mak'ad daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Mak'adlar aba, seraser, mürre, çuka, Venedik atlas ve basmadan yapılmış olup kırmızı ve sarı renkler tercih edilmiştir.

Yastıklar ise, sadece yatmak için bir araç olmayıp, sırt yaslamak için ya da odada ev dekorasyonunu tamamlamak için bir aksesuar niteliğindedir. Yastıklar kumaş özelliklerine göre beledi, seraser, kadife, çatma, dokuma, darayi, sireng, alaca, yemeni, bez gibi kumaşlardan yapılmıştır. Yastıklara işleme, tel, sırma, inci, mutalla (yaldız) gibi detaylar katılarak daha gösterişli hale getirilmişlerdir. Yastıklar kullanım alanlarına göre yüz yastığı, oda yastığı şeklinde ifade edilmişlerdir. Yapıldığı yere göre ise Bursa yastığı adını almıştır. Yastıkların kirlenmesini önlemek için yastık yüzleri kullanılmıştır.

Yatak Takımları

Osmanlı ailesinde her evin zarurî ve temel ihtiyaçlarından olan yatak takımları, geceleri serilip üzerinde uyku ihtiyacı karşılandıktan sonra, gündüzleri ise toplanarak yüklüklere kaldırılırdı. Böylece, Osmanlı evinde, ev halkının içinde yaşadığı tüm odalar, bir anlamda eski Türk konar-göçer kültürünün de etkisiyle ihtiyaca göre açılıp yayılan ve toplanan niteliktedir²⁸⁸. Buna göre Balıkesir tereke

²⁸⁵ Ö. Demirel, M. Tuş, A. Gürbüz, Aynı makale, s. 709.

²⁸⁶ Ş. Sami, *Aynı sözlük*, s. 1498.

²⁸⁷ Ö. Demirel, M. Tuş, A. Gürbüz, Aynı makale, s. 709.

²⁸⁸ Ö. Demirel, M. Tuş, A. Gürbüz, Aynı makale, s. 710.

kayıtlarında yatak takımı olarak döşek, yorgan, çarşaf gibi yatak ve yaygı takımları yer almaktadır.

Üretildiği yerin adını alan Bursa döşeği, Tire döşeği, Halep döşeği gibi döşek çeşitleri karşımıza çıkmıştır. Döşekler kumaş olarak beledi, seraser ve keçeden dikilmiştir. Döşekte renk olarak sarı ve gök renk tercih edilmiştir. Döşek içi ve döşek yüzü de mevcuttur.

Yorgan, beledi, seraser, şib, yemeni, sireng, hatayi, sandal ve diba gibi ağırlıklı olarak kumaşlardan yapılmıştır. Kayıtlarda üretildiği yerin adını alan Uşak yorganı karşımıza çıkmıştır. Yorganı koymak için yorganlık, Tokat ve Acem yorganlığı ayrıca yorgan başı, yorgan yüzü de kayıtlarda yer almaktadır. Yorganlarda sarı ve yeşil renk kullanılmış olup telli, işlemeli yorganlar da vardır.

Çarşaf, kayıtlarda genellikle “çarşep” olarak kaydedilmiştir. Çarşaf çeşitleri alaca çarşaf, beyaz çarşaf, münakkaş çarşaf, al darayi çarşaf, keten çarşaf, işleme çarşaf, al sandal çarşaf, kenarlı çarşaf, bogasi çarşaf, sarı darayi çarşaf, ipekli çarşaftır.

Diğer ev eşyalarına bakacak olursak sandık, bohça, perde, çekmece, dolap ve süpürge gibi eşyalar dikkat çekmektedir. Sandık ve bohça genellikle yaygı takımlarının konulduğu eşyalar olabilmektedir. Çünkü bu döneme bakıldığında dolap gibi eşyaların birkaç tereke dışında kullanılmadığı görülmüştür.

Sandık, eski Türk evlerinin en değerli eşyalarından biri durumundaydı²⁸⁹. Kişiler eşyalarını sandıklara derli toplu bir şekilde koymaktadırlar. Kayıtlarda sandıklar sepet sandık, tahta sandık, ayaklı sandık, büyük sandık, küçük sandık, köhne sandık şeklinde geçmektedir.

Bohça Türklerin günlük ev hayatı ile kültüründe bohçanın çok önemli bir yeri vardır. Büyükanelerin hatıraları, kızların çeyizleri hep bohçaların içinde saklanırdı. Sandıkları bir yerden bir yere taşımak güç olduğu için hafif bohçalar çok daha değerli bir yere sahiptiler²⁹⁰.

Bohça Balıkesirde yaygın olarak kullanılan bir ev eşyasıdır. Balıkesir’de bohçalar, münakkaş boğça, gök boğça, hatayi boğça, işleme darayi boğça, sandal boğça, basma kırmızı hare boğça, alaca boğça, işleme boğça, darayi boğça kılabdanlı

²⁸⁹ B. Ögel, *Aynı eser*, III, s. 283.

²⁹⁰ B. Ögel, *Aynı eser*, III, s. 275.

boğça, sırmalı kutni üzerine işleme boğça, yeşil kılabledanlı boğça, müstamel telli boğça, al telli boğça, morlu boğça, sireng boğça, beyaz boğça, kırmızı bogasi boğça, al telli boğça, alaca sandal boğça, sarı darayi boğça, bez boğça, dokuma boğça, mor zincir bab boğça, keremsud boğça, mütella boğça, mürre boğça, münakkaş yeşil boğça, ipekli saçaklı boğçadır.

Ev eşyalarından biri olan perde ev dekorasyonunun bir parçasıdır. Kayıtlarda nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşit olarak beledi perde, kılabledanlı yeşil perde, kapı perdesi, kırmızı ocak perdesi, işleme kapı perdesi, münakkaş perdedir.

Diğer ev eşyaları ise çekmece, dolap, şamdan ve süpürgeci. Ayrıca evlerde aydınlatma aleti olarak, fanus, mum ve fener kullanılmıştır.

İbadet eşyaları olarak karşımıza seccade ve tesbih çıkmaktadır. Seccadeler, yemeni seccade, geyik derisi seccade, kaliçe seccade, al çuka üzerine işleme seccade, çukadan seccade, halı seccade²⁹¹ tesbihler ise kalembeki tesbih, mercan tesbih, ağaç tesbih²⁹² dir.

Kişisel Eşyalar

Tereke kayıtlarında bazı kişilerin kişisel eşyalarına rastlanmıştır. Bunlar arasında el-Hac Mehmed'in demir iskemlesi²⁹³ örnek oluşturmaktadır. Yine kayıtlarda yer alan el-Hac Mir Alişan'ın²⁹⁴ kişisel eşyaları arasında sancak kesesi, tabl kesesi, bir alem, bayrak ve sancak, dürbün, tuğ ve tirkeş gibi eşyaların yer alması onun asker olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sedefli çekmece, sedefli divid, kaplan postu, yelpaze, matara, çalar saati, saat kesesi diğer eşyalarıdır. Mehmet Ali'nin²⁹⁵ pirinç divid, sim divid gibi yazı yazmak için kalemleri, ayrıca kebir ve sagir kum saatleri bulunmaktadır. el-Hac Muharrem Ağa'nın ise akreb saati göze çarpmaktadır²⁹⁶.

²⁹¹ BŞS, nr. 712, vr. 64-a, 89-b, nr. 713, vr. 6-b, 78-b, nr. 714, vr. 72-b.

²⁹² BŞS, nr. 711, vr. 79-b, nr. 715, vr. 6-b.

²⁹³ BŞS, nr. 711, vr. 81-a

²⁹⁴ BŞS, nr. 712, vr. 89-b.

²⁹⁵ BŞS, nr. 713, vr. 8-b.

²⁹⁶ BŞS, nr. 712, vr. 89-b, nr. 713, vr. 8-b, nr. 714, vr. 57-a.

Temizlik Eşyaları

Bahsetmiş olduğumuz eşyaların yanısıra ev eşyaları kategorisinde değerlendirebileceğimiz temizlik eşyaları bulunmaktadır. Yağlık, destimal, peşkir, makrama, havlu, peştamal, futa, silecek, hamam rahtı, hamam gömleği, hamam ihramı, hamam kesesi, lif, leğen, ibrik ve tas temizlik eşyalarındandır.

Yemek esnasında veya sonrasında yağlık, destimal, peşkir ve makrama gibi temizlik eşyaları kullanılmaktadır. Yağlık, eskiden kullanılan büyükçe mendildir. Eskiden yemekten sonra el ve ağız bu mendille silinmesinden dolayı yağlık denilmiştir²⁹⁷. Yağlık, nakış yağlık, telli yağlık, yağlık makreme, yağlık bezi olarak kayıtlarda geçmektedir. Destimal ise, el silecek şey, el bezi, yağlık, peşkir anlamlarına gelmektedir²⁹⁸. Destimal sadece bir kadın terekesinde yer almıştır²⁹⁹.

Peşkir ve makramalara gelince bunlar havlu ve peçete vazifesini görecek şekilde kullanılmış olan örtülerdir³⁰⁰. Peşkir ve makrama yemek esnasında üzerini örtme ve el silmek için kullanıldığı gibi bazı kayıtlarda ise havlu gibi kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Kayıtlarda peşkirin çeşitlerine rastlanılmıştır. Bunlar münakkaş peşgir, münakkaş çuka peşgir, berber peşkiri, nakışlı peşgir, sofr peşkiri, dolama peşgir, dokuma peşgir, bez peşgir, hamam peşgiri, telli peşkir, işleme peşgir, saçaklı peşgir, iplik kenarı peşgir ve alaca peşgir şeklindedir.

Makrama ise, bogasi makrama, havlu makrama, münakkaş makrama, çul makrama, baş makraması, beyaz makrama, işleme makreme, kılabledanlı makreme sırmalı makreme, yağ makremesi, şerit makreme, çekme makreme, yağlık makreme beyaz sırmalı makreme, beyaz baş makremesi, mütella makreme, bürüncük telli makreme, münakkaş el makremesi, telli makreme, penbe bezi makreme şeklindedir.

Kayıtlarda kişilerin banyodan çıktıktan sonra kullanmış oldukları hamam gömleği ve hamam ihramı gibi eşyalar da yer almıştır.

Bele bağlanan ve vücudu örtmeye yarayan beze peştamal³⁰¹, bir iş yaparken veya hamamda bele bağlanan ipek peştamala ise futa adı verilmektedir³⁰². Balıkesir tereke kayıtlarında peştamal beş erkek ve sekiz kadın terekesinde geçmekte olup

²⁹⁷ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 722.

²⁹⁸ R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 88.

²⁹⁹ BŞS, nr. 711, vr. 87-b.

³⁰⁰ M. Kütükoğlu, *Aynı eser*, s. 75.

³⁰¹ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 547.

³⁰² R. E. Koçu, *Aynı sözlük*, s. 119.

sadece bir kadın terekesinde işleme peştamal şeklinde belirtilmiştir. Futa ise özellik olarak beyaz futa ve kırmızı futa olarak kaydedilmiştir.

Silecek, Bursa işi işlemeli hamam havlusuna verilen isimdir³⁰³. Silecek terekelerde çok az bulunmaktadır. Yine silecek gibi havlu da çok az tereke kaydında geçmektedir. Bunlar tepe havlusu, kırmızı bogasi havlu, hamam havlusu şeklinde ifade edilmiştir.

Çamaşır yıkamak için leğen ve muhtemelen bunun üzerini kapatmak amacı ile leğen kapağı kullanılmıştır. Leğen, hamam leğeni olarak da kayıtlarda geçmiştir. Yine temizlik malzemelerinden biri olan ibrik genellikle leğen ile birlikte yazılmıştır. İbrik çeşidi olarak el ibriğini söylemek mümkündür. Kayıtlarda tas da geçmektedir. Tas, hamam tası şeklindedir. Diğer temizlik malzemeleri ise hamam rahtı, lif ve siyah hamam kesesidir.

Su ve hamam tası olarak kaydedilenler özellikle temizlik için kullanılmaktadır. Taslardan dökülen su ile vücudun kiri keselerle çıkarılırdı. O açıdan hamam keseleri beden temizliği için kullanılan önemli eşyalardandı. Hamamda herhangi bir şeyin yıkanmasında pis suyun vücuda ve temiz giyeceklerle sıçramaması için hamam gömleği kullanılmıştır³⁰⁴.

Tereke kayıtlarında temizlik malzemesi olarak sayabileceğimiz sabun yer almaktadır. Sabun hem hamam eşyaları içerisinde hem de temizlikte önemli bir yere sahiptir. Sabun hamamda banyo yapmanın dışında genellikle el yüz ve çamaşır yıkamaya yarayan bir temizlik maddesidir. Kapaklı leğenlerde sabunların konulması için özel bir yer bulunmaktadır³⁰⁵. Yine kayıtlarda kişisel temizlik maddesi olarak sayabileceğimiz misvak yer almaktadır. Misvak dişleri temizlemek için kullanılan bir maddedir.

Mutfak Araç Gereçleri

Belgelerde karşımıza çıkan mutfak araç gereçleri arasında bıçak, bakraç, evani, kazgan, tabe, tas, sahan, kahve ibriği, harani, tepsi, tencere, nalbeki, el değirmeni, kahve değirmeni, saç ayak, maşa, güğüm, tekne, kumkuma, filcan, lenger,

³⁰³ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 617.

³⁰⁴ Temel Öztürk, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Bazı Tereke Kayıtlarındaki Temizlik Malzemeleri”, *Temizlik Kitabı*, İstanbul, s. 294.

³⁰⁵ T. Öztürk, Aynı makale, s. 293.

havan, sini, sofraya, maşrapa, çanak, yağ bakırı, kapak, kavgir, tahta yadığaç, kaşıklık, kaşık, bardak, kase, sitil, yağdan, şiş, satır ve kalbur gözer yer almaktadır. Mutfak malzemelerinin yapımında bakır, tunç, ağaç, taş, tahta, cam gibi farklı malzemeler kullanılmıştır.

Kazgan, harani, sahan, tencere, tabe gibi kap kacaklar yemek pişirmede kullanılmıştır. Bazı kayıtlarda bu kap kacaklara genel olarak evane-i nühasiye adı verilmiştir. Evânî her türlü kap kacak anlamına gelmektedir³⁰⁶. Bakır ve tunçtan yapılmış evani çeşitleri vardır. Kayıtlarda geçen kap kacak çeşitleri sagir kazgan, kebir kazgan, yağ haranisi, ayaklı sahan, lenger sahan, oyuk sahan, tunç sahan, sahan kapağı, kapaklı tencere şeklindedir. Tabe, tava demektir³⁰⁷. Belgelerde kullanım alanlarına göre tabe, el tabesi, bekmez tabesi, helva tabesi, lokma tabesi şeklinde kullanılmıştır.

Lenger, çanak, kase, havan ve nalbeki çoğunlukla yemeklerin yenildiği aşamada kullanılmıştır. Lenger, geniş kenarlı büyük, yayvan bakır yemek kabı veya toprak tabak anlamına gelmektedir. Pilav gibi pişmiş yemekler lenger içerisinde sofraya getirilir ve bunun içerisinde yenirdi³⁰⁸. Lengerin yassı olan bir çeşidi vardı. Çanak çeşitleri olarak ise Eyüp çanağı, ağaç çanak şeklinde kayıtlarda geçmektedir. Havan bir kap çeşidi nalbeki ise tabaktır. İkisinin de tunç maddesinden yapılmış çeşidi vardır.

Su taşımaya, muhafaza etmeye veya ateş üzerine koyup su ısıtmaya yarayan güğüm, kumkuma, sitil, dağar, desti ve küp gibi araç gereçler kullanılmıştır. Kumkumalar yapıldıkları malzeme ve kullanım yerlerine göre bakır kumkuma ve zenzem kumkuması adını almışlardır. Yine süt gibi şeyleri koymak ve bunu kaynatmak için kullanılan küçük bir kap olan bakraç³⁰⁹ bulunmaktadır. Kayıtlarda rastladığımız bir diğer mutfak eşyası ise yiyeceklerin sunumunda kullanılan tepsidir. Kayıtlarda börek tepsisi, bakır tepsisi, kahve tepsisi, delikli tepsisi, tunç tepsisi ve kebab tepsisi şeklinde çeşitleri bulunmaktadır. Tepsilerin bu şekilde kaydedilmiş olması kişilerin o dönemde ne tür yiyecekler yediklerini bize göstermektedir. Yine tepsisi ile benzer özellikler taşıyan sini de bu dönemde kullanılmış kayıtlarda bakır sini, ağaç sini şeklinde geçmiştir. Sini ve tepsisi ailenin bir arada yemek yediğinin bir kanıtıdır.

³⁰⁶ Priscilla Mary Işın, *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 112.

³⁰⁷ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 656.

³⁰⁸ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 429.

³⁰⁹ P. M. Işın, *Aynı sözlük*, s. 113.

Su ve sulu şeyler içmeye yarayan tas ve bardak çeşitleri bulunmaktadır. Hoşab tası, cam tas, kapaklı tas, tunç tas, su tası, bardak, ağaç bardak kullanılmıştır. Bu dönemde bardak tereke kayıtlardan anlaşılacağı üzere az karşımıza çıktığı için bu dönemde bardağın halk arasında çok yaygın olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca kayıtlarda kaşık, ağaç kaşık, kaşıklık ve bıçak da karşımıza çıkmaktadır.

Buğdaydan un elde etmek için el değirmeni, unu elemek için kalbur gözer, hamur yoğurmak için tekne gibi araç gereçler kullanılmıştır. Yine kahvenin yapımında suyu koymak için kullanılan kahve ibriği, kahve çekirdeklerinin öğütülmesinde kahve değirmeni ve kahvenin sunumunda kullanılan fincanlar ve kahve tepsisi yer almıştır. Bu fincanlar Ka'be fincanı ve Kütahya fincanı, kahverengi fağfur fincanıdır. Ayrıca fincanları muhafaza etmek için fincan zarfı bulunmaktadır.

Ayrıca el ibriği, saç ayak, yağ haranisi, yağ bakırı, maşrapa, kapak, kefgir tahta yasdığaç, maşa, sitil, yağdan, şiş, satır, et satırı, sofras, leğence gibi mutfak araç gereçleri kullanılmıştır.

Gıda Maddesi ve Hububat

207 tereke kaydı içerisinde 112 kişide gıda maddesi ve hububat yazılmıştır. İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında karşımıza çıkan gıda maddeleri ve hububat şu şekildedir.

Gıda maddesi un, yağ, pekmez, bulama, üzüm turşusu, zeytinyağı, bulgur, tarhana, sarımsak, nişasta, sade yağı, reçel, badem, beyaz tuz, biber, üzüm, peynir, incir, saf asel, zeytin, şirugan ve çoğuştür.

Bazı gıda maddeleri konuldukları kaplar ile birlikte yazılmıştır. Bulgur ma'a desti, nişasta ma'a desti şeklindedir.

Hububat ise, hinta, erzen, şair, alef, kabluca, nohut, burçak, dakik, bulgur, çavdar, yulaf, susam, darı, buğday, mercimek, arpa, pirinç, çeltik ve bakladır.

Hinta kayıtlarda der anbar hinta, mezru hinta ve buğday olarak yazılmıştır. Hintanın yani buğdayın çok olmasının sebebi kişilerin bunlardan un elde ederek ekmek ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin yanısıra tarhana ve bulgur yapımında da kullanmaktaydılar. Hintadan başka kayıtlarda rastlanılan hububatlar arasında şair

(arpa), alef (saman), burçak ve kabluca yer almaktadır. Arpa, alef, mısır, burçak, darı ve kabluca hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

Hububatlarda ölçü birimi olarak kile ve kıyye kullanılmıştır. Ayrıca hububatlar mezru yani ekilmiş, der anbar (anbarda) şeklinde kayıtlarda yazılmıştır.

Balıkesir tereke kayıtlarından anlaşıldığına göre burada tarım ve hayvancılık paralellik göstermektedir. Çünkü hububatin yer aldığı tereke kayıtlarında hayvanlara da rastlanılmıştır.

Hayvanlar

İncelemiş olduğumuz tereke kayıtlarında Balıkesir’de sığır (inek, buzağı, dana, öküz, tosun, düve) su sığırı, malak, sarı boğa?), manda, camus, at, koyun, keçi, eşek, deve, arı, tavuk gibi hayvanlar bulunmaktadır.

132 kişinin tereke kaydında hayvan bulunmaktadır. Bunlardan 41’i köyde, 87’si şehirde, biri ise handa yaşamaktadır. Üç kişinin de nerede yaşadığı belirtilmemiştir. Köyde yaşayanların 38’i erkek, üçü kadın, şehirde yaşayanların 77’si erkek, 10’u kadındır. Handa yaşayan bir kişi, nerede yaşadığı bilinmeyen üç kişi de erkektir. Değerlendirmiş olduğumuz kayıtlar bize şehirde yaşayıpta hayvancılık yapanların da var olduğunu göstermiştir.

Balıkesir’de büyükbaş hayvan olarak sığır cinsi önemli bir yer tutmaktadır. Sığır cinsi kayıtlarda “karasığır” olarak geçmektedir. İnek, buzağı, dana, öküz, tosun, düve türleri çoğunluktadır. Manda, malak, camus, su sığırı ve boğa diğer büyükbaş hayvanlar arasındadır. Sığır cinsi çoğunlukla toprağı sürmek için kullanılmıştır. Bunu terekelerde yer alan kişilerin hayvancılığın yanısıra tarım ile uğraştığını gördüğümüz için söyleyebiliriz.

Küçükbaş hayvanlar arasında ise koyun, kuzu ve keçi yer almaktadır. Kayıtlarda koyunlar ağnam, ganem şeklinde yazılmıştır. Ağnam, erkek ağnam, toklu ağnam, kuzulu ağnam, kuzusuz ağnam, kısır ağnam, sağman ağnam, boz ağnam şeklinde kayıtlarda geçmektedir. Küçükbaş hayvanlar içerisinde koyun adet olarak diğer hayvanlara oranla fazladır. Mustafa Fakı mahallesinde yaşamış olan el-Hac

Mehmed Ağa'nın³¹⁰ tereke kaydında koyunlar kuzulu ve kuzusuz ağnam olarak 698 adet bulunmaktadır. Fiyatı ise 1047 guruş fi. 1.5'tur.

Keçinin etinden sütünden yararlanıldığı gibi keçinin kılından da yararlanılmıştır. 15 tereke kaydında keçiye rastlanmıştır. Keçi adeti 2 ile 74 arasında değişmektedir. 74 adet keçisi olan kişi Kavaklı köyünde yaşamış olan Ali bin Hüdaverdidir³¹¹. Keçilerin toplam fiyatı 80 guruştur. Hayvanların gücünden, etinden, sütünden ve derisinden yararlanıldığı gibi yününden ve kılından da yararlanılmıştır. Bu hayvanların Osmanlının toplumunun canlı sermayesi olduğunu söyleyebiliriz.

Binek ve yük taşımak için kullanılan hayvanlar arasında eşek ve at gelmektedir. Eşek, "merkeb" şeklinde kayıtlarda geçmektedir. At, ise kayıtlarda "kısrak, tay, bargir, süvari at, kula at, doru, al tonlu, iğdic, midilli bargiri" şeklinde yazılmıştır. En kıymetli ata sahip olan Sahn-ı hisar Mahallesi sakinlerinden İsmail Bey ibn-i Mir Alişan'dır³¹². İsmail Bey'in bir res atının fiyatı 70 guruştur. Ayrıca fiyatı 24 guruş olan iki kısrağa ve beş guruş değerinde bir taya sahiptir. Ayrıca terekesinde kalaylı ve yaldızlı üzengi, eğer ve haydari rahtı bulunmaktadır.

Çandır köyünde ikamet eden Ali Çelebi'nin³¹³ 365 guruş değerinde 38 adet kısrak ve tayı, yedi guruş değerinde kır bargiri, yedi guruş değerinde al bargiri, 18 guruş değerinde siyah iğdici bulunmaktadır.

Bunun dışında terekesinde yaldızlı sim rahtı, rişmesi, kesmesi ile dikkat çeken bir kişi de Mustafa Fakih mahallesinde ikamet eden el-Hac Mehmed Ağadır³¹⁴. el-Hac Mehmed Ağa'nın 60 guruş kıymetinde doru atı, 15 guruş ve 30 guruş kıymetinde doru iğdiçi, 15 guruş kıymetinde 3 res küçük tayı, 216 guruş kıymetinde 18 adet kısrağı bulunmaktadır.

Deve, 8 erkek tereke kaydında görülmüştür. Bu kişilerden biri el-Hac ve Mir, biri el-Hac ve ağa, ikisi hacı, biri elhac, biri beşe unvanını kullanmış olup iki kişi ise unvansızdır. Kişilerin elinde bulunan develerin adedi 3 ile 20 arasında değişmektedir. Develerin fiyatları ise 20 guruş ile 30 guruş fiyat aralığındadır. En fazla deveye sahip olan kişi Mustafa Fakih mahallesinde ikamet eden Hacı Mustafadır³¹⁵. Hacı Mustafa

³¹⁰ BŞS, nr. 714, vr. 57-a.

³¹¹ BŞS, nr. 712, vr. 72-a.

³¹² BŞS, nr. 712, vr. 90-a.

³¹³ BŞS, nr. 713, vr. 44-b.

³¹⁴ BŞS, nr. 714, vr. 57-a.

³¹⁵ BŞS, nr. 713, vr. 6-b.

570 guruş kıymetinde olan 20 adet deveye sahiptir. Balıkesir’de bulunan deve ve katırlar Kemer, Çandarlı ve Mihaliç iskeleleri ile şehir arasında taşımacılık işlerinde de kullanılıyordu. Bugün Çayderesinin bulunduğu yere Deve Loncası adı verilmiştir. Bu yer Balıkesir’de deve taşımacılığı yapanların ikamet ettiği yerd³¹⁶.

İncelediğimiz tereke kayıtlarında kümes hayvanı olarak bir kadın terekesinde sadece tavuğa rastladık. Bir de kayıtlarda arı ve arı kovanlarının var olduğunu görmekteyiz.

Silahlar ve Çeşitleri

Balıkesir tereke kayıtlarında rastladığımız silah çeşitlerini ateşli silahlar ve kesici silahlar olarak ikiye ayırdık.

Kayıtlarda geçen ateşli silahlar boy tüfek, cevherdar? tüfek, tabancalı tüfek, sedefli tüfek, tabancalı, silah ve tüfektir.

Kesici silahlar Selaniki kara kılıç, kara kılıç, kılıç, sim kılıç, sim kabzalı kılıç, sim sungur kılıç (100 guruş), selaniki kılıç, yeşil kabzalı hançer, sim yaldızlı hançer, sim hançer, altın hançer, bakır gaddare, yaldızlı sim kabzalı gaddare, sim gaddare, sim bıçak, yaldızlı sim bıçaktır. Diğer çeşitler ise kalkan, yay, tirkeş, topuz, demir topuz, yaldızlı sim topuz ve sim gülenktir.

Balıkesir tereke kayıtlarında en çok karşımıza çıkan ateşli silah çeşidi tüfektir. Tüfek, ahşap kundak üzerine yerleştirilmiş olan namludan ve namludaki ateşleme düzeniyle nişangâhtan oluşan ateşli bir el silahıdır. Tüfek kelimesi Osmanlı kaynaklarında tüfenk, tüfeng, tüfek şeklinde geçmektedir. XIV. yüzyılın son çeyreğinde ateşli silahlarla Balkanlarda tanışan Osmanlı Devleti’nin ne zamandan beri tüfek kullandıkları kesin şekilde bilinmemektedir. Osmanlı Devleti’nin 1443-1444 Osmanlı-Macar savaşları ile II. Kosova Savaşı’nda tüfek kullandıkları kabul edilmektedir. Tüfekler Osmanlılar’a muhtemelen ticaret yoluyla veya Balkanlar’da ve Doğu Akdeniz’de Avrupalılar’a karşı yaptıkları akın ve savaşların sonucunda ulaşmıştır³¹⁷.

³¹⁶ Mustafa Murat Öntuğ, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler EnstitüsüTarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2003, s. 276.

³¹⁷ Gabor Agoston, “Tüfek” maddesi, *DİA*, XLI, s. 459-460.

Kılıç, kılıçla kama ve hançeri ayıran uzunluk 40 santimetredir, bu ölçünün üzerindeki ince uzun kesici silahlara kılıç adı verilmektedir³¹⁸. Kalkan, silahın icadından önce eski savaşçılar gibi Osmanlı askerlerinin de kullanmış oldukları korunma aletine verilen isimdir³¹⁹. Yay, ok atmak için kullanılan alettir³²⁰.

Tirkeş, içinde ok bulunan ve sırtta taşınan ok mahfazası ya da yayı kızılıktan yapılan savaşlarda kullanılan bir ok çeşidi demektir³²¹. Gaddare, ağız ve uç kısmı çok keskin olup pala çeşidinden bir silahtır³²².

Topuz, silahın icadından önce kullanılan savaş aletlerinden biri olup baş tarafı yuvarlak olduğu için topuz adı verilmiştir. Topuzlar bütün olarak demir veya bakırdan yapıldığı gibi sapları ağaç, baş tarafları demir veya bakır olarak da yapılırdı³²³.

Kitaplar

207 tereke kaydı içerisinde 24 kişide kitap bulunmaktadır. Bu kişilerden 18'i erkek 6'sı kadındır. Erkekler hacı, efendi, bey, beşe, es-seyyid, el-hac, derviş, ağa, imam el-Hac, umdet'ül meşayih ve hacı gibi unvanları kullanmışlardır.

Kitaplar tereke kayıtlarına kaydedilirken herhangi bir sıra gözetilmemiş olup bazen listenin başında bazen de ortalarında bazen eşyaların arasında karışı olarak yazılmıştır. Bazı kitaplar yazarlarının ismi ile kaydedilmişlerdir. Örneğin Kuduri ve Molla Câmi gibi kitaplar yazarının ismi ile kaydedilmiştir.

Kitaplarda fıkıh, akaid, tefsir, nahiv türünden kitaplar bulunmaktadır. Bu kitaplardan en önemlisi dinimizin temeli olan Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim kayıtlarda Mushaf-ı şerif, Kelam-ı Şerif şeklinde geçmekte olup 24 kişiden 15 tereke kaydında Mushaf-ı şerif bulunmaktadır. 207 tereke kaydı içerisinde sadece 15 kişide Kur'an- Kerim'in bulunması ilginçtir.

³¹⁸ Nebi Bozkurt, "Kılıç" maddesi, *DİA*, XXV, s. 405.

³¹⁹ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, II, s. 151.

³²⁰ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, III, s. 608.

³²¹ M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 689.

³²² M. A. Ünal, *Aynı sözlük*, s. 258.

³²³ M. Z. Pakalın, *Aynı sözlük*, III, s. 520.

Tablo 7: Tereke Kayıtları İçerisinde Bulunan Kitaplar

Mushaf-ı şerif	Kitab-ı Muhammediye
Kitab-ı Ahteri	Muhtasar
Şerh-i Kafiye cami	Dürer şerh-i Gürer
İbn ü Melek şerh-i menar	Kitab-ı Nahiv
Tarikat-ı Muhammediye	Tefsir-i Kadı
Zeynü'l Arab şerh-i mesabih	Monla cami
Şir'atü'l-İslam	Şerh-i Cezeri
Kuduri	Hamzaname
Kitab-ı Kenz	Şerh-i Merah
Sadrü's Şeria	Sarf
Tabakat-ı Meşayih	Mine'l-usul
Mecmua-i Mantık	Şerh-i Merah
Murad Mecmuası	Şerh-i Fıkıh
Tefsir-i kebir cild	Kadıhan
Kitab-ı İnşa	Mecmua-i Feraiz
Muhtar-ı Sıhhah	Mukaddime
Kitab-ı Dürer	Feraiz

Kitapların türlerinden bahsedecek olursak, Tefsir-i Beyzavi, Kadıhan (tefsir), Şir'atül İslam (hadis), Dürer Gürer, Hidaye, Sadrü's şeria, Şerh-i menar, Kuduri (fıkıh) kitaplarıdır. Lügat-ı Ahteri Arapça-Osmanlıca sözlüktür. Mutavvel lügattır. Molla Cami uzun süre medreselerde okutulan gramer kitabıdır. Kafiye gramer kitabıdır³²⁴.

İncelemiş olduğumuz Balıkesir tereke kayıtlarında kitaplarının çokluğu ile dikkat çeken kişi Umdet'ül Meşayih Karamani Mehmed Efendi'dir³²⁵. Karamani Mehmed Efendi Balıkesir'de Oruçgazi Mahallesi'nde ikamet etmiştir. Baba Adı Velîyüddin'dir. Bir oğlu ve bir kızı vardır. Karamani Mehmed Efendi unvanından da anlaşılacağı üzere şeyh sınıfındandır. Balıkesir'de Yıldırım Camii'nde vaizlik görevinde bulunmuştur. Mesleği gereği kitapları diğer kişilere oranla fazladır.

³²⁴ Nisa Öktem, XVIII. Yüzyıl Galata Terekelerine Göre Osmanlı'da Kitap Kültürü, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 55-81.

³²⁵ BŞS, nr. 715, vr. 8-b.

Toplamda 110 adet kitabı bulunmaktadır. Bunlar içerisinde fıkıh, kelam, tıp vb alanlarda kitaplar mevcuttur. 752 buçuk guruşluk servetinin 236 guruşluk kısmını kitapları oluşturmaktadır.

Karamani Mehmed Efendi'nin okuduğu kitaplardan bazıları, Tefsir-i Kebir, Kadıhan, Muhtar-ı Sıhhah, Tenbihü'l gafilin, Kısas-ı Enbiya, Şerh-i Kuduri, Şerh-i Cezeri, Gülistan, Sarf, Kitab-ı Nahiv, Fetava, Şerh-i Feraiz, Mutavval'dır.

Köleler

Köle, eskiden savaşlarda esir edilen veya başka bir yolla ele geçirilip satın alınan erkeklere köle kadınlara ise cariyeye denilmiştir. Şer'îye Sicillerinde köle kelimesine karşılık olarak erkek köleler için köle, kul, abd, abd-i memluk, gulam ve rikk, kadın köleler için ise daha çok cariyeye ve cariyeye-i memluke kelimeleri kullanılmıştır³²⁶.

Osmanlı İmparatorluğu'nda köle ve cariyeler uzun bir süre yapılan savaşlardan sağlanmış. İlk esirler I. Murad zamanında Rumeli fetihleri sırasında alınmaya başlanmıştır. Uzun bir süre kölelik müessesinin tek kaynağı savaşlar olmuş ve savaş esirlerinin giderek artması ise köle ticaretine neden olmuştur. 19. Yüzyılın başlarına kadar bütün dünyada serbest olan köle ticareti Osmanlı Devleti'nde belli kurallar etrafında gerçekleşirdi. Köle ticaretinin sadece Müslümanlar tarafından yapılmasına izin verilirdi³²⁷. Köleler Osmanlı Devleti'nde önemli bir yer tutmakla beraber kullanım alanları kamu yönetimi, askerlik ve ev hizmetleri alanlarında olmuştur³²⁸.

İslam dini köleliği tamamen kaldırmamış olmakla beraber, kölelere iyi davranılmasını emretmiş olup, çeşitli ayet ve hadislerle emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde kölelerin başka toplumlara göre daha iyi durumda

³²⁶ İzzet Sak, *Şerîye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. Ve 18. Yüzyıllar)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Konya 1992, s. 6.

³²⁷ İbrahim Etem Çakır, "Osmanlı Toplumunda Köle ve Cariyeler, Sofya 1550-1684", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 36, Konya 2014, s. 204.

³²⁸ İ. Sak, *Aynı tez*, s. 16.

oldukları söylenebilir³²⁹. Osmanlılar kölelerine her daim evlat muamelesi yapmış gerek devlet gerekse kişiler kölelerini en güzel şekilde yetiştirmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Yetişme, mevki ve makam sahibi olma avantajları açısından hür Müslümanlardan daha şanslı olmuşlardır³³⁰. Lady Montagu kölelere iyi muamele gösterildiğini ifade etmiştir³³¹.

207 tereke kaydı içerisinde 19 kişinin tereke kaydında köle bulunmaktadır. Bu kişilerden 15'i erkek dördü kadındır. Erkekler el-Hac, beşe, mir, ağa, hacı, es-seyyid gibi unvanlar kullanmışlardır. Bu 19 kişiden 12'sinin sadece bir kölesi, iki kişinin ise iki adet kölesi, bir kişinin üç adet kölesi, dört kişinin ise beş ve beşten fazla kölesi bulunmaktadır. Toplam köle sayısı 61'dir. Bunlardan 40 tanesi gulam 21 tanesi ise cariyedir.

Köle sahibi erkekler hem carie hem de gulam sahibi iken kadınlar sadece cariyeye sahiptirler. Bunun nedeni ise İslam dininin emretmiş olduğu kurallardandır. 19 tereke kaydında yer alan 61 kölenin sosyal hayatta ne görevle kullanıldıkları hakkında belgelerde bilgi yoktur. Muhtemelen ev işlerinde ya da ticari hayatın içerisinde yardımcı olarak kullanılmış olabileceklerini düşünmekteyiz. Köle fiyatları 10 guruş ile 150 guruş arasında değişmektedir. Köle fiyatlarının neye göre değiştiği hakkında belgelerde bir ayrıntı yoktur.

Balıkesir'de en çok kölesi bulunan kişi Mustafa Fakı Mahallesi sakinlerinden Hacı Mustafa'dır. Hacı Mustafa'nın 18 gulamı ve 5 cariyesi bulunmaktadır. Belgeden anlaşıldığına göre bunlardan 8 gulam ve 2 carie Hacı Mustafa'nın Köylü köyünde bulunan çiftliğinde ikamet etmekte olup muhtemelen burdaki ev içi hizmeti yürütmektedirler. Hacı Mustafa 10.274 buçuk guruş terekisi ile Balıkesir'de servet sahibi kişiler arasında yer almaktadır. Hacı Mustafa'nın servetinin 1.750 guruşluk kısmını köleler oluşturmaktadır.

³²⁹ Ümit Ekin, "17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuk kazasında Kölelerin Toplumsal Statüsü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 29, S. 47, 2010, s. 29.

³³⁰ Nihat Engin, *Osmanlı Devleti'nde Kölelik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1992, s. 251.

³³¹ Lady Montagu, *Türkiye Mektupları 1717-1718*, s. 128.

Diğer Eşyalar

Diğer eşyalar kısmında yukarıda kategorize edilemeyen eşyalar hakkında bilgi verilecektir.

Bu eşyalardan biri gülabdandır. Osmanlı evlerinde ortamın güzel kokmasını sağlamak için gülabdan kullanılmıştır.

Hayvan takımları bunlar binek hayvanların üzerinde kullanılan eğer, raht, üzengi, rahtıyla eğer, kalaylı üzengi, yaldızlı üzengi, kara raht, mor kadife eğer, karahisar rahtı, kem-ayar raht, çubuk üzengi, siyah raht, bargir kemeri, bosna işi haydari rahttır.

Tarım aletleri ve araç gereçler içerisinde saban demiri, çift aleti, tunç orak, nacak, çapa, balta, saplı orak, tırpan, gülenk, bel, kırkık, cullah alatı, saban, düven, kazma, bel demiri, penbe çapası, demir bel, ekin demiri ve kürek karşımıza çıkmaktadır.

Yük taşımak için çuval, çul, harar, heybe, meşinli heybe, kıl çul kullanılmıştır.

Hacı Mehmed'in³³² terekesinde 17 adet gön kanadı, babuçcu muştası, bıçkı, tezgah, yedi çift gön, dört çift çizme kalıbı, ökçelik tahta bulunmaktadır. Hacı Mehmed'in terekesinde rastladığımız bu eşyalar onun ayakkabıcı olabileceğini bize göstermektedir.

Hacı Halil'in³³³ tereke kaydında kaba çelik, günlük, күкүрт, kimyon, mazu, anason, sinameki, kathindi, karındaş kanı, safran, kafuri, ceviz-i hindi, kara helile, mazi, çeşmezen, kara günlük, güverçile, firengişab, son pare, kara ot gibi bitkiler Hacı Halil'in attar olabileceğini kanıtlamaktadır.

Nakit

Balıkesir tereke kayıtlarında kişilerin mal varlıkları arasında nakit paralar görülmektedir. Bunlar kayıtlarda “nakit gurus”, “nakit akçe” ve sadece “nakit” şeklinde geçmektedir. 33 kişinin tereke kaydında nakit bulunmatadır. Bunlardan 29'u erkek 4'ü kadındır.

³³² BŞS, nr. 711, vr. 78-a.

³³³ BŞS, nr. 713, vr. 48-a.

C. Alacak, Mehir, Borç, Vasiyet

Tereke kaydı tutulurken vefat eden kişinin alacağı var ise bu alacaklar yazılır. Elimizdeki kayıtlarda genellikle vefat eden erkeklerin daha çok şahıslardan alacakları bulunmaktadır. Kadın terekelerine baktığımızda ise kadınların alacaklarının büyük çoğunluğunu mehir ya da altın oluşturmaktadır. Kayıtlarda alacaklar kimden alınacaksa o kişilerin isimleri ve onlardan ne kadar ücret alınacağı tek tek yazılmıştır.

Balıkesir tereke kayıtlarına bakıldığında Karaoğlan mahallesinde sakin olan Es-seyyid el-Hac Mehmed'in alacakları adeta bir veresiye defterini andırmaktadır. Es-seyyid el-Hac Mehmed³³⁴ Balıkesir'de 303 kişiden alacaklıdır. Bu kişilerden toplam alacağı ise 4.163 guruştur. Es-seyyid el-Hac Mehmed o dönemde bir çeşit tefecilik faaliyeti içerisinde bulunmuş olabilir. Es-seyyid el-Hac Mehmed'in alacaklı olduğu kişiler arasında bey, hacı, beşe, efendi, molla, ağa, çelebi, seyyid unvanlı kişilerin yanısıra terzi, çoban, demirci ve imam gibi kişiler de bulunmaktadır.

Kadınların tereke kayıtlarında ise alacak olarak çoğunlukla mehir görmektediriz. Mehirlere kadın terekelerinde alacak hanesine, erkek terekelerinde ise borç hanesine yazılmıştır. Mehir, evlenme sırasında veya öncesinde evlenecek erkeğin kız tarafına belirli bir para veya mal verme uygulamasıdır. Zaman içerisinde uygulama nikâhı satım akdi, verilen ücreti de satış bedeli olmaktan çıkarmış ailelerin birbirlerine yakınlaşmasını sağlayan hediyeleşmeye veya kadın için sosyal ve ekonomik bir güvenceye çevirmiştir. Mehrin tamamı nikâh sırasında ödenebileceği gibi tamamının veya bir kısmının ödenmesi daha sonraya da kalabilirdi. Bir kısmının peşin yani mehr-i muaccel, geriye kalan kısmının daha sonra mehr-i müeccel olarak ödenmesi genel bir uygulama gibi görünmektedir. Kocaya kadına oranla daha geniş boşama imkânlarının verildiği İslâm hukukunda özellikle mehr-i müeccelin yüksek tutulması halinde boşama hakkının kötüye kullanılmasına büyük ölçüde engel olduğu ve evli kadına belli bir ekonomik güvence ve bağımsızlık sağlama amacıyla olduğu da söylenebilir³³⁵. Balıkesir tereke kayıtlarında mehirin genel olarak mehr-i müeccel olarak yazıldığı görülmektedir. Mehirlere genellikle 1 guruş ile 150 guruş arasında değişiklik göstermektedir.

³³⁴ BŞS, nr. 714, vr. 54-b.

³³⁵ M. Akif Aydın, "Mehir" maddesi, *DİA*, XXVIII, s. 389-390.

Balıkesir tereke kayıtlarında vefat eden kişinin bırakmış olduğu mal varlığının toplamından sonra alt kısımda minhal ihracat kısmında kişinin varsa borçları toplam yekûndan çıkarılarak son yekûn ortaya çıkar. Bu son kısma baktığımızda çoğunlukla erkeklerin eşlerine mehir borcunun olduğu, kişilere olan borçlar yer almaktadır.

Vasiyet kısmında ise kişiler mescide, mescid mumuna, teçhiz ve tekfinine, kişilere, çeşmeye, çeşme tamirine, hayırlara, avarız vakfına, camii şerifin tamirine yapılmış olan vasiyetlerdir.

SONUÇ

Balıkesir Şeriye Sicillerinde yer alan 207 tereke kaydı ele alınarak değerlendirilmiş, böylece 1698-1718 yılları arası Balıkesir şehrinin sosyo-ekonomik hayatı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Tereke kayıtları vasıtası ile ulaşılan sonuçlar neticesinde Balıkesir’de tereke sahiplerinin ikamet ve vefat yerleri başta olmak üzere aile yapısı, mirasçıları, kişilerin o dönemde yaşadıkları ev, sahip oldukları servet ve gayrimenkuller, giyim-kuşamları, kullandıkları ziynet eşyaları, gıda maddesi ve hububat ürünleri hayvanları, okudukları kitaplar, kullandıkları eşyalar hakkında sosyal, kültürel ve ekonomik alanda bilgiye ulaşılmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Balıkesir şeriye sicilleri ile ilgili bilgi verildikten sonra Balıkesir adının anlamı, kurulduğu yer, tarihi ve idari gelişimi hakkında açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise tereke kayıtlarından elde edilen veriler teze aktarılmıştır. Tereke sahiplerinin isimleri, ikamet ve vefat yerleri, unvanları, medeni halleri, varisleri hakkında bilgiler tablo ve grafiklerle desteklenerek ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu bölümde en çok dikkat çeken konu Osmanlı’da çok eşlilik hakkında elde edilen sonuçlar olmuştur. Değerlendirilen 207 tereke kaydına göre, ağırlıklı olarak tek eşlilik mevcuttur. Sadece 11 kişi iki eşle, iki kişi de üç eşle evlilik yapmıştır. Bu evliliklerin de sebebi olarak erkeklerin çocuk sahibi olma istekleri görülmektedir. Sonuç olarak Osmanlı’da çok eşliliğin yaygın olmadığı söylenebilir. Çok eşlilik konusu diğer kırsal bölgelerde verilen oranlarla karşılaştırıldığında sonuç paralellik göstermiştir. İlker Er’in Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700) adlı tezinde bu dönemde üç eşle evlilik olmadığını belirtilmiştir.

Araştırmamızın üçüncü bölümünde ise tereke sahiplerinin servet ve mal varlıkları, gayrimenkulleri, giyim kuşam zevkleri, ev eşyaları, gıda maddesi ve hayvanlar, köleler, okumuş oldukları kitaplar, alacak ve borçları hakkında bilgi verilmiştir.

Kişilerin servet durumları incelendiğinde dönemin en zengin gurubunun el-Hac unvanlı kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde kadınların servet miktarları erkek servet miktarlarından düşüktür. Kişilerin servetlerinin yanı sıra gayrimenkullerine de göz atacak olursak evler çoğunlukta olmak üzere, oda, çiftlik, dükkân, ambar, bağ, şirahane, ahır, fırın, samanhan, hırdavathane, avlu, değirmen, bahçe, şaraphane, ağıl vb. gibi gayrimenkullerin varlığı bilinmektedir. Bu dönemde kadınların da gayrimenkule sahip oldukları görülmüştür.

Bu dönemde Balıkesir’de yaşamış olan kişilerin giyim kuşam zevklerine baktığımızda erkeklerin aba ve çuka gibi yünlü kumaşlardan yapılmış giyecekleri daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Kadınlar ise pamuklu ve ipekli kumaşlardan yapılmış olan kıyafetleri kullanmışlar ve bunları sim düğme gibi aksesuarla süslemişlerdir.

Osmanlı evlerini incelediğimizde kilim ve kaliçe gibi döşemelerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı evlerinde o dönemde günümüzde kullanılan kanepeler ve koltuk yerine, evler minder ve yastıklarla döşenmiş olup perdenin de kullanılması ile dekorasyon tamamlanmıştır. Evlerde kullanılan dolap tarzı eşyaların çok yaygın olmadığı görülmüştür.

Bu dönemde halkın geçim kaynaklarından söz edecek olursak tarım ve hayvancılığın yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Değerlendirmiş olduğumuz kayıtlarda tarım arazilerinin, hububatların ve tarım aletlerinin varlığı, hayvanların çeşitliliği ve sayılarının çokluğu bunu kanıtlamaktadır. Balıkesir halkının geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Çalışmamızda son olarak kişilerin kullandıkları silahlar, okudukları kitapları, sahip oldukları köleler, alacakları, borçları ve vasiyetleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Sonuç olarak tereke kayıtlarının bize sunmuş olduğu bilgiler doğrultusunda Balıkesir’in sosyo-ekonomik yapısı değerlendirilmiştir. Çalışmamız ortalama yirmi yıllık bir süreci kapsadığı için belirli bir çerçeve doğrultusunda yorum yapabilme imkânına sahip olunmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Balıkesir Şer'îye Sicilleri (BŞS)

Nr. 711, 712, 713, 714, 715

İnceleme ve Araştırmalar

Agoston, Gabor, (2012), Tüfek, *DİA*, XLI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 459-461.

Akpınarlı, Kerim Kâni, (2009), *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları.

Akşar, Ahmet, (2012), “Tarih Öncesi Dönem”: Hellenistik Dönemden Bizans’a: Eskiçağda Balıkesir ve Çevresi”, *Balıkesir Kent Tarihi*, ed: A. Duymaz, Balıkesir, s. 77-86.

Aktan, Ali, (1998), Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749) *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu’na Sunulan Bildiriler 16-17 Nisan 1998*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, s. 47-68.

Apak, Melek Sevüktekin, Onat Gündüz Filiz, Öztürk Eray Fatma, (1997), *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aslan, Nasi, (1998), Millî Arşivimiz İçerisinde Şer’iyye Sicilleri Eğitim ve Terminoloji Problemi, *I. Millî Arşiv Şurası(Tebliğler-Tartışmalar) 20-21 Nisan 1998*, Ankara, s. 187-195.

Avcı, Orhan, (1998), “Kültür Tarihi Kaynağı Olan Şer’iyye Sicillerinin Türk Millî Arşivciliğine Katılması”, *I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar) 20-21 Nisan 1998*, Ankara, s. 195-202.

Aydın, M. Akif, (1998), Eyüp Şeriye Sicillerinden 184, 185 ve 188 No’lu Defterlerin Hukuki Tahlili”, *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*, İstanbul, s. 65-72.

- Aydın, M. Akif, (2003), Mehir, *DİA* (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), XXVIII, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 389-391.
- Ayhan, Aydın, (2005), Balıkesir’de Abacılık ve Abahane”, *Balıkesir Sempozyumu 17-20 Kasım 2005 Tebliğler Kitabı*, Balıkesir, s. 281,291.
- Ayhan, Aydın, (1997), Antik Tarih, *Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, Ankara, s. 10-14.
- Baltacı, Cahid, (1985), “Şer’iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu’na Sunulan Bildiriler*, İstanbul, s. 127-135.
- Barkan, Ömer Lütfü, (1993), Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), *Belgeler*, III /5-6 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 1-479.
- Bayır, Önder, (2001), *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa’nın Sosyal ve İktisadî Durumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Beydilli, Kemal, (2001), Osmanlı’da İmamlar Ve Bir İmanın Günlüğü, İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, Fatih, (2012), Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 54, (2011/2), İstanbul, s. 91-120.
- Bozkurt, Nebi, (2002), Kılıç, *DİA*, XXV, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları s. 405-408.
- Çakır, İbrahim Etem, (2014), Osmanlı Toplumunda Köle ve Cariyeler, Sofya 1550-1684, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 36, Konya, s. 201-216.
- Darkot, Besim, (1979), Balıkesir, II, *İA*, İstanbul, s. 276-278.
- Demircioğlu, Sezgin, (1999), *615 Numaralı İstanbul Askeri Kassam Defterinin Değerlendirilmesi (H. 1205-1206 / M. 1790-1791)*, İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Demirel, Ömer, Gürbüz Adnan., Tuş Muhittin, (1992), Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 97-161.
- Demirel, Ömer, Gürbüz Adnan, Tuş Muhiddin, (1992), Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, I*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 97-159.
- Demirel, Ömer, (1991), 1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin Niceliksel Yapısı, *Belleten*, 211(54), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 945-959.
- Demirel, Ömer, Tuş, M., Gürbüz, A., (1992), Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam (XVI-XIX Yüzyıllar), *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, s. 703-755.
- Develioğlu, Ferit, (2009), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dinçer, Necmeddin, (1947), “Mahkeme Sicilleri”, *Ülkü Halkevleri ve Halk odaları Dergisi*, sayı VI, Ankara, s. 8-12.
- Döndüren, Hamdi, (1983), *Delilleriyle İslâm Hukuku Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*, İslâm Hukuku Külliyyâtı Yayınları, I, Bursa.
- Ekin, Ümit, (2010), 17. Yüzyılın Sonlarında Rodosçuk kazasında Kölelerin Toplumsal Statüsü, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 29, S. 47, s. 23-37.
- Engin, Nihat, (1992), *Osmanlı Devleti’nde Kölelik*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Er, İlker, (2009), Balıkesirli Tereke Sahipleri Hakkında Sosyokültürel Açından Bazı Değerlendirmeler (1670-1700), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XII / 21, Balıkesir, s. 368-376.
- Er, İlker, (2008), Balıkesir Tereke Kayıtları Üzerinde Bir Değerlendirme (1670-1700), *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir.

- Erten, Hayri, (2001), *Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. yy İlk Yarısı)*, Ankara: T. C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ertuğ, Nejdet, (2004), 18. Asır İstanbul Şer'iyye Sicillerinde, Miras ve Satış Huccetlerindeki Sosyal Nitelikli Verilerin Değerlendirilmesi, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sayı XI, İstanbul, s. 1-30.
- Esiner Özen, Mine, (1982), Kumaş Adları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul. Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Faroghı, Suraiya, (1998), Eyüp Kadı Sicillerine Yansıdığı Şekliyle 18. Yüzyıl Büyük İstanbul'una Göç" *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam*, ed. Tülay Ertan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 33-48.
- Faroghı, Suraiya, (1995), Hacılar Ve Sultanlar (1571-1638), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Genç, Serdar, (2005), Hac Yolunda Ölüm: XVIII. Yüzyılda Balıkesirli Hacılar, Balıkesir Sempozyumu, Balıkesir, s. 312-317.
- Görünür, Lale, Semra Ögel, (2006), "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları", *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, III/1, İstanbul, s. 59-68.
- Haig, T. W., (1980), Seyyid, *İA*, X, İstanbul: Meb Yayınları, s. 543
- Işın, Priscilla Mary, (2010), *Osmanlı Mutfak Sözlüğü*, İstanbul.
- İlgürel, Mücteba, (1992), "Balıkesir", *DİA*, V, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, s. 12-14.
- İpşirli, Mehmet, (1993), Çelebi, *DİA*, 8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 259.
- İnalcık, Halil, (1953), 15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4, İstanbul, s. 51-67.
- Karaca, Filiz, (2002), *DİA*, 26, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 568-570.

Karaman, Hayreddin, (1974), *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I.

Kazıcı, Ziya, (2014), *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, İstanbul, Kayıhan Yayınları.

Kepecioğlu, Kâmil, *Tarih Lûgati Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Temel Sözlüğü*, Ankara.

Kılıç, Rüya, (2005), *Osmanlıda Seyyidler Ve Şerifler*, İstanbul, Kitap Yayınevi.

Koçu, Reşat Ekrem, (1969), *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara: Sümerbank Yayınları.

Köprülü, Orhan, Efendi, (1994), *DİA*, X, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 455-456.

Köstüklü, Nuri, (1999), *Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarih Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (Muğla Örneğinde)*”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Reşat Genç Özel Sayı II*, 29, Muğla, s. 873-896.

Kuru, Levent, (2006), *29 Numaralı Edirne Şer'iye Sicili*, Trakya Üni. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Kuşu, Selma, (2009), *Şeriye Sicillerine Göre H. 1065-1079 / M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Kütükoğlu, Mübahat S., (1983), *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul. Enderun Kitabevi Yayınları.

Mardin, Ebül'ulâ, (1979), *Beytülmal, İA*, II, s. 591-593.

Mercangöz, Zeynep, (2003) “Bizans Çağında Balıkesir” *Bitek Kent: Balıkesir*, ed. Filiz Özdem, İstanbul, s. 35-36.

Montagu, Lady, *Türkiye Mektupları 1717-1718*, Tercüman 100 Temel Eser, İstanbul.

Muhacir, Esra Karayel, (2014), “Tarihsel Bir Veri Olarak Şer'iyye Sicilleri”, *Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe İsmail E. Erünsal'a Armağan*, II, İstanbul, s. 1043-1132.

- Ongan, Halit, (1958), *Ankara'nın I Numaralı Şer'ie Sicili*, Ankara.
- Ortaylı, İlber, (2000), “Kent Tarihinde Kaynak Sorunları”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadî ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Ankara, Turhan Kitabevi, s. 139-143.
- Ögel, Bahaeddin, (1978), *Türk Kültür Tarihine Giriş III*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin, (1978), *Türk Kültür Tarihine Giriş V*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öktem, Nisa, (2017), *XVIII. Yüzyıl Galata Terekelerine Göre Osmanlı'da Kitap Kültürü*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öntuğ, Mustafa Murat, (2003), *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Özdeğer, Hüseyin, (1988), *1463-1640 yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özdener, Zehra Elçin, (1997), *İstanbul 1183-1184 Tarihli 336 No'lu Askeri Kassam Defteri*, İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özen, Mine Esiner, (1982), Türkçede Kumaş Adları, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, s. 291-340.
- Öztürk, Said, (1995), *Askerî Kassama Ait On yedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri*, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Öztürk, Said, (1997), Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda İstanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı, *İstanbul Araştırmaları*, III, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Merkezi, s. 21-58.
- Öztürk, Said, (1997), Osmanlı İlmiye Teşkilâtında Kassamlık Müessesesi, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 15, İstanbul, s. 393-429.

- Öztürk, Temel, (2009), XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Bazı Tereke Kayıtlarındaki Temizlik Malzemeleri, *Temizlik Kitabı*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, s. 291-304.
- Pakalın, Mehmet Zeki, (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Pamuk, Şevket, (1999), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul.
- Sak, İzzet, (1992), *Şer'iye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. Yüzyıllar)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Konya.
- Sami, Şemsettin, (2011), *Kamus-ı Türkî*, İstanbul: Altınpost Yayınları.
- Sümer Faruk, (1988), Ağa, *DİA*, I, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.451-452.
- Tabakoğlu, Ahmet, (1992) Osmanlı Toplumunda Aile, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, I, Ankara, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s. 92-96.
- Tancî, Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, I, çev: A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tezcan, Hülya, (1995), Ferace, *DİA*, XII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 349-350.
- Uğur, Yunus, (2003), Mahkeme Kayıtları (Şer'iye Sicilleri): Literatür Değerlendirmesi ve Bibliyografya" *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, I, 1, İstanbul s. 305-344.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1925), *Karesi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul.
- Ünal, Mehmet Ali, (2007), *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, Fakülte Kitabevi.
- Ünal, Mehmet Ali, (2011), *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ünlüyol, Aynur, (1999), XVIII. Yüzyılda Balıkesir'de Kullanılan Giyim Malzemeleri", *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 01-02 Haziran 1998*, Balıkesir, s. 356-366.

- Ünlüyol, Aynur, (1995), *Şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Asrın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730)*, Uludağ Üni. Sosyal Bilimler Ens. Doktora Tezi, Bursa.
- Varlık, Mustafa Çetin, (2014), “Balıkesir”, *Uluslararası Balıkesir’e Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu ‘na Sunulan Bildiriler (7-8 Kasım 2013, Balıkesir)*, edt: Ş. Çelik- S. Genç, Balıkesir, s. 21-24.
- Yağcı, Zübeyde Güneş - Serdar Genç, (2013), *H. 1256/ M. 1840-41 Tarihli Balıkesir Nüfus Defteri*, Bursa.
- Yatman, Nurettin, (1945), *Türk Kumaşları*, Ankara: Ankara Maarif Matbaası.
- Yazır, Elmalılı Hamdi,(2006), *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali*, İzmir.
- Yediyıldız, M. Asım, (2003), *XVII. Asır Bursa Evleri (Bursa Şer'iye Sicillerine Göre)*” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/1, Bursa, s. 185-192.
- Yörük, Saim, (2011), *Çelebi Unvanı Hakkında Bir Değerlendirme*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV/18, s. 290-297.

EKLER**Ek: 1 TEREKE SAHİPLERİNİN İSİMLERİ, İKAMET YERLERİ VE VEFAT ETTİĞİ YER**

Sıra No	Varak No	Vefat Edenin İsmi	İkamet Yeri	Vefat Ettiği Yer İkamet Yerinden Farklı Olanlar
1	56-b	Mustafa Beşe	Balıkesir’de vakı imaret	
2	63-a	el-Hac Ali Beşe ibn Mehmed	Bayat Köyü	Tarik-i Hac Şerif
3	63-b	Mustafa bin Ahmed	Marlı Mahallesi	
4	65-a	Zahide binti Ali	Marlı Mahallesi	
5	67-a	el-Hac Hasan ibni Abdülkerim	Kamçılı Köyü	Tarik-i Hac Şerif
6	68-a	İvaz bin İlyas	el-Hac İsmail Mahallesi	
7	67-b	Ayşe binti Halil	Eski Kuyumcular Mahallesi	
8	69-a	Ali Beşe ibn-i el-Hac Ahmed	Akçakısrak Köyü	Sefer-i Hümâyün
9	68-b	Es-Seyyid el-Hac Mehmed bin Abrurrahman	Kasaplar Mahallesi	Tarik-i Hac Şerif
10	70-a	Ahmed bin Halil	Akçakısrak Köyü	
11	73-a	Mehmed bin Sefer	Oruçgazi Mahallesi	
12	74-a	İslam bin Habib	Halalca Köyü	
13	75-a	Eyüb Beşe ibn-i Hamza	Okuf Köyü	
14	75-b	Halil bin Mehmed	Yenice Mahallesi	
15	75-b	Fatıma binti el-Hac Ali	Marlı Mahallesi	
16	78-a	Hacı Mehmed bin İbrahim	Marlı Mahallesi	
17	79-a	Mehmed Çelebi ibn-i Mustafa	Marlı Mahallesi	
18	78-b	Hacı Hüseyin bin Hasan	Zinciriye Köyü	
19	79-b	Mustafa Ağa ibn-i	el-Hac İshak Mahallesi	

20	81-a	el-Hac Mehmed bin Bayram	el-Hac Gaybi Mahallesi	
21	83-a	Nasuh Ağa ibn İbrahim	Sahn Hisar Mahallesi	
22	84-b	Ahmed ibn-i Hasan	el-Hac İsmail Mahallesi	
23	88-a	Safiye binti Hacı Halil	Marlı Mahallesi	
24	87-b	Havva binti el-Hac Murad	Karaoğlan Mahallesi	
25	98-a	Receb bin Abdullah	Sahn Hisar Mahallesi	
26	89-b	Hasan bin Hamza	Nergis Köyü	
27	93-a	Halil ibn-i el-Hac Mehmed	Halkahavlu Köyü	
28	93-b	Habibe binti Halil	Hacı İsmail Mahallesi	
29	95-a	Hüseyin bin İsa	Kalaycılar Köyü	
30	94-b	İbrahim bin	Kasaplar Mahallesi	
31	96-a	Mustafa bin Mehmed	Küpeliler Köyü	
32	53-b	el-hac Ali ibn-i El-hac Hüseyin bin Veli	İzmirler Mahallesi	Tarik-i hac şerif avdetinde ... mahallede
33	58-a	Yusuf bin Abdullah	Umurbey Mahallesi	
34	64-a	Hasan Bey İbn-i Hüseyin	Şeyh Lütfullah Mahallesi	
35	65-b	Hacı Halil bin Abdullah	Mendehorya Köyü	
36	66-a	Fatma binti Hacı Mustafa	Eski Kuyumcular Mahallesi	
37	66-a	Fatma binti Dağlı Hasan	Oruçgazi Mahallesi	
38	68-b	Fatma binti Hacı Halil	Hacı İsmail Mahallesi	
39	69-a	Rüveyda binti Halil	Sahn-ı Hisar Mahallesi	
40	69-a	Hasan bin El-hac Hüseyin	Sahn-ı Hisar Mahallesi	
41	69-b	Saliha binti İbrahim	El-hac İshak Mahallesi	
42	69-b	... bin Abdullah	Atanos Köyü	

43	71-a	İbrahim bin Mehmed	Çitnehor Köyü	
44	71-b	Mehmed bin Ömer	Gökköy	
45	72-a	Ali bin Hüdaverdi	Kavaklı Köyü	
46	72-b	Ümmühan ibneti El-hac Mustafa	Marlı Mahallesi	
47	72-b	Receb bin Cafer	Oruçgazi Mahallesi	
48	73-b	Halil bin Veli	Kasaplar Mahallesi	
49	74-a	Fatma binti Resul bin Abdullah	Mustafa Fakih Mahallesi	
50	74-b	Osman bin Mustafa	Yenice Mahallesi	
51	75-a	Osman nam	Balıkesir'de İlyas Paşa Hanı	
52	76-b	El-hac Ali bin Osman	El-hac İshak Mahallesi	İstanbul'da Darüşşifa
53	77-a	Muslu Halife ibn-i Halil	Aslıhandepcık Köyü	
54	82-b	El-hac Halil bin Bayram	Dinkçiler Mahallesi	
55	84-b	Halil bin Mehmed	Ziyaretli Köyü	
56	85-a	Halil bin Mustafa	İldeniz Köyü	
57	85-b	El-hac Süleyman bin Mustafa	Eski Kuyumcular Mahallesi	
58	89-a	El-hac Ahmed Ağa ibn-i Abdullah	Marlı Mahallesi	
59	89-b	El-hac Mir Alişan bin Hüseyin	Balıkesir	
60	90-a	İsmail Bey ibn-i Mir Alişan	Sahn-ı Hisar Mahallesi	
61	91-b	Halil bin Şaban	Dinkçiler Mahallesi	
62	92-b	Hacı Mehmed bin ...	Hacı İsmail Mahallesi	Tarik-i Hac
63	93	Hacı Hasan Efendi ibnHacı Mehmed Efendi	Mustafa Fakih Mahallesi	
64	93-b	Hacı Yusuf bin Mustafa	Atanos Köyü	Tarik-i Hac
65	95-a	El-hac Ali ibn-i El-hac Hasan	Yenice Köyü	Tarik-i hac şerif Medine-i Münevvere

66	96-a	Raziye binti Mehmed Ağa	Mustafa Fakih Mahallesi	
67	96-b	Saliha binti Muslu	Mustafa Fakih Mahallesi	
68	96-b	El-hac Halil ibn-i El-hac Ömer	Bayat Köyü	Tarik-i hac şerif
69	1-b	Hacı Yusuf bin Abdullah	Salahaddin Mahallesi	
70	1-b	Envan? binti Abdullah	-----	
71	2-a	Ümmühan binti Ahmed	Dinkçiler Mahallesi	
72	3-a	İbrahim bin Mehmed	Oruçgazi Mahallesi	
73	4-b	Ahmed Efendi ibn İvaz	Sahn Hisar Mahallesi	
74	6-a	Ali bin Kenan	Aslıhan Köyü	
75	6-b	Hacı Mustafa bin el-Hac Mehmed	Mustafa Fakih Mahallesi	
76	7-a	Hacı İbrahim Ağa	-----	
77	8-b	Mehmed Ali bin Mehmed	Börekçiler Mahallesi	
78	14-a	Saliha binti İbrahim	Hacı İshak Mahallesi	
79	14-a	Mustafa bin Mehmed	Yakub Köyü	
80	15-b	Fatma binti Mehmed	Çağış Köyü	
81	17-b	Ahmed bin İbrahim	Umurbey Mahallesi	
82	17-b	Hacı Bayram bin Arslan	Dinkçiler Mahallesi	
83	20-b	Kezban binti Hasan	Mirzabey Mahallesi	
84	23-a	Ayşe binti Musa	Hacı İsmail Mahallesi	
85	25-a	Mehmed bin Hasan	Oruçgazi Mahallesi	
86	26-a	Ahmed Beşe ibn Mehmed	Marlı Mahallesi	
87	27-b	Hüseyin bin Abdullah	İzmir	Balıkesir Hacı Halil Hanı
88	28-b	Hacı Mehmed bin Mustafa	Salahaddin Mahallesi	

89	32-a	Mehmed Beşe bin Süleyman Beşe		Balıkesir
90	32-b	 bin Hüseyin	Hacı İshak Mahallesi	
91	32-b	Hüseyin		
92	33-a	Hüseyin Ağa ibn Ahmed	Umurbey Mahallesi	
93	42-a	Mustafa bin Hasan	Kamçılı Köyü	
94	42-a	Hüseyin Efendi ibn el-Hac Mehmed Efendi	Mustafa Fakih Mahallesi	
95	43-a	Hacı Ahmed bin Mehmed	Ali Fakih Mahallesi	
96	43-b	Hacı Halil bin el-Hac Ali	Şeyh Lütfullah Mahallesi	
97	44-b	Ali Çelebi ibn el-Hac İbrahim	Çandır Köyü	
98	45-a	Ümmühan binti Hüseyin	Oruçgazi Mahallesi	
99	45-b	Halil ibn Abdullah	Halalea Köyü	
100	46-a	Mehmed bin el-Hac Hasan	Umurbey Mahallesi	
101	47-b	Ali bin Mehmed	İzmirler Mahallesi	
102	47-b	.. İvaz	Hacı İshak Mahallesi	
103	48-a	Hacı İvaz bin İbrahim	Mustafa Fakih Mahallesi	
104	50-b	Es-Seyyid İsmail bin	el-Hac İshak Mahallesi	
105	50-b	 Halil ibn Abdülkerim	Çakır Köyü	
106	51-b	Mehmed bin Ahmed Beşe	el-Hac Halil Hanı	
107	54-a	Mehmed bin Hüseyin	Oruçgazi Mahallesi	
108	54-b	Es-Seyyid Hüseyin Efendi bin Abdullah	Börekçiler Mahallesi	
109	54-b	Ali bin Abdullah	Marlı Mahallesi	
110	55-a	Emine binti Mehmed	Mirzabey Mahallesi	
111	60-b	Hava ibneti Ali	Umurbey Mahallesi	

112	78-b	Hatice binti Mustafa	Karaoğlan Mahallesi	
113	80-a	Ali Beşe ibn Ahmed	Karaoğlan Mahallesi	
114	80-b	Hava binti Halil	Hacı İsmail Mahallesi	
115	81-a	el-Hac Mustafa ibn Bali Beğ	Marlı Mahallesi	
116	81-a	Fatma binti Ali	Sahn Hisar Mahallesi	
117	81-b	Fatma binti Veli	Halalca Köyü	
118	81-b	İbrahim	İzmirler Mahallesi	
119	81-b	İsmail bin Ali	Hacı İshak Mahallesi	
120	82-a	el-Hac Mustafa ibn Hasan	Karaoğlan Mahallesi	
121	83-b	Ayşe binti Durgud	İzmirler Mahallesi	
122	83-b	el-Hac Hasan bin el-Hac Mustafa	İzmirler Mahallesi	Hac Şerif avdetinde Medine-i Cidde'de
123	89-a	Köle İvaz	Eftelle Köyü	Diyar-ı Ahar
124	93-b	el-Hac Ahmed bin Abdullah	Mirzabey Mahallesi	
125	96-a	Hatice ibneti el-Hac Ali	Salahaddin Mahallesi	
126	97-b	Hasan bin Abdülkerim	Zinciriye Köyü	
127	98-b	İsmail bin Hasan	Mirzabey Mahallesi	
128	101-b	Zaim Mehmed Ağa ibn Ali bin Abdurrahman	İstanbul	
129	103-a	Mehmed bin Hüseyin	el-Hac Gaybi Mahallesi	
130	103-b	Mehmed bin Şaban	Marlı Mahallesi	Bağdat
131	107-a	Halil Efendi ibn-i el-Hac Hüseyin	Oruçgazi Mahallesi	
132	107-b	Hüseyin	Kesik Köyü	
133	109-b	Hatice ibneti el-Hac Hüseyin	Eski Kuyumcular Mahallesi	
134	2-b	Hüseyin ibn el-Hac İbrahim	Ali Fakih Mahallesi	

135	2-b	Veli bin Himmet	Marlı Mahallesi	
136	3-a	Derviş Mustafa bin Abdullah	el-Hac İsmail Mahallesi	
137	3-a	el-Hac Ali Beşe ibn Hasan Beşe	Karaoğlan Mahallesi	Hac Şerifinde Mekke-i Mükerrreme’de
138	4-a	Safer bin Mustafa	Çaypınar Köyü	
139	4-b	el-Hac Muharrem Ağa ibn Ahmed	el-Hac İsmail Mahallesi	
140	5-b	Cafer Beşe ibn Abdullah	Balıkesir	
141	6-b	Mehmed bin Ali	Eski Kuyumcular Mahallesi	
142	7-b	Kara Ali ibn-i Musa	Oruçgazi Mahallesi	
143	8-a	Ayşe binti Halil	el-Hac İshak Mahallesi	
144	8-b	Fatma binti Hasan	Şeyh Lütfullah Mahallesi	
145	8-b	Mahmud Beşe bin Hamza	Umurbey Mahallesi	
146	9-a	Ahmed bin Ali bin Abdurrahman	Dinkçiler Mahallesi	
147	30-b	el-Hac Ali ibn el-Hac Osman	Umurbey Mahallesi	Hac Şerif avdetinde Cidde mahallesinde vakı Arap muharebesinde
148	31-a	Ali Çelebi bin Hasan	Mendehorya Köyü	
149	38-a	Ceyhune? binti Abdullah	Köylü Köyü	
150	46-a	İbrahim bin Mustafa	Gelenbe KazasıYeni Köy	Balıkesir’de Beylik Sarayda?
151	47-a	Mehmed bin Abdullah	Gelenbe Kazası Yeni Köy	Balıkesir’de Beylik Sarayda?
152	47-b	Yusuf Beşe ibn Nasuh	Dinkçiler Mahallesi	
153	50-a	Hüseyin bin Sefer	Hisariçi Mahallesi	
154	54-a	Mehmed Ağa ibn Şaban Ağa	Marlı Mahallesi	
155	54-b	Es-Seyyid el-Hac Mehmed ibn Es-Seyyid	Karaoğlan Mahallesi	

		Mehmed		
156	57-a	el-Hac Mehmed Ağa ibn el-Hac Mustafa Ağa ibn el-Hac Mehmed	Mustafa Fakih Mahallesi	
157	58-a	el-Hac İbrahim bin Abdullah	Marlı Mahallesi	Tarik-i Hac Şerif avdetinde nam mahallede
158	59-a	Hüseyin bin Mehmed	Yakub Köyü	
159	59-b	İmam el-Hac Hasan Efendi ibn-i Şaban	Eski Kuyumcular Mahallesi	
160	60-a	Mustafa Beşe ibn-i Bayram	Marlı Mahallesi	
161	60-a	Halil Beşe ibn-i Osman	Marlı Mahallesi	Moskov Seferi avdetinde
162	60-b	Fatma ibneti Mehmed Ağa	Karaoğlan Mahallesi	
163	61-a	Hasan Beşe ibn-i Abdullah bin Abdurrahman	el-Hac Gaybi Mahallesi	Moskov Seferi avdetinde Karadeniz nam mahallede
164	61-b	Hatice ibneti el-Hac Lütfullah	Umurbey Mahallesi	
165	64-a	Cennet binti el-Hac Mehmed	Oruçgazi Mahallesi	
166	64-b	Boyacı Mehmed bin Ali	Şeyh Lütfullah Mahallesi	
167	66-a	 binti Abdullah	Okçukara Mahallesi	
168	66-b	Neccar İbrahim Beşe ibn Abdullah bin Abdurrahman	İkamet yeri belirtilmemiş	Moskov Seferi
169	67-a	Fatma binti Ali Ağa	Yenice Mahallesi	
170	68-a	İvaz bin Habib	Sahn Hisar Mahallesi	
171	68-b	Mehmed Beşe ibn-i İsmet bin Abdullah	Şeyh Lütfullah Mahallesi	
172	68-b	Meryem binti Abdullah bin Abdurrahman	Börekçiler Mahallesi	
173	71-a	Mustafa Çelebi ibn Abdurrahman	Yakub Köyü	
174	71-b	Ayşe binti Mehmed	Oruçgazi Mahallesi	
175	72-b	Saliha binti Hasan Ağa	Mustafa Fakih Mahallesi	

176	2-b	Halil bin Abdullah	Okçukara Mahallesi	
177	3-b	Ayşe	??....	
178	5-b	Hacı Mustafa bin Mehmed	Okçukara Mahallesi	
179	5-b	Hatice binti Mehmed	Okçukara Mahallesi	
180	6-b	Rahime Hanım ibneti İsmail Bey	Halalca Köyü	
181	8-a	İbrahim bin Hüseyin	Hacı İshak Mahallesi	
182	8-b	Umdetü'l Meşayih Karamani Mehmed Efendi ibn Veliyüddin	Oruçgazi Mahallesi	
183	11-b	Saliha binti Hasan	Oruçgazi Mahallesi	
184	13-a	Fatma binti Hacı Mustafa	Oruçgazi Mahallesi	
185	14-b	İsmail Ağa ibn Ali	el-Hac İshak Mahallesi	
186	18-b	İsmail bin İlyas	Hacı İshak Mahallesi	
187	22-a	Hacı Mustafa bin Mehmed	Mustafa Fakih Mahallesi	
188	26-a	Fatma binti Hacı İvaz	Mustafa Fakih Mahallesi	
189	27-a	Halil Beşe bin Halil	Mirzabey Mahallesi	
190	29-b	Hacı İbrahim bin Abdünnebi	Hacı İshak Mahallesi	
191	31-a	Hacı Mustafa ibn-i Hacı Ali	Karaoğlan Mahallesi	
192	32-b	Hacı Ali bin Hasan	Marlı Mahallesi	
193	34-b	Hacı Ali Efendi ibn-i Şaban	Okçukara Mahallesi	
194	35-b	Hacı İsmail bin Mehmed	Sahn Hisar Mahallesi	Tarik-i Hac
195	36-a	Hacı Mehmed bin Hasan	Okçukara Mahallesi	Tarik-i Hac
196	49-a	Hayr-ün Nisâ binti Mehmed	Marlı Mahallesi	
197	60-b	Hüsna binti Bayram	el-Hac İshak Mahallesi	
198	61-b	Es-Seyyid Abdullah Çelebi ibn-i Es-Seyyid Ali	Yenice Mahallesi	

199	62-b	el-Hac Mehmed bin el-Hac Süleyman	Marlı Mahallesi	
200	64-b	Tozuncuoğlu Veli	Demirci Köyü	
201	70-a	el-Hac Mehmed bin Halil	Eski Kuyumcular Mahallesi	Tarik-i Hac
202	73-b	Bayrakdar Hüseyin bin Halil	Oruçgazi Mahallesi	
203	75-a	Şaban Ağa ibn Mehmed	Mustafa Fakih Mahallesi	
204	76-a	Kerime binti el-Hac Ali Ağa	Karaoğlan Mahallesi	
205	76-b	Mehmed bin Hasan	Atanos Köyü	
206	79-b	Fazlullah Efendi ibn-i Veli Efendi	Oruçgazi Mahallesi	
207	89-b	Mehmed Çelebi ibn Ahmed	el-Hac İsmail Mahallesi	

Ek: 2 TEREKE SAHİPLERİNİN MEDENİ HALLERİ VE MİRASÇI DURUMLARI

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş /Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytülmal
1	56-b	Mustafa Beşe			*											0		*
2	63-a	el-Hac Ali Beşe ibn Mehmed	*					1		1		1		3		6		
3	63-b	Mustafa bin Ahmed	*					1							5	6		
4	65-a	Zahide binti Ali	*				1			2	1	1				5		
5	67-a	el-Hac Hasan ibn-i Abdülkerim	*					1	2	2		1				6		
6	68-a	İvaz bin İlyas	*					1		2			1	1		5		
7	67-b	Ayşe binti Halil	*				1			1	1	1				4		
8	69-a	Ali Beşe ibn-i el-Hac Ahmed	*					1	1			1				3		
9	68-b	Es-Seyyid el-Hac Mehmed bin Abdurrahman	*					1	2	3		1				7		
10	70-a	Ahmed bin Halil	*					1	2							3		
11	73-a	Mehmed bin Sefer	*					1		1				1		3		
12	74-a	İslam bin Habib	*					1		2					1	4		
13	75-a	Eyüb Beşe ibn-i Hamza	*					1		4		1		1		7		
14	75-b	Halil bin Mehmed	*					1	5	2						8		
15	75-b	Fatma binti el-Hac Ali	*				1		2			1				4		
16	78-a	Hacı Mehmed bin İbrahim	*					1	3	1						5		
17	79-a	Mehmed Çelebi ibn-i Mustafa	*					1	4	1	1					7		
18	78-b	Hacı Hüseyin bin Hasan	*					1	1	2						3		
19	79-b	Mustafa Ağa ibn-i			*											0		*
20	81-a	el-Hac Mehmed bin Bayram	*					1	3	2						5		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/ Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer	Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytülmal
21	83-a	Nasuh Ağa ibn-i İbrahim	*					1	1	1		1					4		
22	84-b	Ahmed ibn-i Hasan	*					1	2	2		1					6		
23	88-a	Safiye binti Hacı Halil	*				1		2	1		1					5		
24	87-b	Hava binti el-Hac Murat	*				1		1			1					3		
25	89-a	Receb bin Abdullah	*					1	2	3							6		
26	89-b	Hasan bin Hamza	*					1		1						1	3		
27	93-a	Halil ibn-i el-Hac Mehmed	*					2	2	1							5		
28	93-b	Habibe binti Halil	*				1									1	2		
29	95-a	Hüseyin bin İsa	*					1	1	1		1					4		
30	94-b	İbrahim bin	*					1	1	1							3	1	
31	96-a	Mustafa bin Mehmed	*					1	1	3							5		
32	53-b	El-hac Ali ibn-i El-hac Hüseyin bin Veli	*					1		1				2			4		
33	58-a	Yusuf bin Abdullah	*					1	1	1							3		
34	64-a	Hasan Bey ibn-i Hüseyin	*					1			1						2	1	
35	65-b	Hacı Halil bin Abdullah	*					1	2	3							6		
36	66-a	Fatma binti Hacı Mustafa		*												1	1		
37	66-a	Fatma binti Dağlı Hasan bin aabAbdul			*											3	3		
38	68-b	Fatma binti Hacı Halil	*				1			1	1						3		
39	69-a	Rüveyda binti Halil			*											0			*
40	69-a	Hasan bin El-hac Hüseyin	*					2						1			3		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş /Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
41	69-b	Saliha binti İbrahim	*				1			2	1	1		1		5		
42	69-b	... bin Abdullah		*					2							2		
43	71-a	İbrahim bin Mehmed	*					1	3	1						5		
44	71-b	Mehmed bin Ömer	*					1	3	1						5		
45	72-a	Ali bin Hüdaverdi	*					1	4	1						6		
46	72-b	Ümmühan ibneti El-hac Mustafa			*										1	1		
47	72-b	Receb bin Cafer	*					1							1	2		
48	73-b	Halil bin Veli	*					1		1		1				3	1	
49	74-a	Fatma binti Resul bin Abdullah			*											0		*
50	74-b	Osman bin Mustafa	*					1	3							4		
51	75-a	Osman			*											0		*
52	76-b	el-hac Ali bin Osman	*					1		1			1	1		4		
53	77-a	Muslu Halife ibn-i Halil	*					2	2	2						6		
54	82-b	el-hac Halil bin Bayram	*					2	1							3		
55	84-b	Halil bin Mehmed	*					1	2	3						6	1	
56	85-a	Halil bin Mustafa	*					1						1	1	3		
57	85-b	el-hac Süleyman bin Mustafa		*					2	2		1				5		
58	89-a	el-hac Ahmed Ağa ibn-i aAbdullah	*					1	2							3		
59	89-b	el-hac Mir Alişan bin Hüseyin	*					1		1					1	3		
60	90-a	İsmail Bey ibn-i Mir Alişan	*					1		1	1	1				4		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
61	91-b	Halil bin Şaban	*					2						1	1	4		
62	92-b	Hacı Mehmed bin ...	*					1	1	1		1				4		
63	93-a	Hacı Hasan Efendi ibn-i Hacı	*					1	1	2						4		
64	93-b	Hacı Yusuf bin Mustafa	*					1	1			1				3		
65	95-a	el-hac Ali ibn-i El-hac Hasan	*					1	6							7		
66	96-a	Raziye binti Mehmed Ağa	*				1		1	1		1				4		
67	96-b	Saliha binti Muslu	*				1		1			1				3		
68	96-b	el-hac Halil ibn-i El-hac Ömer	*					1	3	4						8		
69	1-b	Hacı Yusuf bin Abdullah	*					1	1	2						4	1	
70	1-b	Envan? binti Abdullah	*				1		1	2						3		
71	2-a	Ümmühan binti Ahmed	*				1		2						1	4		
72	3-a	İbrahim bin Mehmed	*					1	3							4		
73	4-b	Ahmed Efendi ibn İvaz	*					1	1		1	1				4	1	
74	6-a	Ali bin Kenan	*					1		1						2		
75	6-b	Hacı Mustafa bin el-Hac		*					2						4	5		
76	7-a	Hacı İbrahim Ağa	*					2		2			1			5		
77	8-b	Mehmed Ali bin Mehmed	*					1	1	1						3		
78	14-a	Saliha binti İbrahim	*				1								2	3		
79	14-a	Mustafa bin Mehmed	*					1				1				2		
80	15-b	Fatma binti Mehmed	*				1				1	1				3		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
81	17-b	Ahmed bin İbrahim	*					1				1			2	4		
82	17-b	Hacı Bayram bin Arslan	*					1							4	5		
83	20-b	Kezban binti Hasan		*											1	1		
84	23-a	Ayşe binti Musa	*				1		1	2						4		
85	25-a	Mehmed bin Hasan	*					1						1		2		
86	26-a	Ahmed Beşe ibn Mehmed	*					1	3	1						5		
87	27-b	Hüseyin bin Abdullah		*						1						1		
88	28-b	Hacı Mehmed bin Mustafa	*					1	1	1						3		
89	32-a	Mehmed Beşe bin Süleyman	*					1		1	1	1				4		
90	32-b	 bin Hüseyin	*					1	2	1						4		
91	32-b	Hüseyin	*					1	1			1						
92	33-a	Hüseyin Ağa ibn Ahmed			*									1	1	2		
93	42-a	Mustafa bin Hasan	*					1	2	3						6		
94	42-a	Hüseyin Efendi ibn el-Hac Mehmed Efendi	*					1	2	1						4		
95	43-a	Hacı Ahmed bin Mehmed	*					1		5						6		
96	43-b	Hacı Halil bin el-Hac Ali		*					3	1						4		
97	44-b	Ali Çelebi ibn el-Hac İbrahim	*					1	3	3						7		
98	45-a	Ümmühan binti Hüseyin	*				1			1						2		
99	45-b	Halil ibn Abdullah	*					1	4	4						9		
100	46-a	Mehmed bin el-Hac Hasan	*					1		2	1					4		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/Erkek	Eş/ Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
101	47-b	Ali bin Mehmed	*					1	1							2		
102	47-b	? İvaz	*					1	1			1				3		
103	48-a	Hacı İvaz bin İbrahim	*					1	1	3						5		
104	50-b	Es-Seyyid İsmail bin	*					1	1	1						3		
105	50-b	 Halil ibn-i Abdülkerim	*					1	2	3		1				7		
106	51-b	Mehmed bin Ahmed Beşe			*											0		*
107	54-a	Mehmed bin Hüseyin	*					1	1	3						5		
108	54-b	Es-Seyyid Hüseyin Efendi bin	*					1	1	1						3		
109	54-b	Ali bin Abdullah	*					1								1		
110	55-a	Emine binti Mehmed	*				1								1	2		
111	60-b	Hava ibneti Ali	*				1								1	2		
112	78-b	Hatice binti Mustafa	*				1		2	3						6		
113	80-a	Ali Beşe ibn Ahmed	*					2	1							3		
114	80-b	Hava binti Halil	*				1					1	2			4		
115	81-a	el-Hac Mustafa ibn Bali Beğ	*					1	2			1				4		
116	81-a	Fatma binti Ali	*				1		1	1						3		
117	81-b	Fatma binti Veli	*				1		1			1				3		
118	81-b	İbrahim	*					1	2	1		1				5		
119	81-b	İsmail bin Ali		*					2							2		
120	82-a	el-Hac Mustafa ibn Hasan	*					1	3	1						5		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
121	83-b	Ayşe binti Durgud		*					1	1						2		
122	83-b	el-Hac Hasan bin el-Hac	*					2	3							5		
123	89-a	Köle İvaz			*											0		*
124	93-b	el-Hac Ahmed bin Abdullah	*					1							2	3		
125	96-a	Hatice ibneti el-Hac Ali	*				1			1	1	1				4		
126	97-b	Hasan bin Abdülkerim	*					1		1					1	3		
127	98-b	İsmail bin Hasan	*					1	2							3		
128	101-b	Zaim Mehmed Ağa ibn Ali bin	*					1					1			2		
129	103-a	Mehmed bin Hüseyin			*							1		2		1		
130	103-b	Mehmed bin Şaban	*					1	1	1		1				4		
131	107-a	Halil Efendi ibn-i el-Hac		*					1	1						2		
132	107-b	Hüseyin	*					1	1	1						3		
133	109-b	Hatice ibneti el-Hac Hüseyin	*				1		1			1				3		
134	2-b	Hüseyin ibn el-Hac İbrahim	*					1	3	1						5		
135	2-b	Veli bin Himmet	*					1						1		2		
136	3-a	Derviş Mustafa bin Abdullah	*					1	2	1						4		
137	3-a	el-Hac Ali Beşe ibn Hasan Beşe	*					1	3	1						5		
138	4-a	Safer bin Mustafa	*					1	1	3		1				6	1	
139	4-b	el-Hac Muharrem Ağa ibn	*					2		1					2	5		
140	5-b	Cafer Beşe ibn-i Abdullah			*											0		*

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/ Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
141	6-b	Mehmed bin Ali	*					1	2	1	1	1				6		
142	7-b	Kara Ali ibn-i Musa	*					1		3			1	1		6		
143	8-a	Ayşe binti Halil	*				1		1	1	1	1				5		
144	8-b	Fatma binti Hasan	*				1							1		2		
145	8-b	Mahmud Beşe bin Hamza	*					1	3	3						7		
146	9-a	Ahmed bin Ali bin	*					1								1	1	
147	30-b	el-Hac Ali ibn el-Hac Osman	*					1	2							3		
148	31-a	Ali Çelebi bin Hasan	*					1	1	2						3		
149	38-a	Ceyhune? binti Abdullah			*											0		*
150	46-a	İbrahim bin Mustafa			*											0		*
151	47-a	Mehmed bin Abdullah			*											0		*
152	47-b	Yusuf Beşe ibn Nasuh	*					1							1	2		
153	50-a	Hüseyin bin Sefer	*					1		1						2		
154	54-a	Mehmed Ağa ibn Şaban Ağa	*					2		1		1			1	5		
155	54-b	Es-Seyyid el-Hac Mehmed ibn	*					1	2	2						5		
156	57-a	el-Hac Mehmed Ağa ibn el-Hac	*					2	1	3						6		
157	58-a	el-Hac İbrahim bin Abdullah	*					1	4	1	1					7		
158	59-a	Hüseyin bin Mehmed		*					2	3						5		
159	59-b	İmam el-Hac Hasan Efendi ibn	*					3	2	1						6		
160	60-a	Mustafa Beşe ibn Bayram	*					1	3	2						6		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş/Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytûlmal
161	60-a	Halil Beşe ibn Osman	*					1	1	1		1				4		
162	60-b	Fatma ibneti Mehmed Ağa	*				1			2		1				4		
163	61-a	Hasan Beşe ibn Abdullah bin	*					1								1		*
164	61-b	Hatice ibneti el-Hac Lütfullah		*					1	2		1				4		
165	64-a	Cennet binti el-Hac Mehmed	*				1		2							3		
166	64-b	Boyacı Mehmed bin Ali		*					2	1						3		
167	66-a	 binti Abdullah			*											0		*
168	66-b	Neccar İbrahim Beşe ibn			*											0		*
169	67-a	Fatma binti Ali Ağa	*				1		2	1		1				5		
170	68-a	İvaz bin Habib	*					1	1	3						5		
171	68-b	Mehmed Beşe ibn İsmet bin			*									1	1	2		
172	70/2	Meryem binti Abdullah bin			*									3		3		
173	71-a	Mustafa Çelebi ibn Abdurrahman	*					1	3	4						8		
174	71-b	Ayşe binti Mehmed	*				1		1		1					3		
175	72-b	Saliha binti Hasan Ağa			*							1	1		1	3		
176	2-b	Halil bin Abdullah	*					1	1							2		
177	3-b	Ayşe	*				1		1		1	1				4		
178	5-b	Hacı Mustafa bin Mehmed	*					1	1	3						5		
179	5-b	Hatice binti Mehmed	*				1		1		1	1				4		
180	6-b	Rahime Hanım ibneti İsmail Bey			*								1	1		2		
181	8-a	İbrahim bin Hüseyin	*					1	1	1						3	1	

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş /Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytülmal
182	8-b	Umdet'ül Meşayih Karamani Mehmed	*					1	1	1						3		
183	11-b	Saliha binti Hasan	*				1			1		1				3		
184	13-a	Fatma binti Hacı Mustafa	*				1			1	1	1				4		
185	14-b	İsmail Ağa ibn-i Ali	*					1								1		*
186	18-b	İsmail bin İlyas			*							1	1			2		
187	22-a	Hacı Mustafa bin Mehmed	*					1		1			1	1		4		
188	26-a	Fatma binti Hacı İvaz	*				1			1		1	1	2		6		
189	27-a	Halil Beşe bin Halil	*					1	1	3						5		
190	29-b	Hacı İbrahim bin Abdünnebi	*					3	1	1						5		
191	31-a	Hacı Mustafa ibn Hacı Ali	*					1	1							2		
192	32-b	Hacı Ali bin Hasan	*					1							1	2		
193	34-b	Hacı Ali Efendi ibn Şaban	*					1							4	5		
194	35-b	Hacı İsmail bin Mehmed	*					1	1							2		
195	36-a	Hacı Mehmed bin Hasan	*					1	1			1				3		
196	49-a	Hayr-ün Nisâ binti Mehmed	*				1		1		1	1				4		
197	60-b	Hüsna binti Bayram			*											0		*
198	61-b	Es-Seyyid Abdullah Çelebi ibn Es-Seyyid Ali	*					1	3	1	1	1				7	1	
199	62-b	el-Hac Mehmed bin el-Hac Süleyman?	*					1	3	2						6		
200	64-b	Tozuncuoğlu Veli	*					1	1	2						4		
201	70-a	el-Hac Mehmed bin Halil	*					1	2	4						7		

Sıra No	Varak No	Vefat Eden	Evli	Dul	Bekâr	Masum	Eş/ Erkek	Eş /Kadın	Oğul	Kız	Baba	Anne	Erkek Kardeş	Kız Kardeş	Diğer Mirasçılar	Yekûn	Hamil	Beytülmal
202	73-b	Bayrakdar Hüseyin bin Halil	*					1	3							4		
203	75-a	Şaban Ağa ibn Mehmed	*					1	3	1						5		
204	76-a	Kerime binti El-hac Ali Ağa	*				1						1	2		4		
205	76-b	Mehmed bin Hasan	*					1	2	1						4		
206	79-b	Fazlullah Efendi ibn Veli Efendi	*					1	2			1				4	1	
207	89-b	Mehmed Çelebi ibn Ahmed	*					1		1				3		5		

Ek 3: Balıkesir Tereke Kaydı Örneği

